

ANGUNA KA AKUJ KA AKAKWAP (FOR GOD AND MY COUNTRY).

EBUKU KA AKWAP AUGANDA (THE REPUBLIC OF UGANDA).

EKITAABO ANGITUNGA AUGANDA

NGOLO

ANGIKISILA, KA ATWARIT ARIYANU ALOUGANDA

EKINGAREN

Ipei bore apotu ngitunga tocamakis alotooma akec kibois eroko nyetikakina kori nyeyeuno atukot ngina angikatubonokinak kori ngikemanamanak ngakiro k'atubokino alokot, erai amamukau angakiro kori angiyemuto ngulu angikisila ka epite ngolo iyokitere kori imanimanere ngipitesio ka ariyanu. Ani ecamakinio agolokin etiiding kori epugengol, einakinit ekitaabo angikisila alo Uganda arwonget ngin apedor ngina subakinet ngakiwanakineta ngun kotere kitatamere ka akitodol ngiyemuto ngul neni angikatubonokinak ka ngitunga daadang anakiboisio kec nguna angikisila ka epite imanimanere ariyanu.

Abu ecommision toduk epite kitatamet ngitunga daadang kotere kitodolere ngakitatamet angkisila lotunga daadang.

Igiritai nait ekitaabo logo kotere kisitiyatei alo commission kotere akitatamia. Einakinit nait ekitaabo logo epite ngolo apolon nooi ngolo kikamunet ngakiro daadang nguna eyakasi, etic kec ka ngipitesio ngulu angarwongeta anguna einakina alotooma ngikisila ka epite imanimanere ariyanu. Elimunit nait ekitaabo logo ngapedorosio ka ngiticisio angimembai anakiboisio kec alotooma epite imanimanere ariyanu.

Ngiketiyak ngulu eyakasi narwonget ngina ka ariyanu, angikisila ka arwonget ngina k'erukusa ebe Justice, Law and Order Sector (JLOS) ikec emaikina toyenut atemar ingarakinit ikes ekitaabo logo. Ngitunga dang ngulu nyerai ngulu a'ebuku a Uganda epedorete ayanyun ekitaabo logo atemar ikingarakinit akipimar etingitene angikisila alo Uganda alokitaabo alogo.

Igiritai ekitaabo logo a'ngajep angina erimaana kori epatana ka epite ajokan nooi, emam nyisitiyatai ngakiro nguna atwokok nguna angikisila. Neni isitiyaterere angajep ngina atwonon ngina angikisila, ilocokinitai nabo nangajep ngina epatana.

Erai arimaanut ngina amooi aneni kang atemar ebe, todol ekitaabo logo lorotin daadang ngulu ingarakinia kilelebik apedor kori etic k'ecomision kori arwonget ngina angikisila. Erai nabo dang aka tamakin ngina ajokan ebe, eyauni ekitaabo logo arukauno k'arimaanut, ngikisila ka erukusa akitodol ariamun kori arukaun arimaanut kotere daadang.

Ekapolon Justice Seth T. Manyindo.

Ecaaman arwonget angikatubonokinak alotooma ecomision.

Elap ngolo alokwang, Ekaru 2007.

AKITANYIKINET

Ekitaabo logo angitunga a Uganda inges elimorit ngakiro nguna eya, ngiticisio ka epite ngolo rukaunet ngiticisio ngulu einakineto ngarwongeta nguna einakina alotooma ngikisila ka ekimanimane k'ariyanu.

Ikamunit ekitaabo logo ngiticisio angarwongeta k'apukan nguna eyakasi tooma nanok ngina kariyanu, angikisila ka arwonget ka erukusa kanabo ngace rwongeta kapukan nguna ikote ngikotio angkiayin, arwonget angapedorosio angitunga alo Uganda ka ekaripiripan k'atuna anapukan.

Elosikinit nabo dang ekitaabo logo akitodiiun ngiticisio ata lojokotau ngulu ikamuna kori einakina alotooma ngikisila ka akiyokit ariyanu ikwa ngulu einakinete ngatameta kori ngaosicio angikisila ka agielanar ngiboro angitunga angulu ethecito totacere nginice ngini ethecakinitai.

Ani iyatakinio, elimorit ekitaabo lo ngapedorosio ka ngiticisio angimembai anakiboisio kec alopite angolo kimanimanet ariyanu. Itoodikini ekitaabo lo ekaswaman epite ngolo bongonet lokot pa kelakara inges epite ngolo atubere ngakiro alokot neniti imanimanio ariyanu.

Ani emaikinio kori edolikinio akitojokiar ekitaabo logo, igiritai aangajep angina epatana, tosioma kanabo kidiiriye noowoi nangajep. Ngini tungana daadang eyakatar kori esiomit akituk kori angajep angikakwang ngina ebekoi ngamusungwo, epedori akisiom kanabo ayanyun eemut ngolo eyai lokitaabo lo. Ani emaunio akitopatan kori akitojok esiome ka ekitaabo alogo, igirir euriaaka, esubakinitai ekitaabo logo angikekya, nguna elosikinitoi kanabo nguna cicik nguna elosikinitoi pei. ngiyemuto ka ariyanu angikasecesecak aponi totiakarai aneni imanimanere ariyanu angitunga anguluce.

Emaikina ekitaabo logo kingarak ngitunga a Uganda daadang neni etya keyenete kori pa keyenete ngikisila.

Nyerai ekitaabo logo ngikisila kori akitoodikinet kori akilocokinet angikisila. Erai kongin erot ngolo kingarakinet.

Ani anen, eyakatar ngiyemuto ngulu ajokak ngulu emaikina ngitunga daadang alobuku a Uganda toyenete.

AKITOLAKARET

Ecamiit arwonget ngina angiticisio k'atubonokinio akitolakar arwonget ngina ka ariyanu, angikisila, ka erukusa ebe, Justice Law and Order Sector (JLOS) kotere eketic ngolo a'kitoki ka akingarakin ainakin ngaboolai kotere akitatam kanabo noowoi , asubakin ekitaabo lo angitunga a Uganda lo angikisila ka akimaniman ariyanu.

Elosit nabo alakara ngina apolon neni angicommissionai, angikaranin ka ngiketiyak ka arwonget a Judicial Service Commission, noowoi narwonget ngina etapit akitatam ka ngakirosia angitunga, itolakaritai ikec noowoi kotere asubakin ekitaabo logo.

Ecamiit nabo ecommission akitolakar ngitunga daadang ngulu apotu kiyakuut ngatameta kec igirir ka ngulu apotu todolut lokokwa ngolo ecakunere akigir ekitaabo lo. Ngulu apotu tolimut nguna emaasi tosubakinai dang pa aponi tocarai, arai ngin akitodiiun ngina ajokan.

Ani abeit asalun kori angolokin, ecamiit arwonget angikisila akitolakar M/S Property Rights Concern, arwonget ngina asubakini ekitaabo logo.

EKEK EPEI

Ageikinet

Egwangakina ngikisila a Uganda lokisila angikakwang ngulu kolong kitolomuni apukan angikakwang nakwap a Uganda. Kocoolong eroko ngeyauna ngikisila angikakwang angulu a Britain, ayakatar ngatekerin a Uganda nguna gelegelia ngikithila kec bon, ngulu ewapito ikec. Mam pa arae ngikisila lugu anatekerin ka togelegelaa.ka dang alopite angolo ewapitere.

Alotooma ngatekerin a Uganda nguna ayakatar ngikepukak kec ikwa Buganda, Busoga, Bunyoro ka Toro ayakasi ngiikiikoi ngulu apolokiinoto ngijaka k'ateker kec. Anenipei, ngikisila, ka ngikasikou dang, engarakinito nooi alotooma akitub ngakiro. Ani alotooma ngatekerin nguna amam ngikepukak, arae ngitunga k'ekal, ka ngikasikou ta nai ngirwothi kec atubete eguriguri ngolo elomuni alotunga.

Alomunet angikisila a Britain inges apotu .torukut ka ekiwapitene ka etingitene ngikithila lopite ngolo k'akwap a England. Nait, emam pa apotu ngikithila angikakwang tolemasi ngikithila ngulu thek ngorok alo Uganda jik. Tokona kona, erukito ngikisila lugu emwa aarei ka iwapitae alowaitin angulu gelegelia. Tar tokona, eroko iwapitae ngikisila ngulu kolo ngorok yok atubio ngakiro anakiboisio yok.

Apukan angikakwang a Britain kolong ikec apotu totikakis ecourt neni iikiikere ngakiro kiwapitetei ngikisila ngulu angikakwang ngulu imorikinito ngitunga daadang. Anenipei, esitiyaete ngikakwang ngikisila ngulu thek ileerete mampa elimunit idiotunganan atubio ngakiro.

Neni elemunitere ngikisila alo Uganda

Erae ngikisila atukot angakiciketa anguna iyokitere ebuku angitunga etya neni etya. Epol etiyaete ngikisila nooi alotunga. Tokona, ithitiyao ngikisila akiricakinito akinapakina k'akereru alopite angolo imikere ngitunga akitiya ngiticisyo ngulu ikote; akoko, areanakin ngaberu akitepa ta nai alukin apukan. Ikingarakinito nabo ngikisila nooi allowae angolo kitiyaet etic k'apukan, ikwa ekisil ngolo iuriaret ngamon ka ngikito ngeyepa ngitunga.

- Eya ngiwaitin ngulu gelegelia ngulu elemunitere ngikisila alo Uganda.

(i) **Ekitaabo angisila a Uganda (1995).** Inges erae toto angikisila a daadang ana kwap a Uganda. Ngikisila ngulu daadang, mati iriamara ka ngulu k'ekitaabo alo. Ani kipeeriata ngikisila ngice ka ngulu k'ekitaabo alo, itemokino kisitiyae ekitaabo logo. Inges nai atemar ebe ani kepegakin ece kisil ka ekitaabo logo, itemokino kiwapae nguna igirir lokitaabo logo.

- (ii) **Ekisil ngolo eyieunio:** erae logo ekisil ngolo eyieuni atukot kori arionget ngina einakinitae etic ngolo k'ayiere ngikisila. Alo Uganda erae epaliament epolokinit ayiere ngikisila. Epedorete ngikisila lugu araun ngulu eyieunit eminista kori ngulu eyieunitae alo parliament, kori ngulu elemuni ekapolon ngolo eyakatar apedor.

Tokona alo Uganda, eya ngikisila ngulu eyieo alo parliament. Ani kolong anapukan bon ewaritaer anerae amam epaliament ngolo ayie ngikisila, arae ekepukan bon ayakar apedor ngina yieunet ngikisila. Tosodi, nguna elimuni inges ikec ewapio.

Paan ekaru 2000, abu apukan toripiripi ngikisila lugu daadang kojokan. Ani kedau aripirip, aponi kitaraunae ngikisila daadang ngulu k'epaliament. Epedori nai epaliament akicikakin adi rionget etic keng kori apedori ngina yieet ngikisila ikwa ngikanisae ngulu anadoketa anguna gelegelia ngikakapei alokansol angolo cici tar ngolo apolon.

Epedori nabo epaliament akipotor apedor ngina yieet ngikisila neni a eketiyan k'apukan a edio ikwa eminista . ngikisila ngulu eyieete ngariongeta nugu kori ngitunga ngulu icikakinitae ngikisila ngulu cicik kori ngulu alo kwap.

- (iii) **Ekisil ngolo etubitere thek ngakiro aloikiiko.** Erae logo ekisil ngolo iwapitae epite ngolo ketubere ngakiro nguna ngorok. Ngikotio angikisila alo Uganda ikec neni edoli akitub ngakiro nguna iikiikio etubete lopite ngolo pei kolong ketubere alokotio angulu apolok, erae kikwaan ngasecisia nguna etubio.

Erae nait etube angikotio angulu uni apolok aluta iwapitae ebe, "**Supreme Court**" ngolo epol alokotio adaadang alo Uganda, **Court of Appeal** ngolo etingit anguurian angulu etubokinitae alo High Court toegunito (inges erae ekot ngolo a ngiarei anapolou) ta **nai High Court** ngolo erae inges etingit/etubi ngasecisia nguna ti apolok daadang (erae inges ngolo a ngiuni anapolou).

Emaathi nai ekot totupite ngatubeta angikotio anguluce angulu epolok k'apei ka ngatubeta keng dang. Ata nai kemaathi ekot kiwapite etube angulu apolok, epedori ekot ngolo cici apegun etube a'ekot angolo apolon, ido kisitiya ake tubunet bon torae nait nguna ajokak epegunitor inges.

- (iv) Ekisil ngolo elemunitae alopite angolo kolong ketubioto ngikatubonokinak ngakiro ana kwap a England, ebe aikin ngulu icemakinit kori iimakinit ekisil nooi kotere kitiryanae ngitunga . Erae lo ekisil anakwap a England ka etiyao kotere ngitunga ngulu alo England. Eroku akwap a Uganda ngisila lugu ka ithitiyao ekisil logo apak ngina eripunere atemar

emam nguna igiritae lokisila nguna epedorete akingarakin alotube ngace kiro. Ithithiyao ngikisila lugu erae pa kipeeriata kori kegelaakiata alokisila a Uganda angulu igiritae.

- (v) Ekisil ngolo elemunitae alotalio angatekerin anguna gelegelia alo Uganda. Emam nyerae ngitalio lugu ngulu igiritae. Ani emounio akitarauun ngice talio ekisil, itemokino ngipeeriata kori ngipiecar ngitalio alokitaabo angikisila k'akwap a Uganda ka ngice kisila daadang ngulu igiritae apegut kori ecemakis ngikisila a Uganda ngitalio ngulu ipirete atheconu kori abilibilio ngina a ngikisila.

Epite ngolo etiakatiakaterere ngikisila

Elalak ngipitesio etiakatiakaterere ngikisila nait alo kitaabo alogo, ikingolekini ngatiaketa ngaarei ebe ekisil ngolo iuriarit ngitunga ngesecakis apukan ta nai ekisil ngolo iuriarit ngitunga ngesecakinosi make.

Ekisil ngolo iuriarit ngitunga ngesecakis apukan

Erae logo ekisil ngolo idodiunit ngipitesio ngulu ani kitiya ituganan, ereunete athecon ka nabo idodiunit akisicanet ngina etubokinio idio tunganan ngini eseci.

Erae ekisil logo ngolo elosikinitere akiuriar ngitunga neni lala ana diakanareta anguna epedori idio tunganan akitiya.

- Alotooma ekitaabo ngolo etubonokinere ngikasecak ngolo enyaritae “penal code Act” igirir ngasecisia nguna ikote awanawan nguluce, akoko, akirony ngakaritasio nguna ecariooko, akirat ngidwe ngulu cici, areanakin ngaberu akitepa, akiyar ngitunga, ta nai alukin apukan ikech ngace secisia nguna imarunitae alokitaabo angikisila.
- Eyakasi ngikisila ngice ngulu itolomunit epaliament k'apei ka ngice dang ngulu igiritae, ngulu idodiunito ibore ngini erae aseconu ikwa atuna k'apei ka akijare ka ainanakin ngakaalungui.
- Ngasecisia ng una alorukudei, ikwa amet ngamotokae kori ngipikipikii tomera, amet ngamotokae kori ngipikipikii tomam atikit ngina ikicamakinitere amet ngiboro lugu alorukudei ka ngace dang.
- Eyakasi nabo ngikisila ngulu cicik ngulu eye apukan anadoketait angina cici, ikwa ngikisila ngulu alokampala, ngulu ngecamakinito ngibaren ilwarete kori edengonor alo town a Kampala.
- Ani ikoteneni, emam ngidodiunito ngikisila kojokan ngakiro nguna erae atheconu eyakae lokot.
- Nyecamakinit atheconu naga akipecipec kori amenunit ngakiro nguna itiyathi alokot.

- Ejalakinitae nai ngakiro nu nakan a'ekatubonokinan alokot aripun ibore ngini erae atheconu alotooma ekot. Ikwa akirworo anathimu eyakae lokot erauni atheconu apak ngina epupere athita alokot.
- Ani ikote neni ngamaathi ngikatubonokinak kicanicana akece pedor alotooma ekisil logo ikwa akitoroniar kori akithican idio tunganan anguna k'awala alokot kori anguna alomunitor itunganan lokot enapit ngadetei kori ngasilipae.
- Ani kisicani idio tunganan kotere ngakiro nguna ikote ngun, epedori itungan ngini ithicanitae aramar elii kori eropot angakiro angun napith a Chief Magistrate, ekegirigiran kori eregistra, ekethiemeonon ngikotio kori inspector of courts, ekatubonokinan alokot angolo apolon ngolo enyaritae make Chief Judge kori tolot napith ngina epolokinit ngikisila ngina ebe Judicial Service Commission.

Ekisil ngolo iuriarit ngitunga ngesecanakinis make

Erae logo ekisil ngolo eyieunit ka kiuriaret dang ngapedorosio a itunganan ngakitoodikineta keng ikes ngikisila ngulu iyokito acamanar ngina angitunga make, ngulu iyokito ekiitanu ka ekirumanu ngikisila lugu ngice ikwa lugu iyokito acamanar alotunga, ikec ipiecara tar lokampunio ka napukan dang anerae alongaren ngikisila, etingitae ikec dang ikwa ngitunga.

Atiaketait ngina etiakit ngikisila ngulu iyokito ngitunga ngesecakis apukan ka ngulu iyokito ngitunga ngesecakinis make

- Epite ngolo iikiikere ngakiro ka ngatubonokineta ikec egelaaka; ikwa mono alokisil angolo ethecanakiniata ngitunga apukan, erae apukan inges eryongit kori ewoikinit itunganan ngini ethecakinitae.
- Itunganan ngini ethecakinitae, inges egelaana epite ngolo enyaritere alokot angisila.
- Apei lothikineta ekithil alo inges akithican kori akida itunganan ngini ethecit nait alokisil angolo angitunga make, erae ake lothikinet aripun epite ngolo kingarakinet idiotunganan ngini athecakin kori ngini amori ngapedorosio.
- Alotooma ekithil ngolo iuriarit ngitunga nyethecakis apukan, erae apukan emaathi kidodiu ka kithuuda dang kire atemar ebe kebil kori kethec itunganan ngini ithitakinitae.
- Ani alokithila angulu iyokito ngitunga nyethecakinis make, erae ekethitakinan emaathi kidodiu ka kithuuda kire atemar ethecit itunganan ngini ithitakinit inges.

Ekijaanakine ngikithila

Erae ekithil akiricakinit ngapedorosio nguna ecamam alokisila, ta nai akithican ngathecithia kori abilibilio ngina angikithila. Ekijaanakine ngikithila inges epite ngolo etingitere ka iyokitere ekiwuapitene ngolo eriyen. Akitub eguriguri ngolo eyai lotunga, lokampunio, kori napukan.

Elalak ngipitethio ngulu ethubanakinere kori ithaluniyere eguriguri alotunga, ikwa akityak ngakiro alokot angikisila, alothit nitunganan ice ngini epedori akityak ngitunga ngulu igorosi, alothit neni aitunganan angini ecamunete ngikulepek atemar itotyak ikec, itunganan ngini emam ewae ngolo eiikinit ta nai akiyanun ngakiro erae akiyanun.

Akityak ngakiro alokot angikisila

- Erae logo epite ngolo ithalunere eguriguri alokot angolo ngikisila. Iirari ekoti ngakiro kori elii aneni angitunga angulu ebasi ebe amori ngapedorosio kec.
- Eriamununui nabo ekoti ngakisitanakineta nguna eyauninio neni apak ngina ebiliata ngitunga ngisila k'apukan. Ani keriamu ekoti ngakisitanakineta nugu enyarao ngini isitakinetae k'apei ka ngini isitakinetae nginice, ido kiirarae ekece rwor ani ekaku, etubi ekoti ngakiro kiwuapitetei ngikisila eripunia itunganan ngini ediakarit ka ngini nyediakarit emounio akityak ngitunga ngulu yarei lugu.
- Etubuni nait ekoti epite ngolo erae kingarakinere itunganan ngini nyediakarit ta nai epite ngolo kisicanet itunganan ngini eripunio atemar ediakarit. Eyai adyakataret ngarwa ngaarei, ebe ngina k'ekisil angolo iuririt ngitunga nyesecekis apukan kori ngina nyecamit ngitunga esecakinosi kori ngina nyecamit ngitunga esecakinosi make.

Ngice kotin ngulu isitiyao emounio akitub kori akisalun eguriguri

Eyakasi ngirotin ngice ngulu epedorere akisalun eguriguri k'akilo ekoti ngolo angikisila. Erae ngirotin lugu: akiyaunun ngakiro nguna ekounito akityak ngitunga, akisiriamiriam ngitunga kori ngiwaitin ngulu igorosi ta nai alosit neni aidio tunganan angini epedori akityak ngakiro nu mam pa eyenikinit kori edio wae, itunganan ngini ecamunete ngitunga ngulu igurosi atemar itotyak ikec

Ani eyai edio guriguri, mere ekoti bon epedori akityak, eya ngace kiro nguna epedorio akitemokin kori, asubakin mam pa eyaaritae lokot angikisila. Ani kocolong emameete ngikotio, arae ngikasikou ayenete ka atubeneete ngakiro kori eguriguri. Nait nginapei aponiata ngikakwang kori ngimusungui nakwap yok, arau ngikotio ngulu pei ayaunete ngikakwang ikec etubere eguriguri.

Erono akitub ngakiro alokot ngace pakio anerae itidingakini ngitunga ngulu eyaito ngakiro kec lokot akitub. Acepak erae ngitunga lugu ngikidunyet alore, ngikonei, ngiyeneta kori ngulu itiyaete k'apei kori iwapei. Tosodi elomuni amoitanut kiding ngitunga ngulu sek erae, ngipei lugu kotere epite ngolo etubio ekoti ekece guriguri anerae itarauni ekoti ipei alokiding kec ekelounan ka kitorau nginice ngini elouni.

Akyanun

Arae nu neni eponiata ngitunga ngulu igurosi akiboikin bon ido kiyanut edio pite ngolo epedoriata ikec ngikulepek akiretakin eguriguri alokiding kec.

Akisiriamiriam

Ani anege elosete ngitunga ngulu igurosi ariamun akingarakinet adio tunganan angini isiriamiriami kec tomam pa eikinit idio alokiding kec kotere kisalunae eguriguri alopote alota; akiyanun kori akirworion. Ekesiriamiriaman inges iyokit erwor apak ngina iyanere nait nguna itogogongitae erae nguna irworosi ka ecamunete ngitunga ngulu eyai eguriguri kiding kec. Ani emounio atemar ebe esubakin eguriguri logo, erae mati kecamunosi ngulupei tunga igurosi lugu make.

Ani isiriamiriamio ngitunga ngulu igurosi, erae ngadoketa nugu etupitae kori iwapitae:

- Alimor kori akidodiun ibore ngini emaariaete kori igurotor ngitunga.
- Aripun neni lope kelomunia epeget kiding ngitunga lu ka ibore ngini kipuruni egurigur.
- Atamatam ngakiro nguna epedorete akimorikin ngitunga ngulu igurosi.
- Aripikin ka asubakin ngalosikineta nguna eyakar k'ati alo guriguri alo ta nai aripun epite ngolo kisalunet eguriguri.
- Akitub ka akithalun akisiriamiriamio naga.

Akisitiya ice tunganan ngini epedori-akityak ngakiro eriyen

Ani anege, elosete ngitunga ngulu igurosi yaasi ngakiro nguna igurete ikec neni aidio tunganan kori neni angitunga angice angulu epedorete akityak ngakecekiro eriyen. Erae nait ikec ngikulepe ecamunosi aseun itunganan ngini etyaki ikec. Ani alongaren itunganan ngini etyaki ikec, irworikini k'ati nguna keng kiirarae ido meere ikec ngikulepek etubunete nguna kitiya. Ani anakisiriamiriam, eikinio daadang anerae, emam ngitoroniyario idio alokiding kec, nait anege eripunio ngini edyakarit ka ngini nyediakarit.

Erae ngitunga ngulu iburaete kori igurosi eseunete itunganan ngini etubi ngakiro kec. Tosodi ikinyomio ka etupio nguna etubuni itunganan ngin ikonginapei etupere atubunet ngina k'ekoti angikisila.

Apei rionget alokiding nguna ingarakinito ngitunga alotube alo inges ngina enyaritae "Centre for arbitration and conflict resolution (CEDER). Ani kiitanit iyong ayenun nguna etapito arionget ngina a CEDER, tosiom engaet a ekitaabo alo ngolo igiritae ngariongeta ngace nguna ijaanakinete ngitunga alorotin alu, angulu a ngikisila.

Ngajokisia nguna k'akitub ngakiro alo kinga ekoti ngolo angikisila

Elalak ngipitesio ngulu ejokia akitub kori akiyanun ngakiro alo kinga ekoti. Ngice alokiding kec ikec luta;

- ✓ Epatana atikakin epite ngolo tubet ngakiro k'atipei ikongina iitanitotor ngulu igurosi kori iburaete.
- ✓ Epatana akitub ngakiro euruwaka akilo akitowoya lopite ngolo itiyaere alokot angikisila, tosodi ingarakini ngitunga ngulu elalakinit etic k'atipei.
- ✓ Ejok nabo anerae emam nyesutunete ngitunga ngulu alalak ikongina erimaata lokot apak ngina etubere ngakiro.
- ✓ Akilo epite ngolo etingitere ngakiro alokotio, erae ngitunga ngulupei igurosi etingito ngakiro kec angikulepek, tomam atuna kori akiimet, tanabo idongete kec iricakinito ngapedorosio kec erae pa kesubakin ngakiro kec.
- ✓ K'apei ka ngapedorosio nguna eriamunito kec alokisila, iricakinio ka ekeritae ngalosikineta nguna eyakatar k'ati kerae nguna k'etic kori nguna keng kailope apak ngina etubere ngakiro.
- ✓ Ejok nabo anerae, ngitunga ngikulepek ikec eseunete itunganan ngini erae totiak ngakiro.
- ✓ Ani kirikakin akitub ngakiro iwapio ka etupio ikonginapei etupere nguna etubi ekoti ikongina igiritere lokisila.

Ngariongeta nguna ijaanakinete etic ngolo angikisila ka atubonokin ngulu esecito.

Elalak ngariongeta k'apukan nguna etingito etic ngolo k'akiyokit ngikisila ta nai atubonokin ngikasecak.

Tokona tinen ne, erae ngariongeta ngatomon ka ngauni itiyaete etic logo ana rionget angina imorikinit ikec daadang ngina enyaritae "Justice, law and order Sector [JLOS] ngina erucokinit ikec alotooma etic kec. Alokiding ngariongeta nguna tomon ka ngauni nugu, erae ngatomon ngipirin alo JLOS torae ngauni nguna edapakina kori egwangakina neni a JLOS.

Ngariongeta nguna erae ngipirin alo JLOS

Erae ngariongeta nu: Judicial Service Commission ngina epolokinit akigir ngitunga lotic ngolo angikisila, eministri kori arionget apolon ngina epolokinit ngikisila, ngipoliso, ngikatubonokinak alokot ka ngiceketiyak, ekapolokiniton ngakisitanakineta angitunga daadang alokot (DDP), ngikeyokok ngulu erocitae alojarae (pirison), arionget ngina epolokinit ngakiro nguna alotooma akwap a Uganda, ngikaripianakinak ka ngikasubanakinak ngikisila (Uganda law of reform commission), arionget ngina epolokinit apukan ngina akwap (local government) anatenu angina angikansela angulu cicik (local council), ta nai atenu angina eriongit ngakiro angisorok ka ngidwe ka nabo apith ngina iurariat ngapedorosio angitunga ngina ebe Uganda Human Rights Commission.

Ngariongeta nguna egwangakina kori edapakina neni a JLOS

Erae ngariongeta nugu:- Law Development Centre (neni itatamere ngikisila), Tax Appeals Tribunal (neni iikiikere ngakiro nguna k'occur), Uganda Law Society (ateni nginaepolokinit etingitene ngikisila ta nai CEDER neni esubanakinere eguriguri alokinga ngikotio angikisila.

Eyai apith a JLOS ngina apolon napision a emistry kori k'erionget angolo epolokinit ngakiro nguna etapito ngikisila (Ministry of Justice and Constitutional affairs).

Eyakasi nabo ngace riongeta nguna itiyaete etic ngolo angikisila. Erae ikec ngikotio ngulu etubete ngakiro ngunagelegelia ikwa, e court martial ngolo etubi ngasecisia angikiain, Industrial Court neni etubere ngasecisia nguna k'akukuranut District Land Tribunals nguna etingito ngakiro angalup alobukui. Uganda Communications Tribunal neni etubi ngasecisia ngua iseraere nguna ngiemuto ta nai Electricity Disputes Tribunal neni etubere eguriguri ngolo elomununui anakisitia akim ngina ikodikodio angasua. Eya ngace riongeta nguna ikote Uganda Law Society, eyakatar apedor ngina tubunet nguna etapito ngapedorosio angimembae kec apak ngina ijaanaginiata etic ngolo angikisila.

Ekijaanagine ngikisila inges etapit tar etic angitunga kori angariongeta anguna eyakaunun ngapakio nguna ijaanakinere ngikisila ikwa ngikawoikinitok ngitunga alokisila (advocates), ngiketyak lokoto kaapei ka ngice dang ngulu ijaanakinete ngiticisio ngulu angikisila emam etacit.

Erae ngariongeta nu Federation of Uganda Woman Lawyers, arionget ngina enyaritae FIDA ngina erae ngina eyeunito ngaberu nguna esiomito ngikisila, Legal Aid Clinic ngolo k'arionget angina be Uganda Law Society, Law Development Centre, Legal Aid Clinic, The Police Defender Organisation ta nai ngina be Legal Aid Clinic ngolo engaarit arionget angapedororio angitunga ngina be Foundation for Human Right Initiatives.

Alotooma ngariongeta ngace nguna itiyaete etic angikisila, itemokino alimor etic ngolo itiyate ngapision nuta: ebe Uganda Human Rights Commission, Inspectorate of Government (IGG) ta nai apith ngina k'electoral commission.

Ani emounio agolokin nugu daadang, erae ngitunga ngikulepek ikec erikito nooi alotooma ekijaanagine ngikisila. Ikec isityaete ngakijaanakineta angariongeta anguna emarun alo kidiana ikwa mono kiripik iyong kojokan, erae ikec ngikulepek eramuniyete kori eyaununiyete ngakiro kori ngasecisia lokot kanabo, ikec eponeneete lokot aroun ngisuudae angakiro kotere totuboe erian.

Ngitunga daadang ka ngariongeta daadang nguna ijaanakinete alokisila, itiyaete etic ngolo apolon nooi. Ani kisipiyor ipei alokiding kec akitiya etic keng kojokan, nyepataniar ka emam ngitiyaun etic angikisila kojokan.

Ngakiciket nguna apolok nooi alokisila ka alotooma ekijaanakine ngikisila

- Ani ijaanakinio ngikisila kori etubio ngakiro itemokino toyai akereru ngina angapedorosio aitunganan.
- Ngariongeta daadang nguna angikisila kori nguna ijaanakinete etic ngolo angikisila ikec etapito ngatubuneta kec ngapedorosio angitunga alorotin angulu gelegela.
- Ekitaabo angikisila ngolo apolon alo Uganda inges elimorit ka isileereunit ngapedorosio nguna erae tokeritetei alotunga.
- Alotooma ekek 4 (ngiwomwon) kingaa iyong ekitaabo angiisila a Uganda, elimoritae ngaedoroio nuta:-
 - (i) Apedor ngina k'akiyar
 - (ii) Akitiriyaniit ngitunga daadang alongaren ngikisila.
 - (iii) Apedor ngina k'akiuriaro alotooma apakao nawae
 - (iv) Apedor ngina k'alacakina bon.
 - (v) Apedor ngina kisalunet athecit aitunganan alokot.
 - (vi) Apedor ngina k'arukit ka ngitunga ngulu eseuni elope.
 - (vii) Apedor ngina k'atingit emali kori ibore kon ailope.

Ngapedorosio ngace nguna elimonorito ngikisila a Uganda atemar kiwapitetei alo kijaanakine ngikisila ikec nuta:-

- Akitogogong k'akitopolooyor ekithile angitunga ka etube ngakiro kec bon mam pa eonikinitoe ngikisila ngulu igirir.
- Apedor ngina k'ayaar ekasecan lokot ngolo emam nyeyenanakinor idio tunganan, ido kiirarae ngakiro aitunganan ido totuboi alo ngaren ngitunga neni lala.
- Itemokino itunganan ngini isitakinetae inakinae apak ngina itemokino ka ngiboro daadang ngulu iitana kotere kitekonokin anguna k'abongokin ngakiro nguna isitakinitere inges.
- Apedor ngina k'ainakin itunganan ngini isitakinetae ekawoikinan alokisila ido totac apukan kerae aseconu aitungan ngina etubokinio atwanare kori akiboi alojara ngikaru daadang.
- Apedor ngina kijulet ngakiro nangajep ngina eyeni itunganan ngini isitakinetae alokot
- Apedor ngina kiriamunet kori aanyunet ekawoikiniton keng alokisila, ngiyeneta ta nai akimukeo alodakitar apak ngina erocitere itunganan.
- Erae ngakiciket ngace anege nguna ekeritae kolong nginapei kan iwon.

Ngakiciket nguna eya nginapei kolong kan iwon

Ani itiyaete ngariongeta nguna ijaanakinete etic ngolo angikisila etic kec, itemokino kiwapito ngakiciket nguna kolong kan iwon nu. Erae ngakiciket nugu nguna elosikinitere atemar totubetei ngakiro eriyang ngapakio nguna itemonokinere eguriguri kan aripunia ngapedorosio ka ngiticisio. Aponi paan totikakinae ngakiciket nugu ngace lokisila kori lokitaabo angikisila a Uganda.

- Ikwa mono akitoodikinet, igiritae lokisila a Uganda atemar ebe, itemokino itunganan ngini isitakinetae totuboi ngakiro keng atipei alokot angikisila, torae alongaren ngitunga neni lala.
- Erae ngakiro nugu nguna emaasi ngikotio angikisila daadang kitiyaete kori kiwuapito kaapei ka ngatuketa ngace dang nguna eyakatar apedor ngina k'akitub ngakiro alokisila.
- Ngatuketa ngace nguna eyakatar apedor ngina tubunet ngakiro nguna etapito ngapedorosio anguluce tunga ikec nguna ikote nuta; Law council, ekoti angipoliso ngolo ebe police disciplinary court, public service commission, judicial service commission ta nai ngina k'edakitar ngina be medical and dental practioners board.
- Elimorit nabo ekisil a Uganda atemar ebe, idio tunganan daadang ngini isitakinetae alokotio kori anatuketa anu inges eyakatar apedor ngina erae totingitere inges kojokan k'akereru.
- Apolou nait angakiro anu inges atemar ebe, ani etubio ngakiro daadang, aloticisio, itemokino kiwuapitetei ngakiciket nguna kolong sek nugu. Ikoni ngulu isitiyaete ngitunga etic kec, itemokino totupito ngakiciket nugu ngapakio nguna isicaniata ikec ngikeketiyak apak ngina ediakariata.
- Emaasi ngakiciket nguna kolong nugu kiwuapitetei ngapakio daadang ata kigiritae lokisila kori mam.
- Ngakiro nguna etubunio kipereete ka ngakiciket nugu, epedorio apegun alokot kori anarionget k'acie angina apolon ka epedorio akikisar kiwuaakinae nawae.
- Ani kipiyo akitup kori akiwuap ngakiciket nguna kolong sek nugu, erauni asita ngina apolon alokot neni aitunganan angina ebilit ngakiciketa ngun. Epedori ekoti akitotac itunganan ngin eropit neni angina eblakinitae akiciket ngin.

Ngikisila kori ngakiciket nguna eyeunito ngakiciketa nguna kolong ngorok ikec nuta:-

Ekisil ngolo engerit ayenakin

- Eyai akiciket ngina kolong ngina ebala ebe, "emam itunganan pei dang epedori akitub ngakiro keng bon".
- Ekatubonokinan edio kori itunganan daadang ngini eyakar apedor ngina tubet ngakiro inges nyemaasi totubi asita angina epedoria ekatubonokinan ayenakinor kori ayenanakinor

- Etapit nabo ekisil logo tar ngakisitanakineta nguna eripunitere atemar epedori ekatubonokinan ayenanankinor akisitakineta.
- Ikwa akitoodikinet nyepedori ekatubonokinan akitub ngakiro keng anerae eripunio atemar epedori ekatubonokinan ayenanankin alotube keng ngakiro.
- Ace kitoodikinet inges nata; nyepedori idio tunganan anatukot angina eyakatar apedor ngina tubet ngakiro akiboikin ikwa epei alokiding ngikatubok akisitakineta ngina etapit ice tunganan ngini iloatar alotic kori anamucurusoonu.
- Akiciket ngina iyokit ngakiro nu daadang inges ngina ebala ebe “nyitemokino akitub ngakiro eriyen bon nai mati keanyuwar dang kori ileere atemar etubub ngakiro eriyen”.

Apedor ngina k'akiiraro

- Ngakiro ngace nguna apolok alotooma ngakiciket nguna kolong sek ikec apedor ngina k'akiiraro.
- Emaasi ani etubio ngakiro, kiirarae mono ngiwaitin ngulu yarei ngulu igurosi eroko nyetubo ngakiro, ebe kirworik ngini isitakineta nginice, kirworik ngini isitakinetae dang.
- Ikwaan nugu k'atemar ebe emam itunganan emaasi kitoroniyarae eroko ngiirara. Ani kirikak ipei tunganan akisitakineta nginice, itemokino kiirarae erwor angini isitakinetae erae kecamitae akitub ngakiro kec eriyen.
- Nait ani kenger idio tunganan alosit lokot akiiraro, todaunite ekoti anyarare inges epedori alosit ngaren akitub ngakiro kec ata pa kebu inges.
- Emam nait nyewonikinito ngikisila lugu nakiro nguna eyai ekesitakineta ka ngini isitakinetae bon.
- Eyai ekisil logo neni eyai egurigur daadang kori neni erae toripunere ngapedorio aitunganan ka ngiticisio.

Apedor ngina limokinet

- Ani kecamitae akiirar ngakiro nguna k'eguriguri kojokan, emaasi ngulu eyakatar tolimokis mono itunganan ngini isitakinetae nguna etapito akisitakineta keng.
- Emaikina inakinae itunganan ngini isitakinetae apak kotere kitekonokin ka toten kotere kipakaria ngakiro nguna k'asita aneni keng apak ngina epegatar ikec alokot.
- Imorikina nu k'ainakin inges apak itemokino kotere toten ejok.

EKEK NGIAREI

ARWONGET NGINA EINAKINA ALOTOOMA NGIKISILA (JSC)

Neni rukaunet JSC

Judicial Service Commission
Ground floor
Farmers' house
Plot 6/7 Parliament Avenue
P.O. Box 7679, Kampala
Asim: 0414 311600/344154
Website: www.jsc.go.ug

Ageikinet

Erae Judicial Service Commission (JSC) arionget ngina ruba jik ngina emam nyegwanganakina napukan ngina eyeunito ngikisila a Uganda ngulu k'ekaru 1995.

Ngiticisio keng ikec luta:-

- Atikanakin ngitunga lotic ngolo angikisila ka akisican ikec kori akida ngapakio nguna ebiliata ngakiciket nguna alotic kec.
- Akijaunun elii ngolo eramarete ngitunga napis kec ka ngakiro ngace dang nguna elimunete ngitunga atemar kitiyae.
- Nguna etapito ekisil ka ekijaanakine alokisila alo Uganda.
- Ayiere ka akitosiom ngiketiyak nariongeta nguna ijaanakinete ngikisila.
- Akitatam ngitunga nguna etapito ngikisila ka ekijaanakine angikisila alo Uganda.
- Akicoco apukan anakiro anguna epedorete akikeun ka akitogogong ekijaanakine alo kisila.

Ngulu eyieunito arionget a JSC

Erae ngitunga ngikani kaomwon (9) eyieunito arionget naga ka itemokino torae daadang ngulu angipitesio angulu ajokak ka ngulu kerer kotere ajokis kec. Erae ekepukan a Uganda (President) inges eseuni ngitunga lu, ido kidokokis ngulu alo parliament ngakan kori kicemakis eseeji erae ngitunga lugu:-

- Ekapolon ngolo enyaritae echaaman ka ekatupiton keng ngulu erae daadang ngitunga ngulu esiomito nooi nadoketait ngina epedorere akitoraun ikec ngikatubonokinak alokot angolo apolon nooi alo Uganda ngolo enyaritae supreme court.

- Ngitunga ngice ngiarei ngulu itiyato etic ngolo k'awoiyanakin ngitunga alokisila apak ngina edolit ngikaru ngitomon ka ngikan tar kidiama. Erae nait atukot angikisila ngina enyaritae Uganda Law Society inges elimori ngirorwa kec.
- Epei katubonokinan alokot angolo apolon alo Uganda (supreme court) torae ekepukan (President) eseuni inges anakingaranakinet angikatubonokinak alokot angolo apolon ta nait ekoti ngolo epeguniyere ngatubonokineta neni enyaritae court of appeal ta nait ngikatubononkinak alo high court.
- Ngitunga ngice ngiarei ngulu nyerae ngulu esiomito ngikisila torae ekepukan inges esueni ikec.
- Ipei tunganan ngini eseunitae anapis a public service commission. Attorney General kori ekawoikiniton apukan. Ngitunga nait ngulu imarunitae alo JSC daadang ibooyete anapith ngikaru ngiwomwon ka epedorio akiyatakin ngikaru ngice ngiwomwon ngaren.

Ngadoketa nguna k'apolou alo JSC

- Echaaman inges epolokinit arionget naga, inges epolokinit ekitiyae daadang alo JSC.
- Itiyae inges ngapakio daadang anapis angin.
- Inges epolokinit ngikokwasinei daadang ngulu karionget a JSC.
- Ani emame inges erae ekatupiton keng epolokini ngikokwasinei daadang. Ani kemam ikec daadang, erae ekatubonokinan alokot angolo apolon (supreme court) inges epolokini.
- Echaaman inges epolokinit ka iyokit etic a ekaran kori ka k'ekegirigiran.

Eyakatar JSC apis keng ngina apolon, ngina erae ekegirigiran epolokinit

- Ekegirigiran ngolo eyai nadoketait a epermanent secretary inges epolokinit akitiya ngakiro nguna etukunio kori etubunio alokidiana daadang.
- Inges epolokinit ekitiyae k'apis ana ka nabo epolokinit inges ngiketiyak a JSC nguluce daadang.
- Inges ebongonokini ngakiro daadang nguna etapito JSC ka ngaboolae keng daadang.

Etyakitae nai apis a JSC ngarwa ngauni ebe:-

- Eyai neni etyakunitae kotere ngakiro nguna etapito akisiom ta nai nguna etapito ngitunga neni lala. Erae ekegiran (resgistrar) inges epolokinit.
- Eyai nabo neni etukuniyere kori neni eyiere nguna kitiya, akiyat ngice pitesio ngulu itogogongere ka neni imanmanere etic a JSC. Erae ekegina epolokinit.
- Eyai neni atingitere ngakiro angaboolae ka ekitiyae a JSC. Erae ekatupiton ekaran kori ekegirigiran (under secretary) inges epolokinit.

Ngiticisio a Judicial Service Commission (JSC)

Elimorit ekitaabo angikisila a Uganda ngolo angikisila ngiticisio a JSC, nait eyakasi ngiticisio ngice ngulu itiyai JSC ngulu itorunito lokisila ngice ngulu elomunete alo parlimant.

Ngiticisio a JSC ngulu ingarenito ikec luta:-

- Akicoco ekepukan kori akingarakin inges alotooma aseun ekapolon angikatubonokinak a daadang (chief Justice) ka ekatupiton keng, ekatubonokinan ngolo apolon alo high court, ngikatubonokinak alo supreme court, ngikatubok a court of appeal, ngikatubok alo highcourt, ekegiran ngolo apolon (chief registrar) ta nai ngikegirak ngice ngulu cicik.
- Akiwaanakin ngiketiyak nariongeta angikisila lotic ngulu nyelimoritae alokidiana ta nai akikinyom ngulu emarun alo kidiana.
- Akicoco ekapolon angikatubonokinak a daadang (chief justice) alopite angolo k'asere ngicaamanin kaapei kangatuketa nguna epolokinito ngalup alo bukui nguna be" District Land Tribunals".
- Alotooma ngikisila ngulu iyokito ekisitiyae ngolo k'akica angina erucitoe angasua (electricity) ngulu enyaritae Electricity Act, erae JSC k'apei ka eminister ngolo epolokinit akica ngina erucitae angasua ikec eseunete ekapolokiniton (echaaman) k'atukot angina etingit ngakisitakineta nguna etapito akica naga k'apei ka ekatupiton keng ta nai ekegiran k'atukot angin.
- Alotooma ngikisila ngulu iyokito ekiserai ngiemuto kori ngakiro (Communications Act). JSC inges einanankini ekepukan ngirorwa a'ekapolon ka ngice tung ngiarei ngulu epolokinete atukot ngini etingit ngakisitakineta nguna itorunete lokiserai ngakiro kori ngiemuto (Uganda Communications Tribunal).
- Aripirip ka ayieun nguna kiwuapa ka ekitiyae angiketiyak nariongeta angikisila ka natuketa nguna epolokinito ngakiro angalup.
- Akitemonokin epite ngolo kitatamet ngiketiyak lokisila ka ngitunga daadang ngakiro nguna etapito ngikisila ka ekijaanakine alotooma ngikisila.
- Akijaun k'akitemonokin ngakiro nguna elimunete ngitunga k'apei ka abongonokin akigworo kori elii ngolo eyaunete ngitunga kotere ngikatubonokinak, ngitunga ngulu itiyaete natuketa nguna etubete ngakiro angalup ta nai ekijaanakine alokisila etya neni etya. Itiyai JSC ikwa akidingot ngina erucokinit ngitunga ka ngikatubonokinak ta nai ngatuketa nguna angalup.
- Akicoco apukan epite ngolo kitojoket ka akikeun ekijaanakine ngolo angikisila lotunga.
- Ngiticisio ngulu alalak ngulu elimorit epaliamant erae ngulu etapito aseu angitunga angulu epolokinito ngatuketa nguna eyakatar apedor ngina tubet ngakiro. Erae ngatuketa nu nguna ikote nguna etubete ngakiro angalup ta nai nguna etubete ekisitiyae akica ngina erucitae angasua.

- Akitiya ece tic daadang ngolo epedorete ngikisila akicikakin inges.

Akitatam ngitunga

Einakinito ngikisila a Uganda arionget a JSC epelu ngolo k'akitatam ngitunga ngakiro nguna etapito ngikisila ka ekijaanakine ngikisila.

Atenu a JSC ngina epolokinit ngakiro nguna k'akisiom ka ngitunga neni lala inges etingit.

Ajokis ngina k'akitatam ngitunga

Erae akitatamo naga angina esubakinitae kotere ngitunga neni lala kotere toriamut aosou ka teyenuit ision kec ikwa ngitunga k'akwap a Uganda angina tokona epupi eporoto angitunga angikulepek.

- Ingaranakini akitatamo naga ngitunga alopite angolo epedoriate akinapakin alokijaanakine angikisila ka'akitopol ngakiboisio kec ka akwap kec etya neni etya.
- Epedori nabo akitatamo naga akitapatan epite ngolo elomuniata ngitunga lotic ngolo k'akijaanakin ngikisila ikec ngikulepek.
- Ingarakini alotooma atikakin ngitalia k'akwap a Uganda ka akereru ngina k'eporoto angitunga.
- Einakini ngitunga k'akwap ayenun ngapedorosio kec ka ngiticisio kec neni k'apukan.
- Einakini ngitunga apedor ngina k'akiyokit ka akiitanit ngapedorosio kec alo kotio ka nariongeta ngace dang alopite angolo etikakineta aosou kec ngina k'etic angikotio ka ngariongeta ngace dang.

Akicoco apukan alopite angolo kikeunet ka akitojok ekijaanakine angikisila

Einakinito ngikisila a Uganda arionget a JSC etic ngolo k'akicoco kori k'akisirwor apukan ngipitesio ngulu kitojoket ka akikeun ekijaanakine alo kisila.

- Atenu ngina a JSC ngina epolokinit atukuunun ka ayere nguna kitiya, akiyat ngadoketa ngace nguna kitogogonget ka kimanimanet ekijaanakine ngikisila inges etingit epelu logo. Itiyae inges nugu alopite angolo isiemeonorina ka imanivanja ngiticisio angikotio ka ngatuketa nguna etubete ngakiro angalup ngace dang alo Uganda.
- Eyakatar nabo etic ngolo k'akituk ngakiro angitunga angulu gelegelia kotere kisirwor ka kitopedo arionget a JSC.
- Atubokin apukan nguna kitiya.

Akigir kori akiwuanakin ngitunga lotic ngolo angikisila.

Alotooma etic ngolo angikisila, imaritae ngikatubonokinak alokoto daadang nginapei anadoketait angina cici tar neni angina apolon, ngikegirak daadang, ta nai ngitunga ngulu epolokinito ngatuketa nguna cicik nguna etubete ngakiro nguna ikote nguna angalup ka ngacedang.

JSC bon inges etikakinit apukan akigir ngitunga lotic ngolo angikisila.

- Alotooma ekigire ngapolon lotic angikisila anadoketait angina ka Supreme court, Court of Appeal ta nai High Court, ipotokini JSC nguna erae kitiyae neni a ekepukan. Ebe ipotokinio ekepukan ngirorwa angitunga angulu aseu JSC.
- Eseuni nait ekepukan ngitunga lugu alotooma ngirorwa ngulu ainakin inges alo JSC.
- Ngirorwa ngulu eseuni ekepukan ikec eyaario lo parliament kotere kidokokinae ngakan kori kicemakinae eseeji.
- Ani kicemakin ngiseejio, eseuni nait ekepukan ikec lotic.
- Ani erauni ngikatubonokinak ngulu angikotio ata Magistrate, elimori JSC atemar iitana ngikatubonokinak k'adoketait ana, ido ngulu iitanio lotic logo, ikec igirete ngabaruwae neni a JSC ido kiwaakis ngakaritasio nguna esiomitotor ikec, kingitingitae nait eroko nyeseuna ngitunga lugu lotic.
- Nguna etupakinete erae akiloponar ngulu aseun lotic ana kingito angin. Itiyae nugu erae arionget ngina epolokinit ngiketiyak lokisila.

Akiuririt etic angikatubonokinak ka akida kori akiuririt ngikatubonokinak nyebilibilyete ngikisila.

Eyakatar JSC etic ngolo k'aripun atemar iwuapio ngikatubonokinak ngakiciket nguna iyokito ekitiyae kec ngapakio daadang.

- Itemokino JSC toripunite atemar ebe eyakatar ngikatubonokinak ngipitesio ngulu ajokak. Alopote alo, epatana aripun atemar emam nyetubio ngakiro eriyen, nait itemokino kileeree atemar atubi ngakiro eriyen.
- Iuriritae nait ngikatubonokinak aloticisio kec. Inges atemar ebe emam nyepatana alemar ekatubonokinan alotic keng. Epedorio alemar ikec alotic kec alorotin angulu igiritae lokisila bon ka kiwuapitetei ngadoketa nguna sek igirir.
- Erae ngadoketa nugu nguna be esueni ekepukan atukot ngina imimae aseconu ngina elimitere ekatubonokinan.
- Erae etic a JSC alomokin ekepukan atemar ebe itemokino toyienae atukot ngina imimae ekatubonokinan kori mam.

- Epedorete ngiministae ngulu apolok (cabinet) dang alimokin ekepukan atemar toyieu atukot angituna angulu epote akimima ekatubonokinan ngolo elimitoe.
- Ngakiro bon epedorere alear ekatubonokinan alotic keng ikec nuta:-
 - (i) Ani kisipiyor ekatubonokinan akitiya etic keng kotere angaleu ngina angadam kori ngina ka akuan.
 - (ii) Ani kemunaara ngipitesio keng pa kiriamara ka ngulu k'ekatubonokinan
 - (iii) Ani kipiyo ekatubonokinan akitiya etic keng lopite ngolo iitanitere.
- Ani kerae ngikatubonokinak ngulu anadoket angina Magistrate ka ngikegirak, erae ekegiran ngolo apolon (Chief Registrar) inges isitakini ekatubonokinan ka tosiomak inges aseconu keng.
- Ani aneni, iretakini e registra ekatubonokinan ngolo alotic ido yaa ngakiro keng napith.
- Ani ikote neni epedori JSC dang akimima ngakiro nu k'akeng erae keripunit atemar keyai aseconu kori esecit ekatubonokinan.
- Ani etubi JSC ngakiro nugu, iwuapit ngakiciket nguna kolong ngorok kan iwon.
- Elimokinio ekatubonokinan asecit keng ido inakinae apak ngina itemokino kotere tosubanakin emouni abongokin ngakiro k'akisitakineta angina elimitere inges.
- Eyakatar nabo eketiyan ngolo isitakinetae apedori ngina ewoikinere inges alokisila.
- Ani epupi JSC ngakiro nu emounio akitub emam nyecamakinetae ngitunga nguluce epote akipup nait kirikakin akitub ngakiro epote elimokinio kori itanyikinio ngitunga neni lala nguna atubut ikec loikiiko kec.

Ngasecisia nguna engerer

Elimorito ngakiciket a JSC ngipitesio ngulu era aseconu. Ikec luta:-

- (i) Ayakaunor ngipitesio ngulu epedorete ayaun ngileec narionget ngina angikisila.
- (ii) Atuna ka amoromor apith. Erae nu nguna eyaunete ekiimet ka ayenanakin k'apei ngakalungulungui tooma lotic angikisila.
- (iii) Alejoo ka ajamakinit etic. Erae nu nguna ikote abuneenen napis kecau nooi kori kelunya ngisaae ta nai asalanar alosit lotic nyilipuna erukusa.
- (iv) Akiredakinit ajamakin epite ngolo tubet ngakiro eriyen.

Akijaunun ka akitemonokin enguringuri ngolo eyaeneete ngitunga napis kec kaapei ka ngakiro ngace nguna etukunete ngitunga atemar kitiyai

Eyakatar JSC etic ngolo kijaet enguringuri kori ngakiro ngace aneni aidiotunganan angini nyelakara kotere epite ngolo itiyaa edio ketiyan lokisila kori ekatubonokinan.

- Nyebookoi nait ebe mati eyai enguriguri logo ngolo itoroniyaritere edio ketiyan lokisila kori atukot angikeketiyak lokisila.

- Epedorio enguringuri kori asita naga akitoroniaria ariongetangikisila etya neni etya kori epite ngolo ijaanakinere alokisila.
- Nyebookoi nabo ebe mati erae ngini engoit eyaari ngakiro nu napis a JSC bon.
- Epedori eyenet kend idio ayaar ngakiro nu napis a JSC kori ekone, ekawoikinan alokisila, arionget adio ngina alojokotau kori tunganan daadang ngini eyenikinit epite ngolo itiyaata ngulu ijaanakinete ngikisila.
- Ani nait eyaario akisitakinet napis a JSC itemokino torae ngakiro nguna nyedeparito ngikaru ngiuni napei kitiyakinotor.

Neni eyaanario asita

- Epedorio ayaar asita naph a JSC ngina apolon kori neni etikakini inges daadang atemar toloseneete ngitunga ayaar elii.
- Ani keyeni itunganan akigir, itemokino kigirak akisitakinet ken nakaritas.
- Ani pa keyeni itunganan akigir, itemokino tolimok edio ketiyan ngolo ecamakinitae akigir ngakiro angulu nyeyenete akigir anapis a JSC.
- Eketiyan ngolo igiri ngakiro nugu kwap inges emaasi kisicemak itunganan eseeji nakiro nguna egir inges.
- Ani kerae ngitunga ngulu isitasi ngulu alokinga kori ngulu alwanak alo Kampala, eya ngapision nguna epedori itunganan ayaar akisitakinet keng erae ngapision nu:-
 - (i) Napision angijakaa daadang (CAO)
 - (ii) Napision angapedorosio daadang (UHRC)
 - (iii) Napision nguna iuriarito atuna (IGG)
 - (iv) Ka iwace dang neni epedori JSC aseun adio pak daadang.
- Ani neni eyakasi ngasadukui nguna idoete ngitunga ngakiro kec, itemokino itunganan kigir akisitakinet keng nakaritas, ido kiwaak nabasa, kimidik tosodi kiwuaak tooma nasaduku naga.
- Ani kigir itunganan akisitakinet keng, itemokino kigirite ekiro keng, ka neni ibooyo inges, ani kepedor dang, kigir nginambae ngulu k'asim keng ngulu epedorere anyaraaria inges.

Ngae epedorio akisitakin

Epedori itunganan akisitakin idio alokiding ngapolon nu anapis a JSC:-

- (i) Ekatabonokinan edio alokoto a Supreme court ngolo apolon adaadang, court of Appeal kori ekatabonokinan edio alo High Court.
- (ii) Ekegiran ngolo apolon kori ekegiran ngolo k'ekoti.
- (iii) Ngikatubonokinak ngulu anadoketai a Magistrate daadang.
- (iv) Ekapolokiniton kori idio tunganan daadang ngini eyai natukot ngina etingit ngakiro angalup ngina etikakinito ngikisila ngulu angalup.

- (v) Ekapolokiniton kori idio tunganan ngini erae ipei alokiding atukot ngina esunitae akitub aseconu ngina elomuni anakisera ngiemuto kori ngakiro (Communication Tribunal).
- (vi) Ekapolokiniton kori idio tunganan ngini erae ipei alokiding atukot ngina esunitae akitub aseconu ngina etapit akica ngina erucitoe angasua (Electricity Disputes Tribunal).
- (vii) Idio tunganan daadang ngini itiyae naps ngina etapito ngakiro keng, ekoti kori ngatuketa ngace nguna etikakinitae akitub ngakiro nguna gelegelia.
- Nait ani kerae aseconu ngina angiketiyak angulu cicik alokot, ngulu ikote ata court clerk, ngulu ingarakinito ngikatubonokinak, ngakegirigirak, ngikatingitok ngaboolae ka ngice dang, nyemaasi yaarae ngakiro nu neni a JSC nait eyaario ngakiro lokatubonokinak alokotio ka neni a'ekegiran alokot.
- Ani pa kiscani kori kedai eketiyan ngol, epedorio nait aramar elii naps a Public Service Commission.

Epite ngolo eyakatar ngakisitanakineta:

Erae ngakisitanakineta alo JSC nguna igiritae kori nguna nyigiritae. Ani pa kigiritae asita naga, itemokino ekapolon edio alo JSC kigir ngakiro nugu nakaritas. Epedorete ngakiro nugu araun nguna k'asecit kori angasecisia anguna kitete asir kimarun. Ngakisitanakineta nguna igirio daadang, itemokino kileerete ngakiro nuta:-

- Ngirorwa, ngikaru, neni ibooyo itunganan ka etic ngolo itiyae (erae keyai) itunganan ngini eyaunit akisitakineta.
- Ani kerae arionget adio kori atukot angitunga eyaunito akisitakineta akilo ipei tunganan, itemokino ikec kigira ngirorwa kec daadang.
- Itemokino toyenae ekesitakineta kojokan ata kiitanit inges atemar nyakalimor kori nyekedodiun epedori JSC akimunon itunganan ngin ngeripun.
- Itemokino nait ekesitakineta kisileereu kire atemar esecit itunganan ngini itoroniarit inges ka epedorio akitub ngakiro kojokan ka toya ngisuudae angakiro anugu k'apei ka akolongit ngina kitiyaunotor ngakiro.
- Ani igiritae asita nakaritas, itemokino kigiritetei k'apatanu ka akoreru, mere akiyanya kori amoromoro ka nabo itemokino kileerete ngakiro tomam esolo ka asillianut kaapei ka ekiimet.

Ngadoketa nguna kiwuapa ani ipotorio akisitakineta

- Egeuni ekesitakineta yaa ngakiro keng neni a'ekaran kori a'ekegirigiran a JSC k'akituk mam pa igiritae ngakiro. Tosodi nai ekaran kori edio ketiyan alo JSC kigir ngakiro nugu nakaritas.
- Ani kirikakin akigir, tosiomakinae ekesitakineta ngakiro nu kotere kiira atemar iyookino lopite ngolo erworor inges kori mam. Ani kiyookino icemakini inges eseeji keng nakaritas ngin.

- Itemokino akisitakinet naga kigiritetei k'angajep angamusugui kori ace ngajep ngina eyeni itunganan ngini eramunit elii. Ani pa kerae ngamusugui igiritere, itemokino kilocoi namusugui ido yarae ngakaritasio nguna igiritae k'ace ngajep ka ngina igirir angamusugui naps a JSC.
- Epedori ekesitakinan akiwaakin ngirorwa ngidi ngulu a angisuudae ka neni ibooyoto ikec.
- Epedori nait apis a JSC akiitan ngakiro ngace kori ngakaritasio nguna etapito asita naga mono eroko nyetinga ngakiro nu kojokan erae kiitana.

Ngadoketa nguna etupitae emounio akitub ngakiro

- Ani kedolu asita naps a JSC, eripikini mono JSC asita kerae ngina epedorio akiirar kori mam.
- Ani kepedori akiirar asita naga, etikakinio nait adio kolongit ngina kiiraret.
- Ekaran nait a JSC iyakiyari ngabaruwae neni angulu ebasi totuboi ngakiro kec ido imidiikini asita kec dang nabaruwae nugu.
- Elimokini nait JSC ngitunga lugu angipepei akolongit ngina kiiraret ngakiro kec.
- Ani kipiyo ariamun itunganan idio ngini erae tolimokinae, iwaakinio ngakiro nugu nakaritasio nguna angiemuto.
- Ageun akolongit ngina elimokinere ngitunga akolongit ngina kiiraret ikec, nyedaun ngirwa ngatomonaarei ka ipei (21) eroko nyirara ngakiro nu.
- Alotooma abarua ngina igirario lotunga lugu, alimokin ikec akolongit ngina epupunere ngakiro kec, epedorio alimokin ikec atemar toberunotor ngiboro ngulu isuudata ngakiro kec (ekisibit) ngirwa ngatomon (10) nyedolo akolongit ngina kiiraret ikec.
- Ani kipiyo ipei alokiding ikec abunore akolongit ngina iirarere ngakiro, eripuni mono JSC atemar keponi kire kitodoloi abarua ngina anyaritere itunganan yen nakiiraro naga. Ani keripun atemar adolit abarua, elosi JSC ngaren akitub ngakiro ata kemam inges.
- Ani kiirar ngakiro tomam ipei tunganan alokiding ngulu isitasi, epedori itunganan ngini emame akilip JSC atemar kiirarae nabo ngakiro nu ace kolongit.
- Ani keripu JSC atemar pa kire kitodolitae abarua nitunganan yen kori kelimu itunganan ngakiro nguna apotu kitukuruwosi inges abunore, epedori JSC atikakin akolongit ngina kiiraret nabo ngakiro nugu.
- Ani etubi kori epupi JSC ngakiro nu, emam nyecamakinitae ngitunga erimaar akipup kori akitere.
- Ngina etubuni JSC daadang anakiro anu, igirakinio kwap.
- Einakini nait ekegirigiran a JSC ngakaratasio nguna igiritae nguna atubun neni angulu esitasi make. Epedori nait JSC nabo ainakin ngakaratasio ngun neni eyai itunganan kori arionget adio ngina iitanit ngakiro nu ido kitotacae ngisilinga ngulu etubuni JSC.
- Epedori nait JSC akigir ngakiro nguna atubu inges anakaritas angiemuto kori alimor ana redio angina eseuni nges elope.

Ngakiro nguna epedoria JSC akinger kori apegun akisitakinet a itunganan

Apak ngina edolio eketiyan ngolo ijauni asita na akinger kotere ngakiro nuta:-

- Erae pa kisileereunit asita naga ngakiro nguna etapito ekyaanakine ngikisila kori etic angikotio.
- Erae pa ketapit asita na ngipitesio a'eketubonokinan kori idio tunganan ngini itiyae narionget ngina angikisila.
- Erae kerae alosikinet keng ngina k'akipecepec ka amunaar ekiro aitunganan tomam aseconu ileere alotooma ngikisila.

Ani kenger JSC asita, igrario abarua neni a ilope k'asita keng. Anipa kepedori JSC akitub ngakiro nu, eyaario ngakiro nu napolon ngace nguna epedorete.

Ngakicikakineta nguna etubonokini JSC

Ani keripu JSC atemar ebe esecit kire eketiyan lokisila, epedori atubokin ngadi ana kisicanet anuta:-

- (i) Akiritar alotic
- (ii) Akitowuo mono alotic
- (iii) Akitiditeun apolou keng
- (iv) Isigirio eketiyan ngol abarua ngina ikongio atemar nyabongokini nabo.
- (v) Akinyipun kori akitiditeun eropit keng.
- (vi) Akiretakin akiyakinio a'eropit keng
- (vii) Akicikar akiyakinio a eropit keng.
- (viii) Akitoroniaro alotic ka akicik kojokan
- (ix) Akitub asita.
- (x) Akitac ngiboro ngulu ketwakiyar kori ngulu kemunaar kotere adiakaret keng kori alejoo.**

Apedor a'eketiyan lokisila ngina pegunet nguna etubokinio inges

Ani pa kecamunit eketiyan lokisila atubokinet ngina atubokin inges, eyakatar inges apedor ngina pegunet ngakiro nu alotooma ngirwa ngatomoniuni (30). Ani epeguni inges ngakiro nu, elosi neni angikatubonokinak angina ngulu alo High Court ido tolimokinite ikec ngakiro nguna epegunitor inges atubokinet.

EKEK NGIUNI
ARWONGET NGINA ETUBI EGURIGURISIO

[Atenu k'apukan ngina epolokinit akitub eguriguri]

Neni riamunet:

The Judiciary
Courts of Judicature
High Court Building
P.O. Box 7085, Kampala
Tel: 041 233 420/3

Website: www.judicature.go.ug

Ageikinet

Erae naga atenu k'apukan ngina epolokinit asubanakin kori akitub eguriguri ngolo eyai lotunga kori nariongeta. Eyakatar akwap a Uganda ngadoketa angikotio nguna gelegelia.

Erekinitae ngadoketa angikotio alu ageun aneni angolo apolon tar neni angolo alo kwap ikona ta:-

- (i) Supreme Court
- (ii) Court of Appeal/Constitutional Court
- (iii) High Court
- (iv) Chief Magistrate's Court
- (v) Magistrate's Court Grade I
- (vi) Magistrate's Court Grade II

- Eyakatar ngikotio apedor ngina egelegelia alotooma akipup ka atubonokin ngasecisia. Ani keya ngakiro etubio, itemokino torae ekoti ngolo anadoketait angina eyakatar apedor ngina tubet ngakiro ngun inges etingi ngakiro ngun.
- Ngikotio ngice, etubete ngakiro anageunet jik nginapei eyauniata ngitunga ngulu igurosi, nait ngikotio ngice, etubete ngakiro nguna epiyorosi alokoto angice.
- Ngakiro nguna epiyorosi alokotio anguluce, ikec nguna ani ketubokin ngini esecit, tosodi ngini etubonokinitae topegu ngakiro nu ido yaa lokot ece ngolo epol kotere toripikinae nabo epite ngolo ketubio ekoti ngolo alokwap ngakiro.
- Ani ikote neni, eyakatar ngikotio ngice apedor ngina tubet ngakiro ngarwa ngaarei, ebe asita ngina eyaarete ngitunga neni keng pa itorito lokot ece ta nai ngakisitakineta nguna ilopununuyo alokotio angulu alokwap anerae apegun atubokinet alokotio angulu alokwap kori angulu cicik.

- Etyakitae nai nabo apedor angikotio alotooma etyae angisilinga angakiro anguna iikiikio. Adoketait ngina ka High Court inges eyakatar apedor ngina tubet ngakiro daadang ata kelalak ngisilinga kori mam. Nait adoketait ngina Magistrate's Court inges etikakinito ngikisila etyae angisilinga angulu iikiikio, mam akitedepakin ngulu etikakinito ngikisila.
- Etyakak nabo apedor angikotio aneni etikakinitae kori edukokinitae ekoti ngol. Ngikoti ngulu anadoketait a High Court ikec bon epedorete akitub ngadi kiro daadang nguna eya nakibois adio alo Uganda nait ngikotio ngulu anadoketait a Magistrate's Court, eridakinitae akitub ngakiro nguna etakanunete alobukui angulu edukokinitae ikec bon.

Ngadoketa angikotio

Ngikotio ngulu angaduketa anguna gelegelia ikec eyakatar apedor ngina gelegelia alotooma akitub ngasecisia daadang.

Supreme Court

Erae lo ekoti ngolo apolon akilo ngikotio daadang alo Uganda. Emam ekoti ece epedori adepar inges anege alo Uganda.

- Etubi ekoti lo ngakiro nguna ipiyoro alokot angolo etupit inges ngolo enyaritae Court of Appeal, nait eyakar apedor ngina tubet tar ngakiro nguna nyitorunitere lo court edio.
- Eyakatar ekoti logo ngikatubonokinak ngikanikaarei ngulu anadoketait a justice.
- Ekatubonokinan ngolo apolon (chief justice) inges epolokinit ekoti lo ka ngariongeta daadang nguna itiyaete etic ngolo k'akitub ngakiro alo Uganda.
- Einakinitae ekoti logo akitub ngakiro torae ekimar angikatubonokinak ngolo nyetyaka ngarwa ngaarei, ebe ketyaki ngarwa ngaarei, ideun ipei tunganan ka torae ngitunga ngikan tar todepa nait mere ngulu nyedolito ngikan.
- Ani epupio ngakisitanakineta nguna epegunitere aseuno a'ekepukan mati eyakasi ngikatubonokinak a'ekoti alo daadang emwa ngikanikaarei.
- liranari ekoti lo ngakiro nguna epegunio alo court of Appeal, kerae esecekinotor ngitunga make.
- Etubunene ekoti logo ngakiro nguna ikobunio alokot angolo enyaritae Court of Appeal.
- Etubenene inges ngakiro nguna ikobununiyo alo Court of Appeal ani keyakasi ngikatubonokinak a Supreme Court daadang erae ngikanikaarei.
- Erae e chief justice inges epolokinit ngikokwasinei a Supreme Court daadang. Nait ani kemam inges, erae ipei ngini epolorit lokiding ngikatuabonokinak ngulu idongito eriki ekokwa ngol.
- Emam idio tunganan eyakar apedor ngina pegunet nguna atubun alo Supreme Court.

Court of Appeal

Ikonginapei eyakar e Supreme Court, erae logo ekoti ngolo etubi ngakiro nguna apegun alokotio angulu alokwap keng nait mere anageunet angakiro kori k'asita.

- Court of Appeal inges etingenene ngakiro nguna adaun akitub alo High Court ido topegunae.
- Ani kepegu itunganan atubunet a ekoti alo, eyaario ngakiro nu lo Supreme Court.
- Etikakinitae ekoti logo akitub ngakiro torae ekimar angikatubonokinak ngolo nyetyaka ngarwa ngaarei ebe ketyaki ngarwa ngaarei, edeun ipei tunganan ka torae ngikatubonokinak ngiuni kidiama, mere ngulu nyedolito nguini.
- Ekatapiton e chief justice anapolou ngolo be Deputy Chief Justice inges epolokinit ekoti logo.
- Emam nyetingenene ekoti logo asita ngina pei anagiekinet, mati cha iboikino inges ikwa ekoti ngolo eyieunitae kotere ngakiro nguna etapito ekitaabo angikisila a Uganda.

Court of Appeal ikwa ekoti angikisila (Constitutional Court)

Court of Appeal inges eyakatar apedor ngina kisilleereunet ngakiro nguna igirir lokitaabo angikisila erae keyai neni nyileere kojokan. Kori keyai edio kisil ece ngolo ipeereto ka ekitaabo angikisila ngolo apolon ngolo enyaritae "Constitution".

Anege iboikin ekoti (Court of Appeal) ikwa ekoti ngolo angikisila.

- Ane ibooi ekoti lo ikwa ekoti angikisila, erae ngikatubonokinak ngikan eyieunete ekoti logo alokiding ngikatubonokinak ngulu alo Court of Appeal.
- Erae edeputy chief justice inges epolokinit ecourt logo, nait ani emame inges erae epei katubonokinan ngolo epoloorit alokiding ngulu idongito inges epolokini.

High Court

- Eyakatar High Court apedor ngina tubet ngakiro nguna erae eseconu.
- Ekapolon ngolo enyaritae principal judge inges epolokinit High Court.
- Edukokinit nait High Court ngikatubonokinak keng nakiboisio nguna gelegelia kotere kibooyete aneni totubete ngakiro ebe; Kampala, Nakawa, Jinja, Mbale, Gulu, Arua, Fort Portal, Mbarara, Soroti, ka nait Masaka. Ngapakio ngace eloseneneete ngikatubonokinak lugu nakiboisio ngace akipup ngakiro ngun k'aseconu.
- Eyakatar High Court apedor ngina kiyokiyet ekitiyae angikotio angulu anadoketait a Magistrate.

- Eyakatar High Court apedor nguna tinget ngakiro ngina emam nyedolitere lokot edio kaapei ka nguna etubioe alokot a Magistrate ido topegunae.
- Ani eyai ekatubonokinan a High Court edio ngolo eyai nadoketait a judge, epedorio ageun mam pa idaritae idio tunganan ka meere mati elalak ikec. Epei bon itemokin.
- Alotooma ngasecisia nguna eraakar apukan ithita, elemunio ngituna ngulu nyerae kori nyesiomito ngikisila kingarakis ekatubonokinan (Assessors).
- Alotooma ngasecisia nguna isitar ngitunga make, emam nyelemunio ngitunga ngulu sek alimor alo kidiama kanabo alotooma apak ngina epupere ngakito nguna athir kepegun alokotio a Magistrate.
- Ata kebasi ngikisila ebe emaasi ekimar angikengaranakinitok ekatubon alo High Court torae ngiari k'adepar, erae ngiaarei bon ilereete etikanakinio ngapakio nguna epupere ngakithitanakineta.
- Ani eroko nyetubokina ekasecan alokot, ingisi ekatubonokinan ngitunga ngulu yarei lugu neni ebasi ikec eroko nyetubono nguna keng.
- Akilo etube ngolo kolong, emam nyetupio nguna elimunete ngikengarakinitok lu yarei lugu alo Uganda epedori ekatubonokinan atubun nguna keng egelaaka aneni kec.
- Ani kegialaakiata nguna k'ekatubonokinan, itemokino inges kigirak kwap ngakiro nguna epegunitor inges nguna elimunito ngikengarakinitok ngiarei lugu.
- High court bon inges ekoti ngolo eyakatar apedor ngina tubet ngasecisia nguna apolok, nguna etubonokinio tar atwanare.
- Eykatar high court apedor ngina tubokinet idio tunganan adio tubokinet kori ngatubonokinets nguna igirir lokisila.
- Eyakatar high court apedor ngina kilopunet ngakiro nguna etubio alokotio angulu alokwap neni keng kori akilopar aneni keng neni angulu cicik.
- Etyakatyakatai nait high court ikonata:-
Civil [ngasecisia nguna angitunga make], criminal [ngasecisia nguna esecakitere apukan], family [ngasecisia nguna k'ekal], land and commercial [ngakiro angalup ka amucurusoону], anti-corruption [ngasecisia nguna k'atuna anapukan] ta nai war crime [ngasecisia nguna k'ejie]

Atenu ngina etingit ngakiro ka amucurusoону alo high court

Erea lo ekoti ngolo eyieunitae kotere totikak epite ngolo etubere eguriguri ngolo elomuni alotooma amucurusoону.

- Eyakatar inges apedor ngina tubet ngakiro nguna elomunete alotoma:-
 - (i) Agielanar ka akigiel ngiboro
 - (ii) Akidiat ngaboolae nabenkio ka ngice boro ngulu epedori akipigaun, akicuruta ngina ilamit ngikukorin a Uganda ka ngice dang.

- (iii) Akiuriaro alotoma ngakiro nguna aronok nguna epedorete atakanikin lotic aitunganan ngolo k'amucurusoonu.
- (iv) Ekisitiae etic ngolo k'akiloc ngisilinga angakwapin anguna gelegelia.
- (v) Epite ngolo k'akiwokit ngiboro alorukudei, anakipi kori alokuwam.
- (vi) Etube ngasecisia nguna alokinga ka epite ripunet epite ngolo etubere edio guriguri.
- (vii) Ngakiro nguna etapito ngiticisio angikonturakitia.
- (viii) Epite ngolo k'akitub ngakiro nguna k'abaru angina k'aosou ebe.
- Abu nait ekoti toyey atukot angariongeta anguna gelegelia akitiya k'apei. Erae ngariongeta nu:- arwonget angikisila alo Uganda ebe Uganda Law Society (ULS), arionget angisubak ngiboro ebe Uganda Manufacturers' Association (UMA), arionget angimucurus make alo Uganda ebe Private Sector Foundation in Uganda (PSFU), arionget ngina irirai o'cur alo Uganda ebe Uganda Revenue Authority (URA) ta nait ngapision k'attorney General nguna eyakasi lo ministry ngolo a ngikisila ngolo be ministry of Justice and Constitutional Affairs.
- Iboyonokinosi ngatuketa nugu ka ngiketiyak lokot lokokwa apei kiboikinet alotooma ngilapio ngiwomwon. Ani eyakasi ikec lokokwa ngol, elimokinete ngiketiyak a ekoti ngariongeta nu epite ngolo itiyaa ekoti iyanio nait ngatiokisio ka nguna erae kitiyae kotere ekitiyae a ekot alo. Tosodi eanyunio atemar isingarenitoe ngiporotoi angitunga angulu isitiyaete ekoti logo. Eyai ekoti logo Kampala neni ebookoi 4th floor crusader house torae diyete akii angiketiyak ebe workers house.

Magistrates courts [ngikotio ngulu a magistrate]

Etyakitae akwap a Uganda angatuketa angibukui angulu epolokinit e Chief Magistrate, kingaranakinito nait ata Magistrate Grade I ka Magistrate Grade II. Ngice alotoomangatuketa angibukui a Magistrate ikec luta; Kampala, Nakawa, Mpigi, Entebbe, Gulu, Mbarara, Rukungiri, Arua ka nait ngice dang.

- Etyakitae ngikotio a Magistrate ngarwa ngauni ebe:
 - (i) Ekot ngolo ekatubononokinion angolo apolon ebe Chief Magistrate's Court.
 - (ii) Ekatubon ngakiro ngolo a'doket angina ka apei ngolo alokwap ebe Magistrate Grade I
 - (iii) Ekatubon ngakiro ngolo angiarei ngolo alokwap ebe Magistrate Grade II
- Ani kocoolong, ayai ekoti a Magistrate Grade III nait aponi tolemarae.
- Etyae angisilinga angakiro anguna etubete ngikotio ata Magistrate ikes elimorit eparliament alotooma ekitaabo angikisila ata Magistrate ngolo be Magistrae Court Act.

Ekot ekatubon ngakiro ngolo apolon.

- Eyakar ekoti logo epedor ngina tubet ngakiro nguna sek nyiiraritaе alokot k'ecie kaapei ka nguna ilopario neni keng apak ngina epegunere atubokinet alokot k'ecie.

- Alotooma ngakiro nguna esecakinitere apukan eyakar ekoti logo apedor ngina tubet ngakiro daadang nait meere nguna erae atubokinet kec atwanare.
- Epedori nabo ekatubonokinan ngolo apolon atubokin itunganan adio tubokinet daadang nait meere atwanare. Inges nait etemar ebe epedori e Chief Magistrate atubokin itunganan akiboi alojara ngikaru daadang.
- Alotooma ngakiro nguna angamicae kori atingit ibore anginice tunganan, akinyas ibore anginice ka akilam ngikukorin, emam nyeridakinitae korinyiretakinae inges aneni, etubi daadang.
- Eyakar e Chief Magistrate apedor ngina kiyoket etic angikotio ata magistra Grade II anatukot angibukui angulu epolokinit inges.
- Ani iyokit inges etic angikotio a lugu epedori inges anyaraar ngadikiro nguna etubub alokot angolo cici kiirarae nabo.
- Eyakar nabo Chief Magistrate apedor ngina kiyokiyet etic angikotio angikansela angulu alo kwap.

Magistra Grade I

- Alotooma ngasecisia napukan, epedori Magistrate Grade I akitub ngadi kiro daadang nait meere nguna erae atubokinet atwanare na ejara ngikaru daadang.
- Alotooma ngasecisia angituna make, epedori Magistrate Grade I akitub ngakiro daadang nait meere nguna edeparit etyae angisilinga ngamilionin ngaarei [2,000,000].

Magistrate Grade II

- Alotooma ngasecisia nguna esecakinitae apukan, ecamakinitae Magistrate Grade II akitub ngakiro nguna cicik.
- Igiritae ngasecisia nguna nyemaasi Magistrate Grade II totub lokitaabo angikisila ata Magistrate angolo enyaritae Magistrate's Court Act.
- Epedori Magistrate Grade II atubokin idio tunganan arocio nait meere ngikaru ngulu edeparito nguini.

Ekoti angikalia ka ngidwe

- Alo Uganda, edukokinitae kori eyakar ngibukui daadang ekoti ngolo etubi eguriguri alokalia ka ngolo angidwe. Erae Magistrate Grade II inges epolokinit ekoti logo.
- Ani etubio ngakiro alokot angidwe nyecamakinitae ngitunga nguluce epote akipup ngakiro alokot alo. Egolorito ikec kinga.
- Ani kepedori, itemokino ekoti angidwe todukoroewace neni egelaana alokotio anguluce.
- Ani etubi ekoti ngakiro angidwe kori nguna angikalia, itemokino torae nangajep angamusungui irworore alo koti.

- Eyakar ikoku apedor ngina kilipet ekoti atemar ekewarakin inges itunganan ngini ijuli angajep angamusungui nangajep ngina eyeni inges.
- Itemokino toyai akoneo lotuga ngulu iboikinosi lokot angidwe, ebe kisirworete ngidwe ejok.
- Itemokino inakinae ngidwe ngulu eyakasi lokot apak ngina kirworikinet.
- Ani kepedori, itemokino toyakas ngikauriak kori ngikedarak ngidwe ngul lokot.
- Ekapolokiniton apith angidwe ngina enyaritae probation dang itemokino toyai lokot apak ngina epupere ngakiro angidwe.
- Emaasi ekoti tolimok ikoku ngina eyaunitae lokot atemar ebe, eyakatar inges apedor ngina kiitanet ekawoikiniton alo akisila.
- Ani kirikakin atubokin ikoku, itemokino ekoti tolimok inges apedor keng ngina pegunet atubokinet ngin.
- Ani etubio ngakiro, itemokino taanyunite atemar ebe, nguna etubunio daadang, erae anguna k'ajokis aikoku.

Etic ngolo alotooma akitub eguriguri ngolo etapit ngalup

Alo Uganda, egelaana epite ngolo etingitere ngakiro angalup. Ecamakinit ekisil a Uganda ngolo apolon ayieun atukot ngina etubi ngakiro angalup alobukui angulu ngelegela [District Land Tribunal].

- Ecamunit ekisil atemar toyieunae ngatuketa nguna epolokinito ngalup alobukui a daadang. Angolo buku, ka atukot keng.
- Etubete ngatuketa nu ngakiro nguna angalup anguna nyedeparit egjelit 50,000,000 [ngamillionin ngatomonikan].
- Erae High Court inges epolokinit etic a ngatuketa nguna eyieunitae kotere ngalup nugu.
- Eyieunito atukot naga, erae epei kapolon ngolo erae ecaaman ka nait ngitunga ngice ngiarei.
- Ngini erae ecaaman anatukot ana, itemokino tosiomite ngikisila tar nadoket ngina epedoria araun Magistrate Grade I kori ngolo erae ekawoikiniton ngitunga alokisila.
- Ngimembae nguluce, nyemaathi torae ngulu esiomito ngikisila nait mati eyenete ngakiro angalup nooi.
- Eyakatar atukot angalup naga ekapolokiniton akigirigir anapith kec ngolo ingarakinit ekegirigiran (Assistant Registrar). Inges epolokinit ngiticisio anapith.

Epite ngolo kisitakinet kori ngolo ngaaret asita ngina angalup

- Ani engaario akisitakinet keng nakaritas ido yaa neni k'Assistant Registrar, anapis angalup.
- Ani pa keyeni itunganan akigir, itemokino inges tolimok Assistant Registrar kori eketiyang napith angalup edio k'akituk. Tosodi nai Assistant Registrar kori eketiyang logo kigir ngakiro nu nakaritas.

- Ani kirikak inges akigir akisitakinet naga, einakinio ngini eyaunit athita naga kidokok akan keng kori kicemak eseeji.
- Itunganan ngini eyaunit akisitakinet naga inges enyaritae ekesitakinan. Ngini elimitoe anakisitakinet ana inges erae ngini isitakinintae.
- Iyakiyari nait apith angalup abarua neni angina isitakinintae. Abarua ngina enyaritere inges napith angalup atemar eya ngakiro erae inges tobongok.
- Epedori apis angalup akingarakin ngini eyaunit akisitakinet akipotor abarua neni angina isitakinintae.

Epite ngolo ebongokinere abarua ngina iyakiyaritae napith angalup

- Ani kedau itunganan ngini isitakinintae arukaun abarua ngina enyaritere inges lokot, itemokino inges tobongok akisitakinet ngin alotooma ngirwa ngitomon ka ngikan ageun akolongit ngina eriamunia inges abarua. Ani kimarakin eramiram ka esabit, eraunete daadang ngirwa ngatomoni yarei ka epei (21).
- Ani kisipiyor itunganan ngini isitakinintae abongokin akisitakinet alotooma ngirwa ngul, elosi nait ekoti ngaren akiirar akisitakinet k'apei ka ngini eyaunit asita ata kemam ngini istitakinintae.
- Ani kigir ngini isitakinintae akee bongokin, elimokini ekoti ngitunga ngulu isitasi akolongit ngina iirarere ngakiro kec.
- Itemokino nait ngulu isitakina toloto lokot ka ngisuudae kec kori ngakaritasio nguna epedoriata ikec akisalunor alokot
- Epedori nait atukot ngina etubi ngakiro a ngalup adolokin neni eyakasi ngalup nguna emariao.
- Ani nait kiirar erwor angiwaitin angulu yarei alu, elimori ekoti akolongit ngina etubio inges ngakiro nu.
- Ani keyai ngini epegunit atubunet ngina k'ekoti eyakatar inges apedor ngina losiet lokot ngolo apolon, ebe High Court alotooma ngirwa ngatomoni kani kapei (60).

Etic ata LC alotooma ngakiro angalup

- Alotooma ngikisila ngulu, iwuapitae alokotio ata LC, erae neni a LC II eyaanario eguriguri angalup ana kisiakinet. Inges nait atemar ebe, ani kerae eguriguri ngolo angalup anguna irumitae aneni angitunga yok kori nguna ikipotokinit ateker, itemokino yaarae naps a LC II.
- Ani kepegu ido tunganan nguna etubunio alokot a LC II, itemokino inges yaa ngakiro nu lokot a LC III.
- Ani nabo kipiyesi ngakiro nu alokot a LC II, itemokino yaarae neni a District Land Tribunal [atukot ngina etubi ngakiro angalup alo buku] ido ani kipiyesi aneni, yaarae lo High Court.

- Ani kepegunit itunganan nguna etubio alokotio alu itemokino inges kigir apegunet keng alotooma ngirwa ngitomon ka ngiwomwon (14). Elimonori ekoti apedor ngina eyakar itunganan apegun nguna etubunio ka ngirwa ngulu erae itunganan topegunia.

Apedor ngina eyakar High Court anakitub ngakiro nguna angalup

- Eyieunitae High Court erae ekoti ngolo eyakar apedor ngina tubet ngakiro daadang, kepolok kori kedisiak, kelalak ngisilinga angakiro kori kekudiooko.
- Inges atemar ebe, epedori itunganan ayaar akisitakineta ngina angalup lo High Court kerae ngalup nguna irumitae kori mam.
- Etingenene nabo High Court tar ngakisitakineta nguna angalup, nguna epiyor alo District Land Tribunal.
- Ani kengaa itunganan asita ngina angalup alo High Court akilo neni a LC II kori District Land Tribunal, epedori High Court akinyakar ngakiro nu lokotio ngulu epedorete akiting ngakiro nu.
- Erae High Court bon inges eyakar apedor ngina kikisaret kori demaret idio tunganan ngakaritasio keng nguna angalup.
- Nait ngakiro angalup nguna etubununuyo alo kotio angulu alokwap ikec isitiyao alo High Court emounio akitub ngakiro angalup erian.

Ngirotin ngice ngulu kisalunet eguriguri angalup

Ekitaabo angikisila angalup ngolo be The Land Act inges ecamakinit ngitunga akisitiya ngipitesio ngulu ngorok akisalunia eguriguri angalup erae kerae ngalup nguna itumitae kori nguna ekorunit ateker.

- Erae ngirotin lugu akisalun eguriguri angalup k'ekal kori akisitiya ngikasikou ta nai idio tunganan ngini epedori akisiriamiriam ngitunga ngulu emariate ngalup.
- Ecamakinit nabo ekisil nguna k'aseun ngitunga ngiarei kori ngulu edeparito ngiarei torata ngikesiriamiriamak ngikamariak ngalup angolo buku.
- Erae atukot angalup ngina be District Land Tribunal inges esuni ngikesiriamiriamak lugu, esunio ikec apak ngina etakanunia eguriguri angalup bon.
- Etic angikesiriamiriamak inges akisirwor ngiwaitin ngulu yarei kotere topedosi acamun make alopite angolo kisalunet eguriguri kec.

EKEK NGOOMWON

NGIKOTIO NGULU EYIEUNITAE AKITUB NGACE KIRO BON EBE SPECIAL COURTS

Ageikinet

Erae lugu ngikotio ngulu eyieunitae akitub ngakiro ngace bon nguna eyieunitere ikec.

Ngakitoodikineta nguna elimoritae anege ikec ngikotio ngulu ata Court Martial, industrial Court, Electricity Disputes Tribunal ka nai ngolo be Tax Appeals Tribunal.

Ekoti Angikiain ebe Court Martial

Eyieunito ngikisila a Uganda ekoti ngolo enyaritae Court Martial.

- Egelaana e Court Martial alokot anguluce anerae etubi inges ngasesisia angikiain bon ka nguna angapolon a UPDF ka nai ngitunga ngice ngulu ebilete ekisil ngolo angikiain.
- Eyieunitae e Court Martial alotooma ngikisila ngulu iyokito ajore a UPDF.
- Alotooma ngikisila, etyakatyakatae a Court Martial ngarwa ngakan. Ebe, Unit Disciplinary Committee, field Court Martial, Division Court Martial, General Court Martial ka nait Court Martial Appeal Court.

Ekoti angiketiayak ebe Industrial Court

Erae logo ekoti ngolo eyieunitae kotere akitub eguriguri ngolo elomuni alotooma ngiketiayak ka ngapolon kec kori ngariongeta ka ngatuketa angiketiayak.

- Epedori ekapolokiniton ngiketiayak, eketiyan natukot angiketiayak, itunganan kori arionget ngina isitiyae ngitunga kori atukot kec angaar akisitakinet.
- Ani alokot angiketiayak, eyai e Chief Judge, e Judge, ipei tunganan ngini emam nyegwangakina lowae edio, tanai ekawoikiniton ngiketiayak ka nabo ekawoikiniton ngulu isitiyaete ngitunga.
- Ekapolokiniton a Uganda inges eseuni e chief judge k'apei ka e judge anakingaranakinet a judicial Service Commission.
- E chief judge kaapei ka ejudge ikec emaasi torae ngitunga ngulu esiomito nadoketait ngina raunet ekatubonokinan alo High Court. Erubete ikec ibooyete alotic alo ngikaru ngikan.
- Eminister ngolo epolokinit ngakiro angiketiayak inges eseuni ipei tunganan ngini emam ewae egwangakina alokiding ngitunga ngikan ngulu anakwap a Uganda. Erubi itunganan yen alotic keng ngikaru ngiuni.

- Eminister inges eseuni ekawoikiniton ngiketiyak alokiding ngitunga ngikan ngulu eseuni arionget angiketiyak ngina imorikinit ngatuketa angiketiyak. Eseununiyo itunganan ngini gela adio pak daadang ngina edolunio akisitakinet lokot logo.
- Eminister inges eseuni ekawoikiniton ngiketiyak ngitunga alokiding ngitunga ngikan ngulu eseunit arionget ngina imorikinit ngatuketa angulu isityaete ngitunga ngiticisio kec. Esununiyo ekawoikinan logo adio pak daadang ngina edolunio akisitakinet lokot logo.
- Atubunet ngina etubunio alo industrial court kori alokot angiketiyak inges enyaritae ainakinet ebe "Award".
- Ani kipiyo acamanar alokot alo, imiekinio nait e chief judge totub ngakiro.
- Eyakatar industrial court ekegiran ngolo enyaritae Registrar ka nait ngiketiyak ngulu dang.
- Erae e Registrar eketiyan k'apukan.
- Inges epolokinit ekitiyae ngolo k'ekoti alo, ngolo enyaritae industrial court.
- Erae e chief judge inges epol aneni k'ekegirigiran.
- Ngitunga ngulu isitakina alokot alo ikec epedorete aponare lokot k'akec kori alotooma awoikinet k'atukot angiketiyak, atukot angulu einakinito ngitunga etic, kori ekawoikinan alokisila.
- Ani ngini nyelakare kotere nguna etubuni e industrial court, itemokino yaa anguurianu keng lo court of Appeal nait mati erae ngakiro nguna etapito ngikisila.

Ekoti ngolo k'ocur ebe Tax Appeals Tribunal

Neni rukaunet

National Insurance Corporation Ltd Building 9th floor

Pilkington Road

P.O. Box 7019, Kampala

Tel: 041 346150/340 470

Fax: 041 346 150

Email: taxap@swiftuganda.com

Erae ekot ngolo k'ocur ekoti ngolo eyieunitae kotere akitub ngakiro nguna etapito ocur. Emam nyegwangakina ekoti lo neni k'arionget ngina irirai o'cur alo Uganda, Eministry ngolo epolokinit ngaboolae ka ngace riongeta nguna k'apukan. Eyieunitae ekoti k'ocur alotooma ngikisila ngulu itolomunitae alo parliament.

Einakinitae inges etic ngolo k'aripianakin kojokan ngakiro nguna etubuni Uganda Revenue Authority (URA) kotere ocur kori ngikisila k'ocur.

etingit ekoti lo ngakiro nguna itoruniyete lokisila k'ocur ngulu etingit arionget a Uganda Revenue Authority (URA). Erae ngikisila luta;

- (i) Income Tax Act
 - (ii) Value Added Tax Act
 - (iii) The Stamps Act
 - (iv) The customs and Excise Act
 - (v) Ka nai ece kisil ngolo k'ocur ngolo etingit URA.
- Angaario ekoti logo kotere toyenut ngitunga ngulu etacete ocur ngisilinga ngulu emaasi ikec totacete kotere ngitotaci ngulu alalak, kanabo kotere topedo apukan akiriraun ocur katipei ka k'apatanu.
 - Erae ngitunga ngikan ikec eyieunito ekoti logo ipei alokiding ikec erae ecaaman ngolo esiomit ngikisila nadoket ngina raunet ekatubonokinan alo High Court.
 - Itunganan ngini eyakaun lokot logo, itemokino torae itunganan ngini:
 - (i) Esiomit ngakiro k'ocur, ngaboolae kori ngikisila.
 - (ii) Ekerer kotere ajokis keng ka arimaanut.
 - Emam ngetubokinitere alokot k'edio kotere adio seconu ngina k'asiilianut.
 - Eminista ngolo epolokinit ngaboolae kaapei ka Judicial Service Commision (JSC) ikec esunete ecaaman e ekoti alo.
 - Erae nait eminista ngolo angaboolae inges esuni ngitunga ngulu ngulu k'ekoti alo.
 - Einakinitae nait atukot na kori ekoti logo apedor ngina kiyokiyet ngakiro nguna etubuni URA kotere ocur.
 - Eyakar nabo apedor ngina etya ngina High Court ka erae adoketai ngina k'ekingaren epegunitae aiwace.
 - Itiyae nait ekoti logo etic keng anakou keng bon, emam ngiwuapit nguna aidio tunganan kori k'arionget k'adio.
 - Ngakiro nguna etubuni ekoti logo, iwuapio ikonginapei iwuapere nguna etubununuyete ngikotio ngice dang ngulu angikisila.
 - Ani epupio ngakiro alokot alo, emam nyedoditae nooi agogongu angakiro anguna igiritae lokitaaboi.
 - Epedori itunganan apegun atubunet a'ekoti alo aneni ka High Court nait, itemokino torae ngakiro nguna k'ekisil, ebe ileere ekisil kori mam kotere kitecaunae.
 - Epedori ekoti logo akitotac itunganan ngini etubokini nait meere akisibut etyae aibore angini isitare.

Apak ngina losiet lokot a Tax Appeal Tribunal

- Ekatacan ocur ngolo epegunit ngakiro k'ocur inges epedori alosit lokot logo opak ngina ecamakinere inges angakaritasio.
- Itemokino nait ekatacan ocur kikatakinite ngadoketa daadang nguna pegunet ngakiro k'ekisil k'ocur eroko mono nyedolo lokot a Tax Appeals Tribunal.
- Emaasi nait itunganan ngini eyaarit ngakiro lokot lo kigir ngakiro keng alotooma ngirwa ngatomon womwon ka ngikan nginapei anatubunet.
- Epedorio nait akiyatakin ngirwa ngulu kigiraret ngakiro nu lokot erae kelunyar ngirwa 45 nait toroko nyedolo ngilapio ngikanikapei nginapei k'atubokinet ngakiro.
- litanit nait ekisil atemar ebe itemokino ngini eyaunit ngakiro lokot totacite mono ngisilinga ngatomoni uni ana miat angisilinga angulu epegunita, kori ngulu elimorita, ngulu elalata alokiding ngisilinga ngul.

Epite ngolo kigiret ngakiro lokot lo

- Elosi ekatacan ocur kori ekawoikinan keng kileleb akaritas ngina enyaritae Form TAT1 ngina ingadakinio lokot.
- Ani kilelebi akaritas ngin, elosi ekatacan ocur yaa ape karitas neni a e Commissioner General ngolo epolokinit URA alotooma ngirwa ngikan bon.
- Ani emounio akikinyom akaritas naga, itemokino e katacan ocur totacite ngisilinga ngulu nyebongunete ngalipio ngatomoni yarei (20,000).
- Mati nait ngakiro nuta ilelebitae nakaritas ngin.
 - (i) Ngirorwa, neni ibooyo, enamba k'asim, fax ka nait email aitunganan angini ilelebi a karitas ngin.
 - (ii) Nginambae k'ocur luta ebe TIN, income Tax file number, ka nait VAT.
 - (iii) Etic ngolo itiyae itunganan ngin.
 - (iv) Ngakiro daadang nguna etapito eguriguri ngolo alomu ka nguna etapito ocur ngolo elimorita.
 - (v) Ekaru ngolo angisilinga ka ngisilinga ngulu epegunitae.
 - (vi) Ngakiro nguna epegunitor inges ocur.
 - (vii) Ngakaratacio ka ngikitaaboi ngulu eyaunete ikec lokot akolongit ngina epupere ngakiro.
 - (viii) Ngirorwa angisuudae ka neni ibooyoto erae keya.
 - (ix) Akolongit ngina ayaunere ngakiro lokot ka eseeji.
 - Ani emouni ekoti logo ageeyar, mati eyakasi ngapolon nguna edolito ngiuni, tosodi ipei alokiding kec erauni ecaaman.
 - Mati nait nguna etubuni ekoti logo erae nguna ecamunito ngapolon daadang.

Anu etakanunete kirikakin akigir ngakiro lokot k'ocur

- Einakinito ngikisila e commissioner General ngirwa 30 kotere tobongok ngakiro nguna k'akisitakinet neni a'ekegiran kori Registrar ngolo k'ekoti angol.
- Elimorio nait akolongit ngina epupere akisitakinet naga. Tosodi elimokino ngulu isitakina akolongit naga ngirwa ngitomon angiomwon (14) nyedolo akolongit ngin. Ani edoli akolongit ngin, epote ngulu isitakina daadang lokot.
- Epedori ngini isita abunore erae inges kori epedori ekawoikiniton keng abunore lokot.
- Erae nait itunganan ngini isitakinit nginice inges emaasi kitoodiu kire atemar ebe esecit itunganan ngini eyaunitor inges akisitakinet lokot.
- Ecamakinitae ebuku angitunga neni lala Alomar lokot akitere ka akipup ngakiro alotooma, nait epedorio agolor ngitunga adio pak daadang erae kiitanit ipei alokiding ngulu isitakina.
- Einakini ekoti ngitunga ngulu isitakina k'ati apak ngina itemokino tolimo nguna keng alotooma akisitakinet naga.
- Emaasi nait ekoti kigirakinite atubunet keng nakaritas tosodi kidodiunite nabo ngakiro nguna etubunitor inges atubunet.
- Epedori nait itunganan apegun atubunet a'ekoti angol ido yaa ngakiro lo High Court.
- Apegunet nait naga, itemokino kitodolitetei lo High Court alotooma ngirwa 30 ageun nginapei ikilimokinere kori adio pak daadang ngina elimorio alo High Court.

Ekoti ngolo k'akica angina erucitoe angasua

Ayeunio ekoti logo angikisila angulu k'akica angina erucitoe angasua [ngalaita]

- Eminista ngolo epolokinit akica kori akim ngina angasua, inges eseuni ekapolokiniton ekoti lo k'apei ka ekatupiton keng. Ebe ecaaman ka ngolo etupit ecaaman.
- Eseuni inges ngitunga lugu totupito nguna elimokini arionget a Judicial Service Commission inges.
- Ani ngitunga nguluce ngulu eyakasi natukot a ekoti alogo, ebe ngimembae nguluce, erae eminister eseuni erae kikinyomit arionget a Public Service Commission ikec.
- Erae nait ngitunga kori ngimembae lugu ngulu eyenete nooi ngadi alotooma ngakiro nuta ebe; akipirun akim, akitotol ka akoranar akim, ngikisila, apolokinit ngitunga ka ngiticisio kec, ngakiro angaboolae kori ebari, kitiyate narionget k'akim kori ngina iyokit ngamon ka ngisubuna nguluce dang.
- Erubi atukot naga ibooi alotic ngikaru ngikan nait epedorio asekin kori akinyakakin ikec lotic kec nabo kedaun ngikaru ngikan.

- Epedori eminister anakingarakinet a Judicial Service Commission (JSC) alemar idio tunganan alokiding atukot naga alorotin angulu igiritae lokisila ngulu iyokito ngakiro k'akim.
- Eyakar atukot kori ekoti logo apith keng ngina etingit ngiticisio kec ngulu a jwi jwi ngina enyaritae secretariat inges ngina epolokinit ekegiran ngolo enyarita Registrar toya nait ngiketiyak ngice ngulu ingarakinito inges.
- Eyakatar ekot logo apedor ngina tubet ngakiro daadang nguna etapito akim ngina angasua ngina ayaunio neni keng.
- Emam nait nyelomuni ekoti logo akitub nabo ngakiro adaut ngulu igurosi akitemokin kori akitanun kori akisalun. Emam nait nyetingene kori nyetubeene ekoti logo ngasecisia nguna erae nguna esecakinitae apukan.
- Ani iboikin ekoti logo akipup ngakiro nguna k'eguriguri, itemokino neni iboikinosi ikec torae neni eyapi alotunga angulu isitakina.
- Ata pa keyakasi ngitunga k'atukot ana daadang, epedorete ngulu eyakasi akitub ngakiro erae kedolito ikec ngitunga ngiuni.
- Ani eyakae lokot logo akipup ngakiro, nyemaasi kiwuapae nooi ngakiciket nguna etubere ngakiro, nait itemokino totingae ngakiro alopite angolo ileere ata pa kesiomit idio tunganan.
- Ani ketub ekoti logo nakiro, itemokino torae nguna eseunito ngitunga k'atukot ngulu alalak ikwa epite ngolo kitopedoret ekoti lo akitiya etic keng kojokan, aponi inakinae inges apedor ngina iriyan ka ngina a High Court, ikwa apedor ngina nyaraunet ngisuudae lokot.
- Epedori ekoti logo akitowuo ngakiro ngace ka ngiticisio ngice dang eroko idaritae inges ksalu eguriguri ngolo eyai lokot.
- Ngakiro nguna etubunio anatukot ana kori alokot alogo, ikwaan ka ngina etubunit ekoti ngolo angikisila iwuapitae.
- Ani keyai itunganan ngini nyelakara kotere nguna atubu ekoti ngolo k'akim logo, epedori inges akingit ekoti atemar tobongo kaku tokeb nabo nguna atubu inges iwadio.
- Epedori itunganan ngini nyelakara kotere atubunet a ekoti alo ayaar anguurianu keng lo High Court alotooma ngirwa ngatomoni uni.

EKEK NGIKAN

NGIPOLISIO A UGANDA

Neni riamunet

Uganda Police Headquarters

Parliament Avenue [former British high commission]

P.O. Box 7055 Kampala

Tel: 041 434 0611

Inspector General of police

Fax: 041 425 5630

Email: genpoll@utlonlinem.co.ug.

Ageikinet

Ngipoliso alo Uganda ikec ajore ngina einakinitae alokisila etic ngolo k'akiyokit ngikisila ka akinapakina. Ngiticisio angipoliso ngice ikec akiuririt akiyar ngitunga ka abilibilio ngina angisikisila ka nait arucokina ka ngikarikok angitunga; nariongeta ngace nguna iuriarito awasia ka ngitunga daddang kotere torub ekisil ka akinapakina alotooma akwap a Uganda.

- Erae Inspector General of Police (IGP) inges epolokinit ngipoliso daadang alo Uganda
- Ngolo etupit ekapolon angipoliso (Deputy IGP) inges etupit IGP.
- Ani alokwap e Deputy IGP, eyakasi ngabo ngice ngulu enyaritae Assistant IGP ngulu epolokinito ngaten nguna apolok alo polis nguna enyaritae "Directorates".
- Alo Uganda, eyakatar ngipoliso ngaten nguna apolok ngulu ngatomon k'apei. Ngapision kec nguna apolok daadang, eyakasi Kampala erae ikes;
 - (i) Directorate of criminal Investigations and criminal intelligence (CID) – neni imimaere ngasecisio kori neni ata lopoc.
 - (ii) Directorate of Special Branch [ngipoliso ngulu gelayek].
 - (iii) Directorate of Operations [neni epolokinit ngiticisio].
 - (iv) Directorate of Administration [neni iyokitere etic angipoliso].
 - (v) Directorate of Interpol and peace operations [neni epolokinitae ngakiro k'awosit ka ngikisila ka ngakwapin ngunace].
 - (vi) Counter terrorism [neni angakiro angiketewui].
 - (vii) Human Resource Management and Human Resource Development (HRM & HRD). Neni etingitere ngakiro angiketiyak angulu apolis.
 - (viii) Engineering and logistics [neni etingitere ngakiro angiboro angulu isitiaete ngipoliso alotic kec].
 - (ix) Research and planning
 - (x) Welfare and duty free shop

(xi) Political commissiorate

(xii) Ngipoliso ngulu iyokito Kampala neni etya ebe Kampala Metropolitan police.

Alokwap ngaten nguna emarun alokidiana eyakaei ngaten ngace nguna epolokinito ngapolon nguna enyaritae commissioners ikec daadang inyakete ngakiro kori ngipoliso neni ka IGP.

- Iyelakina ngapision angipoliso lobukui daadang alo Uganda.
- Ikwa epite ngolo kitopatanet etic angipoliso etyaktyakatae Uganda angatuketa angibukui ebe; Kampala Metropolitan [Kampala alo kide, kuju kanait kwap], kiding kampala , kiding kide Kampala k'apei ka ngace dang.
- Angina tukot angibukui alu, eyakatar ekapolon angipoliso ngolo enyaritae Regional Police Commissioner. Eyakatar nabo ngatuketa angibukui ngulu ata lopoc ngulu enyaritae Regional Criminal Investigations officers ka ngulu enyaritae Regional Courts Intellegence officers. Erae ikec daadang ata lopoc kiro.
- Anadoketait angins k'ebuku, erae ekapolon ngolo enyaritae District Police Commissioner (DPC) inges epolokinit ngipoliso.
- Angolo buku eyakatar ata lopoc keng ngulu enyaritae District Criminal Investigatins office (CID), kaapei ka ngulu enyaritae District Counter intelligence officers.
- Alotooma ebuku nabo, eyai epolisit ngolo erucokinit ngitunga ka ngipoloso, ngolo enyaritae community liaison officer, eyai ngolo epolokinit ekisitiyae ngirukudei ngolo enyaritae OC traffic, ka nait epolisit ngolo epolokinit ngidwe ka ngikalia.
- Alobukui pei nabo, eyakatar ngipoliso ngakiboisio kec nguna alokwap nguna enyaritae police stations ka nait ngakiboisio kec nguna cicik nguna enyaritae police posts.
- Nakiboisio angipoliso nguna anyaritae police posts ikec edisak anadoketa a polis a daadang kanabo egwangakina kori erucokina ikec nakiboisio angipoliso alo bukui anguna apolok aneni kec nguna be police stations.
- Epolisit ngolo epolokinit akibois ngina erae e polis station, enyaritae inges OC station. Ani ngolo epolokinit epolis post, enyaritae OC post.
- Angolo police station kori police post eyakatar ata lopoc kec ngulu enyaritae OC –CID.
- Erae etic ata CID akikopoc ka akimima abilibilio ngina angikisila kori aseconu.
- Ngapolon nguna enyaritae community liaison officers anatenu a polis angina enyaritae Directorate of operations ikec einakinitae etic ngolo k'arucokin ngipoliso ka ngitunga neni lala. Itiyaete ikec ngakiro nu alopote alota;
 - (i) Akiriraun ngakiro angitunga ka nguna igworosi ngitunga ka ngace kiro daadang nguna epedorete ngitunga alimun kotere yaasi napolon angipoliso nguna eporete abongokin ngiporotoi angitunga.
 - (ii) Akitub ngakiro angipoliso neni angitunga anguluce.

- (iii) Asubakin ngikokwasinei ngulu isiriamiriamete ngipoliso ka ngitunga kotere topedosi amorun nguna etapito ikec ka epite ngolo subakinnet
- Apis ngina angidwe ka ngikalia inges epolokinit ngakiro daadang nguna etapito ngidwe ka ngikalia.

Apedor ngina eyakatar ngipoliso

Ikwa epite ngolo kitopedoret ngipoliso akitiya etic kec ngolo einakinito ngikisila, aponi inakinae ngipoliso apedor ngina alalan nooi alokisita angulu igiritae lokitaabo ngolo enyaritae police act ka ngolo enyaritae criminal procedure act.

- Mati apedor kec naga etingitae kiwapitete ngikisila.
- Epedorio akida kori akiroc edio polisit daadang keripun atemar, ecanican inges apedor ngina eriamunit inges alokisita ikwa epolisit.
- Epedorio tar akisitakin inges alokiro keng bon kerukaun atemar kitiyae inges aseconu alopite angolo ketubunio elope bon pa eriamunit erukusa.

Etingitene ngitunga ngeripuna atemar esecito

- Eyakatar ngipoliso apedor ngina kingsingiset idio tunganan daadang ngakiro pa erococ.
- Epedorete ngipoliso alimokin idio tunganan daadang ngini eripunito ikec atemar ebi esecit atemar lolimor, alopite angolo k'akidodiun ngirorwa kec ka neni eponitotor kori ebunitor inges.
- Nyelimorio ekiro keng, epedori itunganan yen akingit epolisit atikit keng ngina elimorit atemar erae inges epolisit. Kidodiunite ekiro keng ka epica keng.
- Tar ngipoliso ngulu nyenapito ngilowui angipoliso, itemokino totingite atikit keng.
- Ani kelemu kori kidodiu epoliisit a tikit ngina k'ekiro keng, itemokino itunganan nait tolimo ngirorwa keng ka neni ebunitor inges. Ani ngini ewounit, epedorio akiroc.
- Ani kelimo itunganan ngirorwa keng ka neni ebunitor inge, nyemaasi inges kirwor ngacekiro erae pa kecamit ilpoe. Nyitemokino ngipoliso areikin itunganan ngin abongonokin ngace kingiseta.
- Epedori itunganan acamun abongonokin ngace kingiseta kori ecamuni keyai ekawoikinan keng ngolo angikisila.
- Ani kepedor, itemokino akirworikin mono ka ekawoikinan keng alokisila eroko nyecamuna.
- Nait ikonginapei icanatar nitunga ngulu alalak ngisilinga ngulu tacet ekawoikinan ngolo nyetacio.

Ani neni epedor nugu, tobongo kaku wadio neni igiritae ngarionget nguna itiyaete etic ngolo angikisila kori ekijaanakine ngolo angikisila

- Epedori epolisit alimokin idio tunganan atemar tolot polis kigir ngakiro keng eina.
- Epedorete ngipoliso akikamun idio tunganan erae keyakatar ikec ngakiro nguna ikamunitotor ikec itunganan ngini. Nyecamakinitae ngipoliso iloliyete itunganan idio tar angakiro angadi.
- Epedori epolisit akikamun ido tunganan keyakatar epolisit abarua ngina kikamunet itunganan kor mam. enyaritae abarua ngin “warrant”.
- Epedori epolisit akikamun idio tunganan emam abarua einakinit inges apedor ngina kikamunet itunganan ngin erae kingolekinit epolisit itunganan ngin ecesi kori keripunit inges kire atemar ebe esecit itunganan ngin.
- Ani itunganan idio ngini ikatakini akisilieki kori akipumar epote ngipoliso akikamun inges epedorete ngipoliso akisitiya agogongu ngina itemokino kotere arocutia itunganan ngini. Nyemaasi nait ngipoliso tosabakis nooi agogongu naga, itemokino kirimara agogongu naga ka asekit aitunganan.
- Ani kisitiyata ngipoliso agogongu ngina alalan nooi neni angini erocitae, itemokino itunganan ngini ikamunitae kori idio tunganan daadang ngini kite epite ngolo kilolitotor ngipoliso itunganan ngin, yaa ngakiro napoleon.

Apedori ngina kitowoet ngamotokae ka ngipikipikii

Epedori epolisit akitowwo edio derepat adio pak daadang, tosodi kitolemu inges atikit ngina emietor ngamotokae, tolimo ekiro keng ka neni ebunitor inges, tolimo ekiro keng ka neni ebunitor inges emaasi ederepat tocamu akitiya nguna elimokinit epolisit inges. Itowuoi epolisit amotoka kori epikipik ikona ta, ebe akiikokin akan, akiwaakin akigiret lorukude ngina ebalatowuo, ka nait akigol erukude (erodibulok).

- Epedorete ngipoliso akitiya ngakiro nugu angina pak daadang ikwa epite ngolo isiemeere ngulu emieto ngamotokae ka ngipikipikii.
- Ani itowuoenenete ngipoliso ngamotokae ka ngipikipikii, erae alosikinet kec aripun atemar eyakatar ngiderepae ngatikito kec nguna emietotor ngamotokae, kigirir ngamotokae kec, kengalete ngamotokae kec, ka nait aripun atemar ebe, iwupapito ngiderepae daadang ngikisila ngulu angirukudei.
- Epedorete ngipoliso akitowuo adio motoka daadang ngina etamete ikec atemar esecit, ikwa ngamotokae nguna iwukito ngiboro ngulu iwauniniyo nakwap a Uganda pa ecamakinito ngikisila.
- Ani kewou ederepat akitowuo amotoka keng, tolemu atikit keng kori akitiya nguna alimoki epolisit inges, ebukinio ederepat ngol anguna k’abilibil ngikisila.

- Ani pa ketingit ederepat atikit keng apak ngina ikamunere inges, ecamakinito ngikisila inakinae ederepat ngol ngirwa ngiarei kotere yau atikit keng.

Apedori angitunga ngina kikamunet itunganan

Epedorete ngitunga nguluce dang akikamun idio tunganan ngini eseci kori ngini ikatakini akisec aneni eyakasi ikec kori itunganan ngini inguunito ikec atemar esecit.

- Epedorete ngitunga akikamun ngitunga ngulu ekiyete, ngulu inyasete ngiboro, ngulu iwudiwudete ngitunga nguluce, kori ngulu ikatakinito akisilek ngulu akikamun ikec.
- Ani kipumar itunganan kori kisilieki ngitunga ngulu nyerae ngipoliso ngulu ebasi ekamutu inges, itemokino ngitunga kisitiyata agogongu ngina itemokino akikamunia itunganan yen, nait meere asabakin agogongu nooi.
- Nyecamakinitae acidic kori akisican itunganan ngini ikamunitae.
- Erae aseconu keripun atemar kepotu ngitunga tosutokis acidic itunganan ngini ikamunitae.
- Itemokino itunganan ngini ikamunio yaarae lopoliso k'atipei.

Apedor ngina eyakar e Magistrate akikamunia itunganan

- Epedori e Magistrate atemar torocae idio tunganan daadang ngini eseci kitee inges anakibois angina eraakar inges e Magistrate ka torae itunganan ngini eyakar inges apedor ngina kikamunet.
- Erae etic angitunga alokisila akingarakin e Magistrate akikamun kori akiroc itunganan ngini ecamit inges kikamunae apak daadang ngina iitania e Magistrate akingarakinet naga.
- Erauni asekit kenger itunganan idio akingarakin e Magistrate akikamun itunganan ngini iitanit inges torocae.

Ngepedorosio angitunga angulu erocitae

Ngitunga ngulu erocitae dang, eyakatar ngapedorosio kec alotooma ngikisila. Ani keroci itunganan, meere inges atemar ebe emikar inges ngapedorosio keng ikwa itunganan.

Ebala ekisil a Uganda ebe, itemokino itunganan ngini ikamunitae;

- Torocae aneni ecamakinito ngikisila arocia ngitunga.

- Tocamakinae akiitan ayaaro lokot angikisila. Itemokino itunganan ngin totakanu lokot, ani ketakanu, eripikini ekoti ngakiro nguna erocitere inges, ani kerae ngakiro nguna nyecamunito ngikisila, itolacakinio ngitunga ngulu erocito inges.
- Ngibooi alojara adepar ngirwa ngiarei ngedoluno lokot angikisila.
- Tolimokinae k'atipei anangajep angina epupi inges ngakiro nguna erocitere inges.
- Tolimokinae apedor keng ngina rukaunet ekawoikinan keng alokisila ngolo erae inges elope etaci.
- Tocamakinae arakaun akimukeo alodakitar kori alo kilinikio angulu etaci inges elope erae pa kengalee.
- Tocamakinae erae kiitan elope atemar okolacakin alo polis ido tobonguniye inges (polis bond).

Alacakino tobongonori Polis

Erae polis bond awauno kinga kori alacakino alo polis erae kire kidodiu itunganan ngini erocitae atemar ebe, ebuni inges polis adio pak daadang ngina iitanere inges. Emam nyelacio awauno kinga kori alacakino alopote alo. Itemokino ngini erocitae kidokok akan kori eseeji keng nakaratasio nguna k'alacakino alo polis. Emaasi nait ngini erocitae toyakar ekawoikinan keng anakiro anu, ekawoikinan dang idokokini akan kori etheeji keng nakaritas na.

Apedor ngina kibekibeket ka akikamar ngiboro

- Ecamakinito ngikisila angipoliso akitowuo adio motoka, ngatakeri, kori ngakandekei adio pak daadang erae ketami inges atemar iwokito ngiboro ngulu ekokounitae kori ngulu nyileere erot kec.
- Alorot angolopei, epedori epolisit akitowuo, akisieme ka akikamar idio bore ngini erukaunio etingit itunganan idio ngini itowoitae.
- Emaasi nai ngipoliso totingito ngakaritasio nguna enyaritae "search warrant" nguna ecamakinito ikec akisieme ngiboro angitunga, nait ecamakinito ngikisila ngipoliso ngacepakio akisieme ngitunga tomam akaritas naga.
- Erae akaritas naga ngina elemunio alokot, aneni k'emagistrate angolo elimokinio atemar ebe eripunitae atemar kesec itunganan ka iitana akisiemeonor ngitunga.
- Itiyao etic ngolo k'akisiemeonor ngitunga adiopak daadang kecau akolong tar todooyo.

- Itemokino ngipoliso kikeunito ngiporotoi apak ngina iitaniata ikec atemar neni ecamito alomar akisieme.
- Ani kerae alosikinet k'akisieme ana ngina ipiyori ngipoliso ngulu ecamito alomar tooma, itemokino ikec toesikis.
- Itemokino ngipoliso ngulu epote akisiemeonor tolimoros mono.
- Apak ngina isiemeonere, epedorete ngipoliso akisitiya adio gogongu erae kikatak idio tunganan akiretakin ikec alotic alo.
- Itemokino mono ngipoliso kilipito ilope atemar itocamak ikec tolomasi neni ecamito ikec akisiemeonor ka tolimorito ngakiro nguna iitanitotor ikec akisieme neni.
- Ani kidodiut ngipoliso akarias ngina ecamakinitere ikec akisiemeonor akwap ngin, nyemaasi idio tunganan kiretak ikec.
- Ata pa kelimorito ngikisila atemar tolimokinitetei ata LC ngakiro nu, nguna k'akisiemeonor ngiboro angitunga, iitana pei atemar tolimokis ngipoliso LC 1 ngakiro nu.
- Ani kepedori, itemokino toyai LC 1 apak ngina isiemeere ngiboro angitunga.
- Ani keripun atemar ebe epedori ayakau ata LC akisipiyor alosikinet a'etic alo, itemokino ikec kipakarae nawae.
- Ani kikamasi ngipoliso idio bore kori ngikisila apak ngina isiemeoto ngiboro angitunga, itemokino ikec kigira ka tocamut dang kire atemar ebe ekamar ikec ngiboro aitunganan ngulu igirir.
- Ani kewout ngipoliso acamun ka akidokokin ngakan kec, itemokino yaarae ngakiro nu napolis nguna apolok k'atipei.
- Iitana ka ejok dang kire tolot itunganan ngini isiemeo ngiboro keng anyarare LC 1 toyai erae pa sek kenyarito ngipoliso.

Atenu ngina etupitere ngitalio ka ngakiciket angipoliso ebe the polis professional standards.

Erae naga atenu ngina kitete, ngina elunyokin neni kolong anyarita e adesk ngina a ngapedorisia ka akigworo a'itunganan alo polis , ngina ayai apis keng ngina apolon neni enyarita Bukoto alo Kampala, etopolooyor tokona adol Masaka, Jinja ka Arua. Ingaraakini ngitunga ngulu nyekara kotere etic angipoliso.

- Ani itunganan daadang ngini nyelakara kotere etic angipoliso, epedori aramar elii natenu naga. Emam nyegelaana epite ngolo ingarakinere itunganan ngini eramunit elii. Eyakatar atenu angipoliso naga ngiticisio luta;
- Akitogogong akereru ngina angikisila ka ngapedorosio alo poliso ka ngitunga nguluce.
- Ariamun epite ngolo bongonokinet enguriguri angitunga kotere ngipoliso alotooma polis.
- Ayieunun ka akitooloor ngadoketa nguna emaasi ngipoliso kiwuapito kaapei ka ngakiciket.
- Aripirip ka akimaniman epite ngolo itiyata ngapision angipoliso nguna gelegelia kotere kileeree toman atuna.
- Akimima ngipoliso ngulu ngitiyaete etic kec kojokan alopote angolo iitania IGP kori ebuku angitunga neni lala.
- Erae ecommissioner inges epolokinit atenu naga inyaki inges ngiropotio neni ka IGP. Tosodi alokwap keng, eyakasi ngikomisionae ngulu cicik ngulu enyaritae Assistant Commissioners ka nait ngiketiyak nguluce.
- Etyakitae ngakisitanakineta nguna isitakinere ngipoliso ikonata:-
 - (i) Amoromor ngapedorosio angitunga ikwa akidic ngitunga ngulu erocitae.
 - (ii) Atuna alotooma etic kec.
 - (iii) Ajamakinit etic ka ngakiro ngunace dang nguna nyecamakinitae alopoliso.
- Epedorio akisitakin ngipoliso anakiboisio apolis anuta ebe; police post, police station, District police headquarters, regional police headquarters ka nait lo headquarters angipoliso ngolo eyai Kampala.
- Ani kerae ekapolon angipoliso ediakarit, itemokino ngakiro yaarae nadoketait angipoliso ngina apolon aneni keng. Ikwa akitoodikinet, ani kerae ekapolon a police post esecit, itemokino yaarai ngakiro lo police station ngolo ipukat e police post.
- Ani kerae ngipoliso ngulu cicik ediakarito itemokino yaarae ngakiro lokapolok kec.
- Isimukiekinito nait ngipoliso ngitunga daadang atemar, toanuniyete ngakiro angipoliso angulu emoromoroete etic kec napith angipoliso.
- Epedori idio tunganan ageun asita alokiro anginice tunganan.

- Nait, itemokino asita ani eyaunio lopoliso toyakas ngakiro nguna a kire nguna isuudato aseconu ngin.

Alotooma atenu angipoliso naga, (professional standards unit), epedorio angaar akisitakineta ikona ta:-

(i) K'akitub apak ngina elosio itunganan napsi kec ngina apolon alo Bukoto –Kampala.

(ii) Epedori itunganan akigir akisiitakineta keng.

(iii) Aramar asim alonambae angulu emam nyetacio aluta:

080020019

0800199199

0800199299

Ka nait nginambae ngulu ebongokinio atipei luta:

0414595133

0414595136

0414533608

(iv) Akileleb akaritas ngina angipoliso ngina enyaritae Uganda Police Form (PF) 105.

(v) Akigir email: psuhqrtrs@yahoo.com

- Eyakatar itunganan ngini eyauni ngakiro nu polis apedor ngina limoret ekiro keng ,kori mam erae acamit ilope.

- Ani kecamit itunganan akimunon ekiro keng, itemokino tolimokinite ngipoliso ngakiro daadang nguna etapito athita keng.

- Ani keriamun athita a itunganan, itiyao nait ngakiro nuta:

(i) Igirakinio athita ngin lokitaabo angakisitakineta.

(ii) Egeunio amima ngakiro ngun.

(iii) Itolomunio eropoti angakiro anguna etakanut alotooma amima ka nait nguna erae kitiyae.

Nguna kiricakina

- Emam nyiitanitae abarua aneni a LC I kotere angaar athita naga alo polis. Nait emam nyeronon akingit ituganan abarua a LC I.
- Emam ngiyookino atemar ebe ngini isauni ayaun ngakiro polis inges epupio ka inges ingarakinete ngipoliso.
- Itiyaete ngapision angipoliso ngirwa daadang, apaaran ka akuwar.
- Ani kiyaa iyong ngakiro polis, itemokino kijau enamba ngolo k'athita kon ngolo enyaritae "station Diary" (SD), kiricite ejok kotere kidodiu apak ngina iwapia iyong ngakiro k'athita kon.
- Ngingerenene arocio ani ikiwounio.
- Emam nyetacio alacuno alo polis.
- Ani kikilacun iyong alo polis, itemokino tobongonori alotooma ngirwa ngulu ikitubokinio iyong abongonoria polis.
- Alacuno alo polis, emam nyerae atemar ebe adaun ngakiro nguna k'athita.
- Etwaniyaria ekawoikinan ngisilinga ngulu etaci inges kisipiyor ngini erocitae abongor polis kelacakin.
- Atwaniyaro angisilinga angul, erae lokot elimorere kiitanito ngipoliso.
- Eyakatar ngitunga etic ngolo k'akingaranakinit ngipoliso alotic angolo k'akijaanakin etic ngolo angikisila.

EKEK NGIKANKAPEI

EDAKITAR K'APUKAN NGOLO RIPIRIPET KORI NGOLO ITHOMEERE.

Neni rukaunet

Plot 2 Lourdel Road

Wandegeya (Opposite Ministry of Public Service)

Ekimar kasaduku 2174, Kampala, Uganda

Enamba k'asim 041 4250474

Ageikinet

Edakitar k'apukan ngolo ripiripet ebe Government Analytical Laboratory (GAL) ngolo kolong anyaritari ebe Government Chemist, arai arwonget a'eministri angolo iyokit ngakiro alotooma Uganda. Ecommisiona nait erikit kori epolokinit rwonget ngin.

Einakinitai GAL apedor ngina ripiripet ngidii boro bon kanabo ngiboro ngulu twokok noowoi ngulu ikote ngulu aarak elomarete nakuwan ka ngiboro ngice ngulu alalak.

Eyakatar edakitar logo etic ngolo apolon noowoi alotooma epite ngolo imanimanere ariyanu ngina angitunga daadang ka nguna angikasecak k'ainakin ibore ngini itoodiunit noowoi alotooma esiome ngol.

Ngiticisio keng ngulu apolok

- Akingarakinit aripirip ka akiyen ngikasecak k'ainakin ngiticisio angidakitarin ngulu ithimeete, iiri-irete ka akithikwaan ngiboro ngulu arai nyekisibit.
- Ainakin ngiticisio ngulu k'aripirip alodakitaria kec kotere akingarakin ka akiuririt athegis angitunga ka angaleu, akigangit neni kibooyet, akigangit o'cur k'apukan kadang akigangit ngikagielak ngiboro ka ngamuja.
- Ainakinit ekingarakine k'edakitar neni angiketiyak angulu eripiripiyete neni ikoni atingit ngakiboisio nguna atakanikinia egurigur.
- Itiyai edakitar logo kapukan logo ngiticisio lugu anainakinet erukusa aneni angarwoneta angikaripiripak ikwa ngipolisio a Uganda (Uganda Police Force).

- Epedorete tar ngice karipiripak ngulu nyerai ngulu kapukan ainakin ngiticisio karipirip nait nenti einakinitai edii tacit.
- Epedori ekaripiripan k'apukan akigir eropot nenti kirikak inges akithiom kaco kijuka narwonget ngina acamit eropot kori idio tunganan daadang ngini acamit eropot ngol.
- Ithitiyao nait ngiropotio ngul alokot erai ekisibit.
- Enyaraununiyo nait ngikaripiripak ngul akikong kalimor kori akitogogong ekec ropot.

Ngiticisio angapakiata kori angarwongeta angakalalak

Eyakatar edakitar k'apukan ngolo eripiripeere ngarwongeta ngakan nguna ikote neta;

- I. Arwonget ngina elosikinit akithiom ngiboro ngulu alomasi nakuwan
- II. Arwonget ngina k'akimuj ka ngikito.
- III. Arwonget ngina erikit edakitar ngolo ripiripet.
- IV. Arwonget ngina e'dakitar angolo eripiripie ngakipi ka neni kidunyet yok daadang.
- V. Edakitar ngolo eripiripi ngikur angikito ka ngitiang.

Arwonget ngina elosikinit akithiom ngiboro ngulu alomasi nakuwan

Etyakitai arwonget naga ngarwa ngaarei ebe, Arwonget ngina ethiomi ngiboro ngulu aarak ngulu elomarito nakuwan ka Arwonget ngina ethiomi ekithikwaane angaakot.

- Ethiome angiboro alu aarak alu, inges erai aripirip ngitunga, ngitiang ka neni kidunyet yok daadang anatyaketa kec. Itiyai nabo ngiboro ngulu epedorio akingolekin kori iteoo ka ngulu nyepedorio akingolekin alotooma ariamun ekisibit, nenti enangatar ngamotokai, abukonokin nyaacid ka ngice boro ngulu aarak ngulu eya nakwap.
- Itiyai edakitar ngolo eripiripi ekikwaane angaakot alukanar ngaakot angatuketa kanabo akithome ngatapeta angimoyo angitunga kotere toyanyunere itunganan ngin kori ekasecan angikemoyo.
- Ingarakinit arwonget naga eripiripe angikesio angulu ikote atikonor ngaberu, akitep ngidwee ngulu cicik, akiyar ngitunga, amoromoro, akoko ngakaith ka ayanyun ngikaauriak aitunganan ka ngikesio ngice ngulu iitana ayanyun itunganan ngini atwana kori ngini eyaritari.
- Kori monodang alokes angolo eyaritere itunganan, epedorete ngipolisio akilipun edakitar ngolo ithikwaani ngaakot aripun kerai ngaakot nguna ariamun alokasecan nguna ka itunganan angina etwaanit.

- Alotooma ngikesio ngulu k'akitepaa ngulu ikote;- akitep ngidwee cicik ka atokonor ngaberu, epedorio anyaraun edakitar ngolo ithikwaani ngaakot ayanyun kerai ngadwa nguna eriamunitai aneni aitunganan angina itepitai nguna ka ekasecan.
- Eripiripe ngolo angikauriak inges ithitiyao aripunia ngikauriak aitunganan erai keyayi egurigur tooma kec kotere ngidwee.

Arwonget ngina k'akimuj ka ngikito

- Itiyai arwonget naga eripiripe angiboro angulu aarak ngulu elomarito nakuwan kanabo ngace nguna alalak nguna angmuja ka ngikito kotere eriamunere atemar epedorete ngitunga ka ngitiang akithitiya kori mam.
- Ikonikona ayanyun eyakauntene ngolo ajokan ngolo angikito ka ngulu angibaren kori angitiang ka ngamuja nguna etikitai lokebei, ngamuja angikokoroi ka enyanya ngolo iyatanakinio nakimuj.

Arwonget ngina angakipi ka edakitar ngolo eripiripi neni kidunyet yok

- Ethiomi arwonget naga eyakauntene angakipi kotere ithitiyata ngitunga, ithitiyata ngarwongeta nguna apolok anakitare ikwa akicocwa ngakipi lomanikorin.

Edakitar ngolo eripiripi ngikur angikito ka ngitiang

- Eripiripi edakitar logo ngatiaketa nguna cicik angikur angikito ka ngitiang alotooma akimuj ka neni kidunyet yok kotere ithitiyare kori egialarere kinga Uganda.
- Ikoni kolong ngina abekore engalakintere ngikolia, aponi kithitiyai edakitar logo aripunia ngakiro ngun kiyookino.

Arwonget ngina erikit edakitar ngolo ripiripet

Eyakatar arwonget naga ngatiaketa ngaarei ebe, Aripirip ngiboro angatomian ka Aripirip ngkigireta.

- Arwonget ngina eripiripi ngiboro angatomian inges ithiome ekisibit ngolo aponi toriamunai ngolo angatomian, kegumanar kori mam, ka ngiboowon. Erai nait nege alotooma ngikesiobngulu k'ejiye kori amoromoro, akiyar kori akoko.
- Ani aloripiripe angol, eyanyunio atemar alikabila kaatom, kepedori atom ngin aduwor ka ayanyun ngikukuth ikwa mono anatomian alotooma ngunace.
- Itiyao nait nugu kotere toyanyunere abeit ka ekigire angabaruwaivanguna ithitiyao alokot angikisila.
- Ngabaruwai nguna nait ikote ngacekio, ngabunenei angabaruwai, apedor ngina tinget kori kilunyet ngiboro, ka ngimambai angi-enginio.

Nguna ecaamitai alopolosio ka ngunuce ngulu ithitiyaate

Elositor nait etic ngolo k'edakitar k'apukan kingaren arai kotere ayakau angatiaketa anguna eripiripiyo ka ngikisibitio ngulu ijukanario neni keng ngarwongeta ngunace.

- Araico etic angiketiyak angulu eripiripiyete ariamun ngakiro nguna ebeikina noowoi k'akirumit kori atingit ikec kojokan noowoi.
- Emaikina ekaripiripan toyeni atemar ejok atingit kojokan ekisibit ikwa ngina eyakator emam amunaar.
- Kilocokin epite ngolo etingitere ekisibit aa, epedori ekot wowun kori akinger ibore ngini itogogongit ngakiro ngun.

Nguna ecaamitai alotooma ngitunga ngulu k'ebuku daadang

- Ecaamakinit arwonget naga ngikarikok ka ngimembai anakibosio kec akingarakinit akigang kori awakin kori akitekinit ngakiboisio ka ngikeceboro aneni atakanikinia egurigur emam pa etapitai kori inyathitai.
- Pa kitekin kori kingolekin ngakiboisio ngun ka ngikeceboro aa, epedor ekisibit akiranyun edoli atubokinio.
- Kecakar, pakingolekin kori keyanyun kori kiyokitai ejok, atingit d angina aronon ka atikakin ekisibit lococo anakiboisangina k'egurigur, inges epedori akinyathun atubokin alokot.
- Ecamakinit arwonget nadang ngimembai ngulu ka ebuku nait noowoi ngulu erai ngimucurus kithitiyata ngiticisio lugu k'arwonget anaga. Inges epedori akingarakin alotooma egurigur kanabo da ngace nguna epote nguna atwokok.
- Ngikithibitio ngulu iitana inges emaikina kijukarai nenti igiritai itunganan daadang kori ngipolisio kori ekaweikinanalokot, kori edakitar kori ekampun kotere tomamukaunor edinget.
- Ani ecamitai akithiom ngikisibitio lugu, emaikina noowoi tolimunitetei kori kigiritetei etakani epite ngolo eyakatar ngikisibitio ka ngiboro ngulu ngulu camam, ethiome ngolo ecamitai ka eemut ngolo euriana kotere ekes ngol.

EKEK NGIKANIKAAAREI

ATUBET ANGIKARIKOK A NGIKAWOIKINITOK NGITUNGA ALOKOT

Neni riamunet

Logoropa ngolo a 12, kai angiketiyak

Lorot a Pikington, Kampala

Asaduku

P.O. Kampala

Enamba a asim: 041 342461

Website: www.dpp.go.ug

Email: admin@dpp.go.ug

Ageikinet

Atubet a ngikarikok ngikawoikitok ngitunga alokot inges erae apis a ngitunga adaadang. Atubet angitunga angul inges eyeunitae alokisila a ngulu ipukaterere Uganda. Ngikarikok ikes etingito ngakiro daadang nguna a ngitunga angulu isitakinetae anakwapa yok. Eyakatar atubet a ngitunga alu ngapedorosio a limokin ngipoliso aripirip ka alimor epite ngolo ayakar asecon ka akinyakar dang nguna aripun neni kec.

Eyakatar atubet a ngikarikok a ngikawoikinitok ngitunga a lokot ngapision lotela ngulu alalak alo Uganda. Eyaitae ngapision ngun erae nguna angikatubok a ngulu eya lokitela ngolo kori iboyete alokitela angolo epedori itunganan arimaun neni eya ngapision ngun a'edio kot daadang, ngapision nguna epolok nguna a'ekitela angol kori napision nguna apolok nguna a'pugan nguna eyakasi lokitela ngol.

Eyakaekipukae

- Ngolo epolokinit ngikarikok inges erae ekarikon kori ekapolon a ngitunga a ngulu ewoikinito ngulu isitakinetae alokot daadang.
- Ekapolon a Uganda inges elemi kori esei ngikawoinitok ngitunga a lokot alotooma acamakinet atukon angina ewoikinit ngitunga a lotela ka kitogogongiet a ngulu ewoikinito ngitunga anatukot angina apolon anapukan.
- Alotooma ngikisila ngulu ipukaterere ayakokwap ikawoikiniton ngitunga alokot inges eyai anguna keng bon tomam nabo ice tunganan ngini eriwokini kori itikiwario inges alotic keng.
- Aseun itunganan ngini ikoni ngin nyepatana nabo inges alemar a lotic ikwa itunganan ngini itiyae etic a apukan ece.

- Itunganan ngini ikoni ngin inges idarit apukan ka ngikeboro daadang. Akiuriara ngin inges einakinit inges akitiya etetic anapis emam akurianu ngina ka alemaro ata pa kecamara ngatubunet a ngakiro keng ka nguna a ngike kapolok.
- Eyakatar ekawoiniton ngitunga ngulu isitakinatae alokot ngikewuapak ke ngiarei ka nabo ngitunga ngice ngiuni ngulu igangito ngikewuapak keng ngulu yarei.
- Ngapolon nguna ewoikinito nguna a ekot ikes iiwonyarito ngikarikok ngulu apolok ngulu sek itiyato lokot a pukan apak ngina awoiyan, ngikawoikinitok ngikasecak a nakan angina ka apukan kori allowae angolo ka apukan, ngikatupitok ngul, ekawoikiniton ngolo iboi alokitela a ngolopei angol, ngikawoikinitok ngince ka ngikawoikinitok ngikasecak a lokot.
- Ngikapolok lu enyaritae daadang ngikawoikinitok ngitunga ngulu isitakinatae a lokot. Ekecetic erae akirik asitan a ngasecisia daadang alorot angolo angikawoikinitok ngikasecak alokot.

Ngiticisio a ngitunga a ngulu ewoikinito ngikasecak a lokot

Ngiticisio a ngitunga a ngulu eyakasi natiakunet a ngakigiret 120 ngina eyai lokitaabo a ngikisila a ekipukae akwap a Uganda ikwakori:

- Alimokin ngipoliso aripun nguna etapito asecon a itunganan ikwanginapei ayakar ka akinyakar abongokinet lokapolok ngul alopote angolo aponiata ikes toripuniata asecon.
- Akitodiar nguna eriamunio anasecon a itunganan alookot ke edio daadang ka ayakar apedor atubokin ekasecan akilo akiya lokot ngolo a ngikeyain.
- Aropar ka arubakin akitiya etic ngolo sek ketingit ike tunganan kori ekapolon edio ngolo ayakar apedor.
- Akitowuo asitan adiopak daadang eringa nguna atubun anasecon angina alimorit akigiret, nguna alimunit ilope asecacon kori ice dang kori nguna alimunit itunganan idio ngini eyakatar apedor anen.
- Epedori ekawoikiniton ikasecan akitowuo asitan a itunganan tari sek kisiakinit ece kawoikiniton kori idio tunganan ngini eyakatar apedor akitiya ngun torae nait nguna eyeni kori itaanitae ekot.
- Aseun kori akitogogong ngikawoikinitok ngikasecak alokot.

Nguna itiyaete ngikawoikinitok ngikasecak a lokot

Epedori ekawoikiniton ngikasecak alokot ayakaun lokot kewoikinit edio kasecan kori mam:

- Alotic keng igangito inges ngikawoikinitok ngice ngulu itiyaete lokot anginakuwar ewoikinito a sitan a ngasecisia nguna egelegelia akwapa yok daadang mati ekot a ngikeyain bon.
- Akisingarakin ekot a lotooma a tubokin ikasecan anakiyookino asecon keng ka atubokin itunganan ngin alopote angolo etoodiunitor aseconu keng anerae ngapakio ngace ice dang ecamuni akecesecon, ice dang pa kiyeni kori bo kerae asecon ngina ke ekingaren (ngina kisiaunet).

- Emaikina ngitunga ngulu ewoikinito ngulu isitakinetae toyenete akiitanit a ngikasecak ka ngina angisuudae kec kotere kitaanyuniata ekot nguna irworosi ikes ka toanyunere epite ngolo tubokinet ikasecan alotooma akiyokino tomam akitiyakin.

Nguna emaikina ngikawoikinitok ngikasecak alokot kitiyata ikes nu:

- Akiwuapanakin ngakigireta angipoliso kotere aripunia nguna a kire nguna etapito itunganan ngini etamakinitae asecon.
- Alimokin ekot ka akikyeun ngakigireta nguna etapio ngulu etamakinitae asecon
- Atubokin kori mam itunganan ngini etamakinitae asecon eroko nyeriamuna nguna akire nguna etapito inges eroko nyedolo lokot.
- Alimokin ngikawoikinitok ngikasecak alokot nguna iyookino ka alimor ngakisitakinet nguna sek eya lokot nguna emaikina Itolacunae kori tolacakinae.
- Akingarakin ekot atubun kori awoun alacun kori alakin kori akien ikasecan.
- Atubun ngasecisia nguna itemokino kisitakinere ikasecan.
- Alimor ekot ngolo emaikina ngini etamakinitae asecon kikatakinere.
- Atubun kori akitoodiar ayenut ngina akire alotooma apak ngina itowoitere ikasecan
- Ayakaun lokot alokiro angikawoikinitok ngikasecak ka akirik ngikayenak alotooma akiteyen ayenanut ngina etapit ikasecan ka asecon;
- Akidyek ekot ngolo apolon a Uganda ka awoikin ngikasecak alotooma apak ngina itowoitere;
- Awoikin ayokokwap anakisita adaadang angina adaun atubokin ka akidyek ekot acamakin asitan alosit ngaren kori akitowuo.
- Akitiya/ayakaun Napak ngina nabo ebworere akito ikasecan.

Atubun atubokin kori nyetubokin

- Alotooma atubokin kori nyetubokin inges jwi jwi egeuni apaki ngina eyaata ngipoliso ngakigireta a sitan neni a ngikawoikinitok ngikasecak alokot.
- Etakanunuyete nait nu kedaun akiripirip nugu
- Nguna etapito asecon. Eripiripiyo nabo ngin tolimoroe ngipitesio ngulu kire idodiunete atemar keripiripitae asecon ejok.
- Ngirotin ngulu epedorete ngikawoikinitok ngikasecak kori ngitunga alokot akitiya kedaut akisiom ngakigireta a polis ikes nuta
 - (i) Akingit ngipoliso akibuun ejok ngace nguna alalak kedaun akisitakin ka akikamun ngini etamakinitae asecon.
 - (ii) Akitiya ngini etamakinitae asecon lokot abongokin nguna isitakinitere inges.
 - (iii) Awoun atubokin ka agolokin ngikigireta a secon.
- Eringa nyetubuno nguna angini etamakinitae asecon, eripiripikinete mono ngikawoikinitok ngitunga ngulu isitakinetae ekot atubokin itunganan.

- Ani kemam ayenaanut ngina itoodiunit asecon nyepedori asitan alosit kingaren.
- Kegeunit sek ekot, epedorete ngikawoikinitok ngulu isitakinia pa itemokino atubokinia itungan ngin.
- Ngikawoikinitok ngikasecak daadang alo Uganda eyakatar apedor ngina lacakinet edio kasecan ka akikisar kori alemar asitan daadang a lokot.

Arucokina ngina eyai kidding ngikatubok ka ngikawoikinitok ngikasecak (ngitunga) a lokot

- Erae apis n angina a ngikawoikinitok ngitunga a lokot ngina etiakatiakae anakan a pukan akirik asitan a ngasecak daadang alokotio angulu angikisila mere nabo lokot ngolo angikayain.
- Alotooma ngiticisio keng, emam idio tunganan ngini epedori akitukwiar anerae etiakara apis ngin angunakeng bon.
- Ngikawoikinitok ngitunga lugu ikes erkito asitan alokotio angikisila alokotio angitunga daadang ikwanginapei igangitotor kori ewoikinitotor ngikasecak dang ngulu isitakinia alotooma ngikotio angikisila ngulupeingul.
- Ngikotio nait ngikulepek etubunete nguna kitiya kedaut akiirar ayenanut alowaitin angulu yare ikwa isita ka ngini isitakinia.
- Nyeraengkarikok ngitunga alokot ngikatubok.
- Ata pa kerae ngikarikok lu atukot angikatubok, enyaritae ikes "ngapolon ke ekot". Ikote nen anerae ngikarikok a ekot ka ngikawoikinitok ngulu isitakinia ka ngulu isitasi ngulu ikes epote lokot a ngikisila alokiro angitunga angulu esecito daadang kotere akigangakin ekot atubokin alotooma ariyanu/akiyookino.

Arucokina ngina eyai kidding ngikawoikinitok ngitunga alokot ka ngipoliso

- Alotooma atubet angikisila a Uganda, epedoriikawoikiniton ngitunga alokot alimokit ngipoliso aripirip asecon ka epite ngolo eyakar ka nabo dang akinyakarbnguna ebiun neni keng.
- Eyakatar nabo ikarikon ikoni yen apedor alimokin ngipoliso alosit ngaren akitiya asitan lokot angikisila meere lookot angikayain.
- Kikote neni dang, ngapedorosio angikawoikinitok ngitungaalokot nyidodiunito atemar epolok ikes alalo ngipoliso anerae ikwaniyanara ekecetic.
- Ngikawoikinitok ngitunga alokot ka ngipoliso ikes egelegelia anatubet apolou kec.
- Etic angipoliso erae akikobar ngakigireta asitan napis ngina angikawoikinitok ngitunga daadang alokot kotere eriamunio/eenio ka asecon ngina itunganan kori mam.

Akingarakinet angikarikok ngitunga alokot alotooma akikamuno anasecit anasitan a ngina nyiyookino;

- Ngilyeneta, ngikonei kori itunganan idio daadang ngini eyeni ngakiro epedori akigir abaruwa a asitan akisitakinia ngikawoikinitok angitunga a lokot ngulu apolok ngulu ngulu apolok neni kori ngikatubok ngulu anenipei anen anguna ekamuniata ngipoliso itunganan erian ka asecon.
- Itunganan ngini isitakininit apis ngina alongaren iyes emaikina toyakatar enamba angakigireta apolis, toyeni neni ekamunere itunganan ngin neni eenitere, ngirwa ngulu adau eenen ka ngace nguna ngirwa ngulu adau eenen ka ngace nguna eyeni inges nguna etapito itungangan.
- Epedori nait apis ngina angikawoikinitok ngitunga alokot anyaraun ngipoliso akisiom ngakigireta angasitanisia kojokan.
- Ani kemam ayenaanut elimokini apis ngin alimokin ngipoliso alacakin itunganan kori ngitunga ngulu ekamunitae alotooma asitan ngina ngiyookino

Nguna epedori ngini isitakininitae kori ekasecan akitiya alotooma apak ngina eripiripiyere asecon ka ngina elosikinitere ngakiro alokot.

- Anapak angina eripiripiyere asecon aitunganan angini isitakininitae, emaikina mono ekingaren yaite itunganan ngini ngakiro neni ke LC, Polis ngolo eyai diye kori nipsis apolis ngina apolon.
- Epatana akiwuap nguna isitae erae keyait ngini isita etorube kori akitodiunet angini isitakininitae ka alimor epite ngolo eyakar itunganan
- Anakitowoet itunganan ngin, emaikina ikesitakinian ikasecan toyai lokot toyaunite dang ayenaanut kori ngakitoodikinet toyai lookot toyaunite dang ayenaanut kori ngakitoodikinet asecon.
- Itunganan ngini pei isita inges emaikina kisingarak ngipoliso akisek kori akiwarun ngikayenak kori ngisuudae kotere enyraunio ikes lokot akitodiar ayenaanut ke.

Apedor angini isita acamanar ka ngini isitakininitae

- Alokotio angikatubok, ecamakininitae kori eyakatar ikesitan apedor akirworion kori acamun ka ngini isitakininitae alotooma asecon ngina ikoni ejie kori akiwan itunganan.
- Alotooma asitan daadang ngina alokotio angikatubok angulu cicik ka ngulu apolok dang nyecamakininitae ikesitakinian akingit ngikawoikinitok ngitunga alokot akitowuo asitan alosit ngaren anguna aponiata ikes ka ngini isitakininit kirwuoriuniata.
- Keyai atamakinet ace ngina nyecamitotor ikesiitan ka ngini isitakininitae akiya asitan kec ngaren lokot ngolo apolon kori ngolo cici, epedori itunganan ngin akigir abaruwa natukot a ngikawoikinitok ngitunga a lokot.
- Engici nait atukot ngina angikawoikinitok ngitunga alokot asecon ngin ka kisirwor itunganan ngini igirunit abarua kojokan.

- Epedorete ngikawoikinitok ngitunga alokot akigir abaruwa akitiyakin ekot akikisar kori alemar asita ngin.

Nguna kitiya erae pa kecaamara kori keriyang nguna elimunitoe anapak angina ikatakinitere aripun alokot kesecit itungan kori mam

- Ingitakinio itunganan ngin ariamun akicoret anapis angina angikawoikinitok ngitunga alokot. Emaikina kitiyae nu nyelunyara ngisabito ngiaarei alotooma apaki ngina itemokino kilipere ekot akileleb anguna edyekitae kori ilipae alokisir, alokisiril kori alokisirila.

Arucokina ngina pei eyai kiding ngikawoikiniok ngitunga alokot ka ngikangicak ngakiro anapak angina ikatakinere aripun ngasitanisia kori asitan

- Apis angikaripiripak ngakiro a'pukan ikwa ngina angikawoikinitok ngikasecak alokot inges eyeuneto ngikisirila a'ekipukae Uganda.
- Apis ngina angikawoikinitok ngikasecak alokot inges etingit nguna etapito asitan angasecisia adaadang towuo nait nooi apis ngina angikangicak ngakiro nguna etapito atuna.
- Ata keyakatar ngapision nu yarei nu apedor atubokin nyepedorete ngikeceticisio akikobakin loticisio anguluce, ikote nen anerae ngikangicak etubokinete asecon ngina sek engicunit akecetukot, ngakisitakineta ngun ngikobanario nabo polis aripirip kori neni angikawoikinitok ngikasecak alokot akisiom kori atubokin.
- Asecon nooi nguna eripunete ngipoliso ikes etingito ngikawoikinitok ngikasecak alokot.
- Mam jik ngepedorete ngikangicak ka ngipoliso akirip nguna etapito apei sitan kori nguna alalak.

Epite ngolo eyakatar ngapegakineta kori ngakiro ngunanyecamuna kori nyileerete aneni angulu isitasi alotooma ngikarikok ka ngikawoikinitok ngitunga a lokot

- Epedori idio tunganan daadang ayakauno apegakinet neni angikarikok ka ngikawoikinitok ngitunga alokot. Elomuni apegakinet ngina pa kiyooro atubokino adio sitan totapito nait adiakaret atukot angina a ngikarikok.

Epedori ayekin ngapegakineta lokapolok ngulu ikote luta:

- Ngikawoikinitok ngikasecak anakan angina ka apukan.
- Ngikawoikinitok ngitunga daadang ngulu isitakinetae.
- Ngikapolok a polis (toweikinito nguna etapito aripirip asitan a ngikasecak).
- Edio kapolon daadang ngolo erae ekarikon a lokot.

Epite limoret a pegakinet neni ngikariok

Epedorio akitodol apegakinet lokarikok ngul alotooma ngiroti ngiuni lu:

- (i) Akisitiya ngasadukui nguna idoonokinio ngakigireta angatameta a ngitunga.
- (ii) Akisitiya amasin ngina ingadae ikobere ngakiro nguna ebeit nakan a ngikarikok angul.
- (iii) Alopote angolo eyakar itunganan.

Asaduku ngina angapegakineta

- Ngapision daadang nguna apolok nguna angikarikok ngitunga alokot eyakatar ngasadukui ngun. Epedorio akigir apegakineta tocakakinae ngasadukui ngun.
- Ngikapolok ngulu apoloto ngepedorete ayaar ngasasukui ngun.
- Ekapolokinton ngapision a ngikarikok ngitunga alokot ngolo eyai Kampala inges bon etingit ngikipungguwoi. Irimono inges jwi jwi lotela ngulu eyakatar ngasadukui ngun, toyaana ngasadukui ya nait ngakigireta nguna eriamuni inges naps ngina apolon ngina eyai Kampala.
- Ickakinitae nait ngitunga ngulu igirete ngapegakineta ngasadukui ngun tolimorito ngikecerorwa ka neni iboyoto anerae acepak iitanio akigit ikes ngace alo ngaren.
- Tari ngakigireta angapegakineta nguna emam ngigiirito ngikulepek ngirorwa ka neni iboyoto dang esiomunio kori ikyeunio.
- Epedori tari itunganan akigir apegakineta Keng neni a'ekarikon angikawoikinitok ngitunga alokot alonamba asaduku ngolo igiritae nasalunet a'engaet alo.

Akisitiyae ngamasinio nguna ikobarere ka ingadaere ngakiro kori ngakigireta

- Eyakatar ngikarikok ngul aamasin ngina erae www.dpp.go.ug.
- Amasin na inges eyakatar akaratas ngina igirio ngapeganakineta angitunga.
- Ngitunga ngulu eyakatar aosou ngina kisitakineta amasin ikes epedorete akisitiya alimoria ngapegakineta kec.
- Ngulu nyepedorete akisitiya amasin ngin ikes ingisete ngulu eyenete akisitiya akingarakin ikes akikobar kori akiyakiyar ngakigireta kec.

Eyakauntene a'itunganan

- Epedori itunganan ilope akiya apegakineta keng ngina isitakineta inges ekapolon ngolo erae ekarikon naps ngina angikarikok angikawoikinitok ngitunga alokot ka alimor nguna etapito akesitan.
- Anakwapin anguna alotuo keyakaun apegakineta kori asitan ngina etapit ekapolon ngolo eyai kwap, epedorio epeget kori asitan ngin akiya neni a ekatubon angolo alokitela angolopei.
- Ani kerae itunganan ngin itepigitae ekatubon ngolo alokitela angol epedorio akiya asitan naps ngina apolon ngina eyai Kampala.
- Eyai ekapolon angikatubok anakan angina ka apukan Kampala ngolo erae inges etigit nguna etapito ngapegakineta a ngitunga.
- Itunganan ngini ikobunit ekepeget a'kituk inges elimokinio akigir ngadi nabaruwa.

- Ani pa kepedori ngolo eyaunit epeget akiwaakin nakigireta epedori ekapolon edio ka apis angin akingarakin inges akigir ngakiro.

EKEK NGIKANIKAUNI

AKIKATAKINIO A NGIKABILIBILAK NGIKISILA KA ETUBOKINE

Ageikinet

Akikatakinio a ikasecan inges apak ngina eyaya itunganan ngini isitakinetae lokot, akiirar nguna isitakinetae inges ka atubun kesecit itunganan ngin kori mam. Atubokin ngin inges erae atiakun ka ainakin itunganan ngini isitakinetae akicanet anguna ariamunere inges esecit alotooma ngikisila ke ekot.

- Akidolidol nguna etapito asecon a'itunganan etic ka apukan akiwo alokiro angini isitakinetae, ikwa Uganda isitasi ka Kivebulaya kori Lokoru. Ngini isitakinetae inges erae ekapegan.
- Itunganan ngini isitakinetae anasecon angina apolon eyakatar apedor alemun ikaweikinton ngini irworo anguna keng.
- Neni itowoitere itunganan ngini itiyat asecon ngina emaikina inges kisicanae atubokino atwanare kori akiyen ecamakinetae anapukan erwor alokiro angini isitakinetae.
- Itunganan ngini isitakinetae anasecon angina apolon etamakinetae atemar nyesecit paka eripunio atemar itiyat asecon ngin kori ecamuni ilope atemar etiyat.
- Erae etic ka apukan akitoodiun asecon a lokot ngina itoodiuni atemar itiyat kire itunganan ngin asecon ngin. Keripu ekatubon ngolo ikatakinit akiirar nguna a'secon ngin eyai angayangaya ka ebi ngiyooro nguna ka asecon angin epedori alakakin ikasecan.
- Kipiyo apukan akidodiun kori akisilereun ayenanut ngina etapit asecon ngin, ikisari ekot asitan ngin idio tolakakinae itunganan ngin.

Nguna iwuapitae anatubokin asecon ngina apolon

- Eyaunio mono ikasecan lokot, tolimilimitere inges nguna esecit kisitakinae asecon angin.
- Adiaka anasitan inges ngina ingisia ekatubon ngini isitakinetae kecamunit ekasecan ngina elimilitere inges kori emam. Apolou keng atemar ecamunito ikes asecon kori mam.
- Epedori ngini isitakinetae akikeun atemar "adaun asitan keng akikisar kori atubokin, kori abu ekapolon ka akwap yok kisioni inges" anasecon anginapei.
- Neni eriamunere ngini isitakinetae pa ecamunit asecon emaikina ekatubon ngolo cici alokot kigir ngakiro nguna angini isitakinetae anguna epegitor asecon.
- Emaikina ekatubon ngolo cici alokot toanyu atemar eira kori anup ngini isitakinetae anguna elimimitoe anasecon keng.
- Kenup ekatubon ngolo cici alokot atemar ecamunit ngini isitakinetae asecon, epedori aripun atemar esecit kire alotooma ekerwor ngolo e'kingaren. Emamukaun nait nabo

ace kikatakinet. Pa kemut ikatubon ngolo cici alokot angakiro angun, igiri apegakinet anguna “ebaakar ngini isitakinetae nyesecit”.

- Kepegit ngini isitakinetae, erubakini ekatubon ngolo cici alokot ikatanakini ekatuno ngolo cici alokot ikatanakini iyese.
- Neni epegitor ngini isitakinetae asecon nait toroko asitan nyedauna akuwar ngin, kori kemamukatar ekatubon ngolo cici alokot apedor ngina kiiraret asitan ngin, iyakiyari mono ngini isitakinetae lojera kidaritor akikatakinio.
- Ngini isitakinetae topegite akesecon eyakatar apedor akigir akilip acamakinio awaar kinga tobonguniye nait akidodiar lokapolok.
- Erae nguna ecamakina anatubet angina angikatubok angulu cicik alokot alimokin ngini isitakinetae akilip awaar kinga arae keyakatar ekatubon ngolo cici alokot apedor acamakin itunganan ngin akitiya ngun.
- Akilipa ekatubon ngolo cici alokot acamakin ngini isitakinetae awaar kinga inges emaikina todol lokapolon ngol alotooma apak ngina ecamakinetae eroko elope nyetubuno akiya itunganan ngini lojera eroko idaritere akikatakino kori atubokin
- Anakisitan angina erakar ekot ngolo apolon einakini ikasecan awaar kinga, erae ekatubon ngolo cici elimokini ngini isitakinetae atemar eyakatar inges apedor akingitakin ekot ngolo apedor ngina ka acamakin awaar kinga
- Neni nyecamitor ngini isitakinetae akesecon ka tobala ekawoikiniton eringa eripiripiyo ngakekiro, epedori ekot atubun akolongit ngina idolidolere ngakito ngun. Akidolidol ngakiro inges ngina ebongunio ekasecan lokot ka tolimokinae inges epite ngolo aripunere ngakiro a'ekasecan kicikakinetae akingic ngakekiro kori mam.
- Neni edaunere akingic ngakiro, epedori ekot atubun apak ngina nabo iirarere asitan, enyarao ngisuuda kotere eanyunia apukan atemar itiyat kire ngini asecon ngina isitakinetae.
- Ingisi ekaweikinan ekot ngisuudae ngul angipepei akikekin ekot nguna eyuni itunganan anasecon angin era ngin akitoodiun erae ngini itoodiun ayenanut.
- Kelimo ngini ayenan ngakiro, ngini isitakinetae kori ngini eweikinit inges anasecon angin eyakaunitor apak ngina kingisingiset ngolon a ngakiro ngakingiseta (enyarita ngin apeganakin alokiding kec).
- Apolou ngina a'kingisingiset ka abongonokin erae ariamunia ngakiro alosuudae akigangia ngini isitakinetae anasecon, kori akidodiunia ngirotin a'ikayenan nguna iyookino.
- Kedau ngin ngini isitakinetae kori ngini eweikinit inges akingitingit ngikayenak anapukan, ingisi ekaweikiniton ngitunga alokot ngakingiseta ngace nabo (enyarita ekaweikiniton ngitunga “abongokin akingitingit). Erae abongokin akingitingit alemaria kori akidodiunia ejok ngabongonokineta epi pakiyookino ka nguna nyetamara anakingisingiseta.
- Epedori ekot akingitingit ngakingiseta kotere toriamunia nguna ecayete kori ileerete.

- Kedau ekaweikiniton angulu isitakinetae alokot, anyarare ngikajokak anakan a pukan ka kedau akingitingit ka abongonokin akingitingit ngitunga angipepei, egolokin ekaweikiiniton ngol asitan a'pukan. Apolou keng atemar adau inges aanyun nguna etapito asitan a'pukan ka erae nait apak ngina iinakinetae ngini isitakinetae dang erwor kori alimor ake sitan.

Nguna kitiya egolokinio nguna idolidolio anasitan

- Kegeun akidolidol nguna a'sitan ka agolokin asitan idio tomam nguna elimunitoe idodiunito nguna akire nguna igangito asitan ngina isitakinetae ikasecan, elacakini ekot asitan ngelimonokina kori ngingitakinia ngini isitakinetae alimun ngadi.
- Angun eyakaunotor ekot atametait alimokin ngini isitakinetae akimyekin abongonokin asitan ngina nyeripunit kori eyeni ekot.
- Ani ketakania asitan na alokot etapit ngini isitakinetae elimokini ekot inges ngatamanakineta ngauni inges atemar:
 - (i) Apedor akitodiar ayenanut anasaduku angina itowuoeneere ngikayenak ani kecamu inges akitiya ngun einakinio apedor ngina a akingitingit ka abongonokin.
 - (ii) Alimor ngakiro nguna eyeni inges pa ikongit aneni itowuoeneere ngulu isitakinetae.
 - (iii) Apedor akidong ililingi.
- Eyakatar ngini isitakinetae apedor anyaraun ngikesuudae.
- Ingitakini ekot ngini isitakinetae keyakatar ngidi suudae ngulu ikitaanyikinet nguna emaikina inges toiunor.
- Enyarauni ngini isitakinetae kori ngini ewuoekinit inges ngikesuuda alimor ngakiro kotere ayiunor. Esuudat agolo e kingaren jwijwi inges itunganan ngini isitakinetae tolimu ngadi.
- Epedori ekawuoekiniton angulu isitakinetae alokot akingitingit ngisuudae angipepei ka nabo dang ngini isitakinetae (kori ikawuoekiniton keng) epedori abongokin akingitingit ngisuudae angipepei. Epedori ekot dang akingitingit ikec kedaun anyarare ngisuudae ngulu igangito, kingisingisi ka kebongokin akingitingit, egolokini ngini isitakinetae kori ngini ewuoikini inges anasitan ngina angikengangayak mam nabo nyepedorete ngikengangayak anyaraun ikec suudat.
- Irikakini nait ngolo ewouikinit ngikasecak alokot a sitan a apukan inakinetae ngirotin ngulu eriamunitere atemar esecit ngini isitakinetae.
- Elimuneta ngini isitakinetae kori ekengayat ngapegakinetae, itemokini itunganan nguna idodiunito nguna emam ngesecitor ngini isitakinetae.
- Neni eriamunia ekatubon ngolo cici alokot ngini isitakinetae esecit, etubokini itunganan ngini, tolot ngaren alimor alokot atemar esecit itunganan isitakinetae. Neni eriamunere itunganan ngin pa esecit alakakinio.

- Neni eriamuere ngini isitakinetae esecit, ingisete ngikaweikinitok ngitunga alokot akicikakinet ngina emaikina ngin toriamu.
- Ingitakini mono ekot itunganan ngini nguna emaasi ekot toyeni eroko nyetubokina akekisicanet.
- Epedori ngini isitakinetae akilip akitimio erae kelimo ngadi kori nu daadang erae ketapito inges
 - (i) Ebe nyejoikinito inges nguna abu kitiya.
 - (ii) Ebe erae akesecon ngina ke ekingaren.
 - (iii) Ebe eyakatar inges ngidwe ngulu edisiak ngulu ingarakinit inges ngulu eriamunete ngican erae kekape inges mabuus.
 - (iv) Ebe emam ngeyakatar inges angaleu ngina ajokan.
 - (v) Ainakin ngalimunet ngacie nguna alalak.
- Alotooma alimun ngadi kori daadang nguna alokidiana, ebookoi inyipori itunganan atubokino keng.
- Etubokini ekatubon ngolo cici alokot itunganan ngini isitakinetae toyeni ngatiokisio ka ngican a'itunganan angin.
- Pa kenupit ngini isitakinetae alimunet atemar esecit inges ka atubokinet keng epedori inges adyaka alokot angolo apolon alotooma ngirwa ngitomon angomwon (14).
- Alotooma adyekit akijulakinio atametait, ecamit itunganan ngini isitakinetae alokot angolo apolon aanyun asitan keng nabo.
- Neni ikisarere nguna angini isitakinetae, epedori apukan dang akidyek ekot ngolo apolon abongokin asitan ngin.

Nguna eseunete alotooma asitan nguna itowoere ekot ngolo apolon

- Asitan ngina etapito atubokinio atwanare ikes bon itowoo alokot angolo apolon. Asitan ngina ikote nguna imoriarito akitiya nguna ngecamit apukan, akiyar, atikonor ngidwe ngulu cicik ka akikam ngapesur kori ngaberu.
- Eringa ngitowaa kori asecon alokot angolo apolon emaikina mono totubokinae ikasecan alokot a ekatubon a ngolo cici.
- Erae ne neni esiomunere nguna asecon neni angini isitakinetae.
- Akigiret ngina a second anasitan angina emaikina kikatak ekot ngolo apolon inges iboi erae akisitakinet anapis a'ekatubon angolo cici.
- Elimokini ekot ngolo a'ekatubon angolo cici ngini isitakinetae atemar emamukatar inges apedor akiirar nguna ka asitan angin.
- Icikakini ekot ngini isitakinetae akinger acamun alimun ebe ecamunit kori ngecamunit asecon.

- Elimokini nabo ekot a ikatubon a ngini cici ngini isitakinetae ebe kecamit inges alacakin tobongunie kanabo iitanio inges kigir abaruwa ngina ediakar inges lokot ngolo apolon. Eyayio nait ikasecan ngini lojera eroko idarit apak ngina tubokinet.
- Kedaun alimun nguna angini isitakinetae, emaikina ekarikon ngitunga alokot akitemokin ngakiro daadang nguna ecamit inges akikyenyar apak ikatakinere itunganan ngin alokot angolo apolon.
- Nguna etapito ngini isitakinetae daadang ikes esiomio alokot a'ekatubon alokot angolo cici. Ngalosikineta nupeinu idodiunete nguna adaut ngipoliso aripirip irikakina ka itemokino apukan akitowuo ngini isitakinetae, erae na akikobar ngini isitakinetae lokot ngolo apolon.

Alacakinio kinga ejera tobongunie

Erae na alacakinio a itunganan angini sek isitakinetae alokot eringa ngetubokina asecon keng tolimonito ngakigireta atemar itunganan ngini elacakinetae ngini ebongonori nabo nakikatakinio anapak angina iitanitere, iitanit ekisil tolimokinitetei itunganan ngin ngapedorosio nguna ka akingitun alacakinio tobongunie.

- Apedor ngina lacakinet erae nooi lokisila itorit ngulu itodiunito atemar ngesecit itunganan yen mati keripun ejok.
- Alacakinio tobongunie erae nguna eyenen temar ngini isitakiinetae emam asecon akitodol ngina eanyunere atemar esecit kire ingitakinio ngini isitakinio alemun idio bore eringa kire ngelacakina ikwa ngisilinga kori ike borosit idio.
- Anapakio angun alala ngini isitakinetae ingitakinetae ayakar ngisuudae ngidi eringa ngelacakinia inges alacakinio kinga. Epedori tar ekot ainakin itunganan ngin apedor nginalacakinet tobongunie tar kemam ngisuudae keng.
- Einakinio itunganan alacakinio alojera alotooma ngirwa ngulu etubokinit ekot, ikwa akitac ngidi silinga.
- Einakinio itunganan arisit ngina sek angiboro adaadang alokot alotooma etacit angisilinga angulu elacakinere tobongunio lokot. Nait nanga itemokino kingadaitetei kojokan anerae iitania moi nabo apak ngina ibunio iyong atemar ikinyakakin ngisilinga ngul ekau.
- Ngisilinga ngul ikinyakakinio iyong nait irikakini ngakingiseta daadang alokot, kecamakinit nooi ngini isitakinetae ngiboro ngulu iitana analacakinio angin.
- Alacakinio nai naga iitana iyong ikigiru abaruwa lokot ngina iitanitor iyong ekot ngolo eyakatar ngapedorosio kiira akoni sitan ngina elimunitere itunganan ngin.
- Emam ngeyakatar ekapolokinton ekot ngapedorosio nguna lacakinet itunganan ngace pakio ebi nguna angikaarak, atikoonor ngidwe, ararat ngidwe ngulu cicik, ngisilinga ngulu ekokoitae, acakara ka akitongopiaro angisilinga.

- Neni etubokinitere itunganan eroko ngiirara akesitan alorwa angatomonikankaapei kori ngirwa amiat angatomonikanikauni anguna a itunganan angini esecit asecon ngina apolon elakakini ekot itunganan ngin ka tobongununiye nakiiranar keng alokot.

Epite ngolo ingitunia iyong alakinio tobongununie lokot

Erae etic ke ekapolon angolo etubonokini alokot eroko ngini isitakinetae ngeanyuna keyakatar apedor ngina ingitunia alacakinio.

- Ngini isitakinio kori ikaweikiniton keng ingitakini ekatubon a'ekot alacakin nges alokot nai tobonguniye akiirar ngacecisia keng.
- Anatamakinetae kerae tocamakinae alacakinio ngina ebongunonio kor mam, eya ngice boro ngulu emaikina totupai ikwa luta:-
 - (i) Eyakautene a asecon.
 - (ii) Epite ngolo etionio asecon inges itodiuni epite ngolo eyakar inges itodiuni epite ngolo etubokinere ikasecan ngin.
 - (iii) Ngipitesio angini isitakinetae, nooi, kerea kepedori abunenen lokot angina pak iitanere.
 - (iv) Keyakatar ngini isitakinetae akibois aneni isitakinitere kori alokot.
 - (v) Kepedori ngini isitakinetae ayaun egurigur lokatubokinak.
 - Alotooma ainakin itunganan ngin alacakinio tobongununiye, iitanito jwijwi ngikotio itunganan ngini isitakinetae kitoodiu ngisuudae keng.
 - Epedorio alacakin itunganan ngini isitakinetae tobongununie ata keya kori kemam ngisuudae.
 - Ngisuudae erae ngitunga ngulu ikiinete alokot ka toyenete atemar epedori itunganan ngin abongunun lokot apak ngina ikatakinere inges alokot erae kecaminetae alacakin inges ka nai tobongunie lokot. Ngisuudae ikec etacete ngisilinga ngulu etubokinit ekot erae kipiyo ngini isitakinetae abunore lokot apak ngina iitanitere.
 - Anasitanai anguna alalak iitanit ekot ngisuudae ngiarei (2). Emaasi ngisuudae ngulu epoloorito ka toyakatar atameta nguna ecaete ka tojokak ngipitesio anatutubet angina iboiyoto ikec. Mere ebari ngolo eriamunitae alopitesio angulu ajokak.
 - Enyarauni ekot ngisuudae alimor neni eyai ngini isitakinetae erae kengopia.
 - Kengopia ngini isitakinetae ka kipiyo ngisuudae alimokin ekot nguna idodiunito atemar pa ajamakinito ikec akidarit itunganan ngini elemunete nabo ngisilinga ngice akiwuakin lokot.
 - Kicam iyong araun isuudat a'itunganan alokot mati iyakatar ngiboro lu.

- (i) Abarua aneni angolo epolokinit ngikotio ngulu cibi angireria angolo ke epei angolo anatutubet angina iboiyo iyong. Nyitogongioritae abaruwa na nooi nait ingisingiseete ngikotio ngulu alalak.
- (ii) Emaikina toyakatar ngisuudae atikit ngina itoodiunit neni itiyae inges ngiticisio ngulu itiyae inges kori ake kibois.
- (iii) Keyakatar itunganan akaratas angina ecamakinitere inges amiet ngamotokae epedori akisitiya ngun dang ayenitor inges.
 - Emaikina ngisuudae toyenete ngikeceticisio. Epedori ekot akingit ikes akitoodiunet adio.
 - Kitemokin ngakiro nguna eitanit ekot, elacakinio itunganan yen tobonguniye ka tar ingituni inges alacakinio. Itoodiunit ngin ngakiro nguna emaikina totupae eringa ngiciemakina eseeji nakaratasia erring ngitolomuna itunganan ngin.
 - Anapakio adaadang iitana ngini isitakinatae akitac ekot ngisilinga anenipei ikwa akiikinet.
 - Epedorio akingit ngini isitakinatae akekaratas ngina elosere nakwapin ngace anen.
 - Kedaun akigirigir nguna etapito alacakinio alokot ka tobongunuye nasitan keng, iciemakini itunganan ngini isitakinatae ka ngikesuudae eseeji nakaritas ngin.
 - Iciemakini ekatubokinan a'ekot eseeji ka togol abaruwa ngina ka alacakinio. Ngakaratasia ngin eciemakin eseeji inakinae ngikapolok ngulu ke ejera kori mambuus anguna ka alacakinia ngini isitakinatae toenen alojera kori mambuus.
 - Pa kecamakin alacakin. Kori pa kepedo ngini isitakinatae akiwuap nguna igiritae anguna a kelacakinio eenio itunganan ngin eroko nyetubokina mati kedol apak kori ngirwa ngulu etubokinitae kori mati kepedo itunganan ngin akiwuap nguna eya nabaruwa.
 - Eyaunio itunganan yen lokot anguna ka alacakin inges tar keringa ngedolo ngirwa ngulu engisit inges erae keinakin ngiyenata kori ekawoikiniton keng akigir kori akingit.

Nguna kitiya erae kewou ekatubon a ekot angolocici akitolomun ikasecan kinga

- Apedor a ekatubon a ekot ainakin ngini isitakinatae alacakinio alojera erae atubunet a itunganan angini eyakatar apedor a lopite angolo eyakar asecon.
- Kewou ekot alacakin ikasecanalomun alojera anguna epiyoria inges akitiya nguna eyitakinatae, epedori nabo itunganan ngini alotooma apak ngina epedoria akitiya nguna elimokinitae akigir akilipa keng lokot ngolopei.

- Ikwa kona kewoun alacakin itunganan alomun kinga anerae emamukatar ngikaweikiinitok, nait keriamun ngisuudae ngul, epedori ngini isitakinetae kori ngisuudae ikec anasecon akigir nabo akilipa ngin lokot ngolopei.
- Kewou nabo ekot alacakin itunganan ngin, epedori nait itunganan ngini isitakinetae akigir akilipa keng tolot lokot ngolo apolon.
- Ani kerae atubunet ngina a akinger acamakin ngini eenitae tolacunai alokot angolo ke epei (1) kori ngolo angiarei (2), epedori ngini isitakinetae kori ikaweikiniton keng akilip ekatubon ngolo alokot angolo apolon ngolo eyai lokitela ngol.
- Ani kerae atubunet ngina a ekot angolo elosit ekatubon a ekot angolo apolon, epedorio akilipa ngin kiyakiyarae lokot ngolo apolon aneni angol.
- Mam ngerae ngina eyayio lokot ngolo apolon ngina diaket ekot ngol akitiya ngace egelaaka nait erae akilipa ngina pei sek ilipae.

Acamakin alacakinio alokot eroko ngetubokina alokot angolo apolon nooi

- Ekot ngolo apolon nooi bon eyakar apedor alacun itunganan ngini eyakatar asecon ngina eyaritor, atikonor ngidwe ngulu pesur kori ngaberu, akirat ngapesur kori ngaberu kori ngisapa, akoko, ngina itiyatere nguna aronok ngace, ajamakin apis, atuna.
- Ngipitesio ngulu epedori ekot ngolo apolon nooi alacun itunganan ikec luta; kitemokino nguna alimun ka nguna itodiunitae topedoreta alacakinia ngini isitakinetae.
- Nguna ileerete ka itoodiunete nguna ikote nuta;
 - (i) Adiaka ngina aronon ngina eyakatar akigiret a ekapolon a edakitar alojera kori atukot ace ngina apolon kerae neni eenitere ngini isitakinetae atemar mam ngepedori itunganan ngin arimaun amukian ngina itemokino aneni eenitere.
 - (ii) Abaruwa ngina ngepedorere awoun ngina iciemakinit ekapolon ngolo epolokinit ngatubokineta angitunga adaadang.
 - (iii) Ekiditeu kori amojong angolo isitakinetae.
- Ngipitesio ngulu angiarei ngina emam ngengerio kori ngimiekinia ngini isitakinetae abongonor lokot.
- Anapakio adaadang, nguna ikwaniyanara epite ngolo ingisere alomun alokot angolo apolon nooi ka ngolo angikatubok angulu alokotio angulu cicik.
- Ekot ngolo apolon inges iitani itunganan ngini isitakinetae ayaun ngisuudae.
- Pa keanyu ka tonup ekot ayakau angiboro angul epedori ekot awoun alacakin itunganan ngin.
- Alotooma akiya ngisuudae, epedori ekot nabo akingit ngini isitakinetae ainakin ake karatas ngina epol ikwa ngina losiet kinga kori akwap ace, ngina a ekiro angalup kori ice daadang ngini epedori ainakin ilope abongun lokot akiirar akesitan.

- Elimonokini ekot ngulu isitakinetae alemun ngidi silinga angulu etubokinetae inges alokot.

Nguna etioko anatubokin angin ka alacakin itunganan ngini isitakinetae

Alacun itunganan alokot mamu ngerae atemar adaun nguna akesiitan. Elacunio itunganan ngini isitakinetae eanyun atemar ngini isitakinetae ebuni lokot ngina daadang iitanere inges akitiya.

- Itunganan ngini isitakinetae ngini alacakin inges emaikina toyai lokot alotooma esaa ngolo elimokinetae inges nooi ngelunyara ngisae ngiuni ngulu ka atapacu.
- Ejok nooi itunganan ayenut ekingaren agule ngina iboiyo ekot etingitae akesitan.
- Pa keakaun ngini isitakinetae lokot ngirwa ngulu alimokinetae inges elosio akikisar alacon ka nait elimokini ekot ngipoliso toroca inges.
- Neni eyakatar ipei atamakinet ngina ajokan ngina isipiyori inges alosit lokot ikwa adiaka kori egolitoe alodakitar, itemokino nai kiyakuunae idio suudat ngini ebuni alimun nguna akire ke diaka.
- Epedori alacakin ngina ebongununiye lokot epedorio akikisaro kori epedorio aesikin erae keanyu ekot nguna epedorio alemaria.
- Itunganan ngini ipiyori adolun lokot ekingaren eroko apak ngina iitanitere etwaniyari nginibore daadang iwuakinit inges lokot ikwa ngisilinga ngulu lacakinet.

Akinyakunio angisilinga ngulu iwuakinetae tooma alacakinio ngina ebongununiyo itunganan lokot

- Ngisilinga ngulu elacunere itunganan alokot alomunia emaikina kinyakakinae ngini isitakinetae kori ngini ebunit aweikin. Ngisilinga lu eyaunio kerae apak ngina elacakinere kori ngina etubokinio itunganan ngini isitakinetae.
- Itemokino ekot tolimo nguna etapito akinyakunio a ngisilinga angulu aenitere.
- Itunganan ngini elacakinetae kori ikekaweikiniton itemokino yau abaruwa ngin alacakinitere ka abaruwa ngina kolosek (official government of Uganda).

Atubokin

Kedau ekot ariamun ngini esecit, etubokinio inges, kedaun atubokino, etubokini nai ekot inges anguna itiyat. Epedori ekot atubokin inges akisicanio kotere akediakaret.

- Ani etamakinio atubokin, iwuapi ekot ngalimunet angiboro/angakiro anguna angini isitakinetae alotooma epite ngolo abunio inges kitiya asecon ngin, ngakigireta asecon nguna a ekingaren, ekiboie ka ngitunga ngulu, ngakigireta a edakitar, akisiom keng ka etic ngolo itiyae ka nabo dang nguna elimunitoe nguna tubokinet akisicanet aneni angikatubok ka ngini isitakinetae kori ikaweikiniton keng.
- Ngalimunet angakiro anguna einakini ngini esecit kori ngini eweikinit inges ekatubon alokot angolo kori ekatubon eroko mono inges nyetubuno akicanet.

- Itiyao nu elosikinitoe akitacaun ekapolon ngolo etubi ainakin akicanet ngina iyapara.

Ngalosikineta a atubonokin

Atubonokin anasitan angina etapit abilibil ngikisila inges isistiyao alowaitin angulu alalak ikwa;

- (i) Akicanet neni a ikasecan anguna itiyat inges anguna aronok.
- (ii) Akisingipor ikasecan akitiya ace second alongaren.
- (iii) Epedori araun akitiyanakinet neni angitunga angulu nyetamut nabo akitiya asecon.
- (iv) Akisimukekin ngikabilak ngikisila arakau ngitunga ngulu ikinyoma alotunga angulu. Ikwa luta; epedorio ainakin ikasecan akitatamo angina einakini inges aosou ngina yaret ka ajokis kori ngatameta nguna ajokak eroko eyai lojera.
- (v) Akingaranakin ngulu itiyato akiboi alopite angolo ajokan ka acamuno alokiding ngitunga ngulu.

Ngirotin ngulu etubokinere

Ngikisila ngulu eyeunit ngakيسانeta nguna asecon inges pei itodiunit erot ngolo etubokinere ikasecan erea keriamun asecon.

Epedori akicanet ngina elimuni ngikisila. Ani kera alopite angolo eyakar asecon kori akيسانet ngina elemunitae alokisila ka mam nabo nguna epedori ekatubon alopite angolo sek etubonokinere ekingan. Ani kerae akicanet ekapolon ngolo atubu akicanet toyeni ngalosikineta nguna ka atubonokin ka ecamuna alotunga adaadang.

Ngatubonokineta nguna epedori ekot alemun ikes nuta;

- (i) Akicik ka alacakino: anege icikakinio ikasecan nabo tobongok nabo ka elacakinio tomam adio taconot.
- (ii) Alacakinio ngina ikacaritae: anege etubokinio ikasecan nait mam ngeyayio nakيسانio ngina ationon lojera, tomam nait ngini itiyae ace second ngina ikoni ngina alotooma apak ngina etubokinetae.
- (iii) Akitac idiobore (epain): erea epain ngisilinga ngulu etaci ngini isitakinetae lokot. Ngacepakio itunganan ngini isitakinetae epedori akiyatakin ngice ngice silinga kori aeno mabus. Ngice silinga ngulu ke epain ngulu elemunui apukan ngulu kocur ka ngerae ngisilinga ngulu etacio ka ngerae ngulu etacere ngulu ingurungurasi ka kisipiyor inges akitac, einakinio akيسانet ngina ka aeno alojera.
- (iv) Akitac ka akinyakakin: keyai neni emunaarit asecon kori etwaniaritor idio bore ikwa ngisilinga, epedori ngini isita akingit ekot alimokin ikasecan akitac idio bore anguna angiboro angulu awoliyosi kori ngisilinga kori akinyakun ngiboro.
- (v) Aeno alojera: anege eyayio ikasecan akien lojera apak ngina etubokinetae. Epedori arakau ngisaae kori ngirwa, ngilapio kori ngikaru ka kori akiboi akoni kiyar daadang.

- Ikwa kona ekot epedori atubokin itunganan “akitodol ngina enyounio ekot” apolou keng inges atemar eenitae itunganan ngin mati kenyou ekatubon a ekot ke ekatubon ngolo apolon alokot alotooma akai ekot. Isitiyao ika akisitakinet ngina ngitogogongitoe.
 - Aenon ngina apolon adaadang inges ngina eenere itunganan alojera akitodol natwanare a itunganan inges atemar ibooi itunganan alojera ngikaru ngulu edolete ngatomiarei.
 - Emabus ngolo erimaana ka kitiyae ejok inges ituriano aeno keng alorot angolo enyaritae akituurian ngikaru.
- (vi) Etic angitunga: Neni eriamunere itunganan angini esecit ngina aditian, epedori ekot ainakin ikasecan ngin akitiya etic alokiding ngitung akilo akien alojera.
- Itunganan ngini isita kori ikasecan emaikina acamun atubunet ngin.
 - Ngipitesio angini isitakinetae ke epite ngolo eyakar asecon keng ikes etamakini ekot eroko ngeinakina ikasecan akitiya alokiding ngitunga.
 - Emaikina ngini isitakinetae acamun alimunet ngin.
 - Kipiyo ikasecan akwap nguna elimokinitae inges, epedori ekot akimyekin ngun adio totubok itunganan ngin ikwanginapei itoodiaritor asecon keng.
 - Etic ngolo itiyae ikasecan alokiding ngitunga inges ngemaikina kitiyae ngilapio ngulu edolete ngikanikapei (6) ka ngecamakinitae itunganan ngini akitiya ngisae ngikanikauni (8) alotooma apaaran.
 - Ikasecan inges emaikina kitee ekemaimaam keng ejok ngolo igiritae ekiro nakaritas.
 - Etic ngolo itiyae ngini isitakiniae alokinga ejera alotunga inges erae ayeunet ngina kitete alopite angolo kiscanet ngikadiakanarak.
- (vii) Epite ngolo eyaere ngini isitakinetae ngengaleete nakiboiso: ikasecan ngini ngengaleete ngadamga ngulu inges epedorio akiya k ngulu ikote ngul neni epedorere akingarakin inges torau itunganan ngini ajokan.
- (viii) Atubokin atwanare: Ekot inges eyakatar ngapedorosio nguna tubokinet ikasecan atwanare.
- (ix) Atubokino atwanare itemokino torae ngina ekienyaritae kori toanyunite ekot ngolo apolon nooi ngolo angalup (Supreme court).
- Atubokino ngina ka atwanare inges emaikina ainakin anasitan angina eyaritor itunganan, akikamar itunganan ka ayaar akiyar, akikatakin akikamar apukanka akoko ngina isitiyaere ngiboro ngulu aronok ngulu jiet.
 - Anasecon ikoni atikonor ngaberu kori ngapesur ka akirat ngidwe ngulu cicik, meere mam ngerae atubokin atwanare nguna adaadang ka erae atubokinet a itunganan angini eyakara apedor atubokin. Einakinito ngikisila ngikatubok atubokin atwanare kori ainakin ace kiscanet ikwa akibo alojera.

- Atubokin ngina ka atwanare inges itiyaete ngiketiak amabus.

Epite ngolo kitimiet kori kisioniet ikadiakaran

Einakinit ayeunet ngina angikisila ngikepukak ka akwap ikwa ekarikon ka akwap akitim idio kasecan ngini itiyat aronis.

- Akitimio einakinio keya kori kemam ngakiciketa nguna etupito.
- Eyai ayeunet a atukot a ngitunga angulu itimiete ngikasecak, ngini nait epolokinit ikes inges erae ekapolokiniton ekot, atukot nginapei ngin inges etubuni ka alimokin ekepukan a akwap ngikasecak ngulu emaikina kitimoe.

Nguna emaikina toyenete

- Ekuriaka ngice tunga alosit araun ngisuudae. Erae etic a'itunganan daadang akwap angin akisingarakin ngikatubok. Ngacepakio elacanakanio ngikasecak ngisicanan anerae ngemitakinita ngituna araun ngisuudae.
- Erae ekot neni eiakiere ngakiro nguna akiookino. Ngikurian iyai lokot. Kitodia ayenut kon ka kirwor nguna akire.
- Ani edoli apak ngina losiet lokot, toberar ka toany epite ngolo eyakar. Epedorio tar akikisar pa kiyakaun iyong ka kiyai nagulei nguna ke ekot nait nguna giela.
- Pa kiyeni iyong idio bore, kingit ekigirigiran alokot kori idio ketiyan ke ekot daadang. Erae ekecetic akingarakin iyong.
- Ejok nooi akipeyon ekot ka toany epite ngolo etingitere ngikesio ka kitatamu epite ngolo elosio ekot. Emam ngini epedori akiritar iyong kinga.
- Ngimitak tar keya nguna ikinomorette eyai lokot.

Etic ngolo eyeunito ngitunga akwap alotooma akitiya kidding ngitunga

Neni riamunet

Apis ngina apolon ngina eyait ngakiro nguna alotooma

Lorot ngolo itori Jinja

Asaduku eposta 7191 Kampala

Enamba ka asimu: 0414-236467

Ageikinet

Etic ngolo eyeunete ngitunga a Uganda ngolo etapit aenon ngina a akitiya alokiding ngitunga ageun ekaru ngalipio ngaarei ka ipei (2001). Alemuni inges alotooma ayeunet a etic angitunga ekaru ngalipio ngaarei ka ngikisila dang ngulu ke etic ngulu ayeunio ekaru ngalipio ngaarei ka ipei. Ngulu nooi etingito ngakiro ngun ikes lu: ngiakatubok, ngipoliso, ngitunga ngulu iteete ngikasecak, ngulu isitakinetae, ngikemanimanak, ngitunga daadang, ngikapolok a akwap ka ata lojokotau.

Alosikinet a ayeunet angin inges akitogogong ngapedorosio angitunga ka akitatam ngikasecak araun ngulu ejokak alo Uganda.

Eyai ekigirigiran a akwap yok ngolo eyai naps ngina apolon ngolo epolokinit ecommissioner. Eyai inges naps ngina itiyae etic ngolo angakiro ka akwap yok alotooma erot ngolo a Jinja. Apis ngina a ekegirigiran angolo apolon inges etingit etic a ekipukae ka alosikinet angin. Neni eriamunere enamba a asaduku 7191 Kampala, enamba ka asimu 0414-236467.

Epedorio akitolop etic ejok aponi tongarae apis a ekegirigiran angolo apolon alo Mbarara (enamba a simu 0485-420151), Gulu, Mbale (daadang isitiyaete enamba ke ekot angolo ekapolon angikatubok) ka Kampala (enamba a asimu 0414-232253). Alosikinet a ayeunet angapision anu era anguna ke akitolot etic ejok, akimor ngatameta ka akibar atipei ka aripirip nguna atubun akitiya ka arucokina ka nabo aripirip nguna itiyao.

Alotooma ngibukui, eyai atukot angiketiyak angitunga ngina itiyae ikwa atuko ngina a etic angolo eyeunito ngitunga a akwap ngolo ewuoikinit ngiticisio a ebuku ka ekapolon a ngikatubok alokot inges epolokinit ka ekawuoikiniton ngikasecak alobuku ka ngolo itee eyakautene angitunga inges erae ekarucokiniton.

Nyo erae etic alokiding ngitunga?

“Etic alokiding ngitunga” apolou keng atemar akisicanet ngina emam aenon kedaun atubun atubokino ebuni ekot acamun ka ikasecan akitiya ka ngitunga akilo akiya lojera.

Nguna elosikinit etic alokiding ngitunga

- Akitojok akiyar a itunganan alokiding ngitunga nguluca ka akiricun ekekal.
- Akitiditeun abongonokin akitiya asecon tari kedaun akisican ikasecan.
- Akikeun ngapedorosio angitunga ka eyakautene a ekasecan.
- Ainakin ngikasecak apak akitiya etic ngolo eyai epoida ngolo ingarakini ngitunga daadang.
- Akimorianakin ngulu isitakinetae ka ngikesitakinak.
- Akingarakin akitiditeun adidingu a lojera.
- Akisiyookin nguna enupup alotooma akwap daadang ka ngacamunet a kwap a daadang nguna elimoritaen anapedorosio a ngitunga, nguna etubunit atukot arucokina angakwapin daadang epite ngolo etingitere ngikasecak ngulu ngeenio ka arokun ngapedorosio angakwapin etia neni etia.

Eseune a'eketiyan kiding ngitunga

- Emaasi asecon torae ngina edit.
- Mati erae ikasecan ngini esecit asecon ngina ke ekengaren.
- Emaikin ngikasecak tocamunito alokiding ngitunga.
- Emaikina ikasecan to kiilite anguna ka akesecon.
- Itiyator ikasecan ngin ace second sek a?
- Epedorete ngitunga anatutubet angina esecitor itunganan ka ike kesitakinan dang acamun ikasecan ngi akitiya nen a?
- Eyai kona neni kitiya.
- Epedorete ngisaae ngulu etubunitoe akirikakin alolapio angikanikapei toanyunitete ekitiyae ka neni itiyae ikasecan ka ayakau aneni kitiya.

Ani erae atutubet ngina kitiya?

Atutubet ngina kitiya inges neni itiyae ikasecan ngini etubokinere ikwa akicanet a asecon keng.

Epedori atutubet ngina arakga ikwa luta:

- (i) Neni itiyaete kaapei ka ngitunga ikwa: losukulo a apukan, lodakitarin a apukan ngulu apolok ka ngulu cicik, loreria ngulu idarere ngimojong ka neni idarere ngikokiok.
- (ii) Ngitemokino neni kitiya erae neni icurutaere.
- (iii) Mati eapi neni kitiya anakibois a ikasecan angini isicanitae kori itemokino topedoritete ainakin itunganan akijaanakineta ngina elosionono neni einakinetae inges akitiya.
- (iv) Emaasi atutubet ngina kitiya toyakatar etic ngolo itemokino ngolo epedori akitemor lorwa ka ngisaae ngulu etubokinitae ikasecan.
- (v) Emaasi atutubet ngin toyakatar ngitunga ngulu itiyaete nen ngulu idodiunete ka imanimanete etic a ikasecan angini itiyae alokiding ngitunga.
- (vi) Eimaikina ngina anatutubet angini itiyae ikasecan toinkinae akijaanakin ikasecan ngini angiboro angulu epedoria inges akitiya etic ngol tomam adio tionis.

Toyenete:

Emaasi ngiticisio ngulu itiyae ikasecan yen torae ngiticisio ngulu pei ileerete meere ikwa akikat nginya.

EKEK NGIKANI KOOMWON

ETIC ANGIJARA A UGANDA

Neni Riamunet:

Century building
Plot 13/15 Parliament Avenue
P.O. Box 7182, Kampala
Tel: 041256751/2
FAX 041 343330
Email: compris@utl.co.ug.

Ageikinet

Etic ngolo ke ejera a Uganda erae ipei alotooma arionget ngina angikisila ngina ewueikinit akiuriaro, akidario ka ekiboie ngolo ajokan angimabus angulu erocitae alojera ka ngulu etubokinitae alokotio a Uganda. Apotu ngariongeta toriamut ngakece pedorosio nguna eponito alokisila a Uganda ka ngikisila a ngijerae. Ngijerae ngulu ka apukan ngulu arae kolong apis ngina ka apukan ngina cici iwaakinitae lobukui etiaye ka ngakece pedorosio tokona igangit apukan ngina apolon a ejera kedaun akitiyakino angikisila angulu angijerae ekaru ngalipio ngaarei angikanikaapei (2006).

Kakilo ekiboie angitunga ejok, erae etic angijerae ainanakin akibois ngina ajokan lomabus area asubanakinia ngimabus kotere tobongoriata moi loreria kec elacakinio/kirikakis ngicerwa alojera. Asubanakin kori akiteteun ka einakinio ngimabus edio osou ngina ka ayiere ngiboro ka akitare anerae erimaunete moi ikec ngice ngulu piirianot alotooma ikec.

Nguna itemokino ngijerae kitiyata

- Akinapakina, akiuriaro ka ekiboie ngolo ajokan angimabus.
- Akiteteun ejera ka akilocokin akiyar angimabus.
- Ainakin ngimabus ngakitatameta nguna ngiticio angulu epedorete akingarakin ikec elacakinio.
- Ainakin eyakautene ka alotooma ngapision ka ngunce pision nguna ngikisila iitanitae.
- Akitere ngapedorosio angimabus.
- Aanyunit atemar eyaunitae ngimabus eroko ngitoodiuna ikec lokot ngolo angikisia iitanio
- Aanyunit ngimabus ngulu atubokin kejuak ngikecepitesio eya lojera ka ngini ilouni ngakesitanisia.

Akipeyon ngimabus

Ngitunga ngulu bon ecamakinitae akipeyon ngimabus akilo ngikapolokinitok alomun lojera ikek luta:

- Akipeyon ngina angulu epolokinito ngikisila- lugu nait erae ministeae ngulu ka atukot angina ke ekabinet, ministae ngulu ka apukan, ngikatubonokinak ke ekot angolo apolon ka ngikatubonokinak ke ekot angolo eyai nawini, ngikatubonokina angikotio angulu cicik, ngiketiyak apis angina etingit nguna a angapedorisio angitunga, ngikatubonokina angikotio angulu cicik I ka II ka Ngikepukak angidistrikita (CAO) ngulu ipeyonenete ngijerae alotooma ngikisila alobujui kec.
- Ngipeyok ngulu ecamakinitae-ngakiro nugu iwuakinito ngatubutubeta angapision anguna itiyaete amucurusoonu ka apukan ngina angijerae, ngitunga ngulu ejarito ngikapolokinitok ejera ngulu etingito nguna ka amucurusoonu alotooma akece pis angina ejera.
- Ngipeyok angimabus- ngakiro nugu imorikinito ngiyeneta kori ngikecekonei ngulu ecamakinito ngikisila akipeyon ngikecetunga alomabus, ngipeyok ngulu eponito angunakec ecamakinit e commisiona ngolo epolokinit ngijerae, atalojokotau ngulu ingarakito ngimabus, ekau ngiketeok ka ngulu angildinio kori ngiketatamak angidinio.

Ekipeyonene angimabus

- Erae apedor angimabus ayakau ka nginambae ka kidongo imorikina ka ngikece tunga alokalia, ngiyeneta ka ngikonei.
- Akilo ngiyeneta ka ngikonei, eyakatar ngimabus apedor ngina ipeyoneta ngikece katubok ngikisila ka ngidaktarin kec.
- Alotooma daadang, ipeyoni iyong emabus tar ngirwa ngulu ke etic ikwa ngina kaapei tar ngina angakan alotooma ngisaae ngikanikauni nataparacu ka ngisaae ngitomon ke epei ngulu ka atabong.
- Ka nabo, emamu atubokina ngina ebokoi itemokino embaus kiwuapite alotooma akijaun ngikepeyok keng bon. Angolo Jera ecamakinitae ayeun ngikekisasi anguna etapito akipeyonokin.
- Ngipeyok ngulu ge la ikwa ngulu iitanito ariamun idio bore alomabus ikek iitana mono toriamut acamakinet aneni angulu epolokinito ejera.

Akipeyonokin Murchison Bay Reserve

- Egurup a Murchison ngolo angimabus inges epite ke eyakautene alotooma ngulu jerae. Imorikinit epite ngolo eyakar akwap alotooma akinapakina ke ejera; ejera ngolo apolon alo Uganda.

- Ainakin ngina adaadang alotooma akipeyokin ngijerea, ngepedori ayakaun lojera ngolo Murchison Bay kotere epite ke eyakautene kec.
- Etiakak ejera logo ngarwa ngaomwon ikonata; ejera ngolo akidiama (anawini), Kampala Remand, Lusira ejera angaberu, ka Murchison Bay Prison.
- Ngirwa ngulu kipeyonet ikec luta;
 - (i) Ejera ngolo alokidiama – ngina kaapei, ngina angauni ka ngina angakan
 - (ii) Ejera alokampa- ngina kaapei ka ngina angakan.
 - (iii) Ejera angaberu alolusira – ngina angareei ka ngina angomwon
 - (iv) Murchison Bay- ngina angareei, ngina angauni ka ngina angomwon
- Eramiram ke esabit ka ngirwa ngulu iyenguniniere ngerae ngulu ipeyonere.
- Ka nabo, ngapakio ngace, ipeyonio alo ramiram ke esabit ka ngirwa ngulu iyenguniniere, ecamakinit ekomissiona angolo angijerae.
- Ejok nooi ngiyeneta ngulu iitanito akipeyon ngikecetunga alojera toyenete asecon nguna eenitere kori nguna eyakar lojera ka neni kedol akesitan.

Akiwuakinit ngimabus lotic ngolo eyaunitae

- Ngimabus ngulu etubokinitae alotooma asecaon ka ngulu eya ngasecisia nguna cicik iitana kitiyaete ngiticisio ngulu cicik ikwa akilot ngasaani ka akitesegunit neni iboiyere ka tobolias dang kotere angaleu. Ngitemokino ikec ngelemar alotic alo.
- Ngimabus ngulu etubokinitae epedorio ainakin ecie tic alotooma akece kingita. Alowae angoloe, angini mabus etubokinitae itemokino alokisila emaikina toyakas lotic ngolo ingarakini ikec ikwa epite akitatamet.
- Epedorio emabusut ainakin etic ekau kedau edakitar akisiem kengale ejok.
- Etic ngolo einakinitae itemokino torae ngolo ingarakinit ngitunga daadang etya neni etya ka meere ngolo a ipei tunganan kori akecamit.

Amukianu

- Eyakatar ngimabus apedor ngina ka amukianu angina ajokan.
- Angini tunganan iyakuunio lojera emaikina kisiemetetei ejok ka akengaleu kigiritetei ngina pei edolunio lojera.
- Ngemaasi emabusut tocamakinai akinyalakin kori akimorikin ka nguluce mabus mati kisiemei akengaleu ejok.
- Eyakatar ngimabus apedor ngina yakaunet ka ngikece dakitarin make ngulu etacete ngilopeyek. Ka nabo, erukusa ngolo eriamunia amukianu na itemokino ngikapolokinitok a ejera kori mambuus toyenete.
- Ngamabus nguna epotiyete iitanan toriamuniete amukianu ka einakinio etic keanyun atemar engale ejok.

- Ngidwe angamabus, ngulu idounio kori eyaunitae lojera nait kotere akece ditau, ikec dang igirakinio na mukianu ke ejera.

Ngimabus ngulu etubokinitae atwanare

- Ngimabus ngulu etubokinitae atwanare itemokino kiwuakinai neni gela aneni anguluce.
- Ecamakinitae ngikece yenata ka ngikarikok ngulu angidinio akipeyon ikec.
- Ngecamakinio Ngimabus ngulu etubokinitae atwanare ariamun ngipeyok ngulu edeparito ngiuni alosaa angolopei nai ecamakinio akigir ka ariamun ngabaruwae alokonei ka loyenata.
- Ngimabus ngulu etubokinitae atwanare daadang ecamakinitae alosit abolia alotooma ngisaae ngiaarei apei kolongit.
- Ngimabus ngulu etubokinitae atwanare ngulu aari alojera enuki akwap a Uganda.
- Ngawat angimabus angulu etubokinitae atwanare angulu etwakete eroko akecepak ngina yaret ngawat anguluce mabus dang epedorete ngikece yenata aomun ka toyasi akinuk ngilopeyek.
- Ngawat nguna emam ngini ebuni awomun kori akiitun epedorio apukan akingadakin.
- Isiemeneo ngawat kec kotere jwijwi aanyun ibore ngini ayari inges eroko ngedolo apak ngina emiadarere.

Epite ngolo tinget ngiburasia kori ngingurungurasia angimabus

- litanito ngikisila angini mabus ka acamit inakinai akigiret alimokinia nguna iitana ikwanta:
 - (i) Ngatubokineta nguna etapito nguna ka amukianu a emabusut
 - (ii) Ngikisila ngulu iitana anakibois kec.
 - (iii) Acamakinet epite ngolo kiwarunet ngakiro.
 - (iv) Nguna kitiya keyakatar ngiburasia kori ngingurungurasia.
 - (v) Nguna daaadan eya nguna ejuak nguna epedori emabus akiirar kerai ngakepedorosio ka nguna ngecamit.
- Ecamito ngikisila ngimabus iinakinae apedor ngina kirworet lokapolok kec ngulu ke ejera, ngikemanimanak ngijerae kori nguluce manimanak anapis kec.
- Ngiketiya ngulu ke ejera ikwa ngikapolok ngitemokino topupete nguna elimonokinete ngimabus ngikemanimanak kec.
- Ngimabus isinyikokinitae atemar kikeuniyete ngakecepedorosio akikeunia ngikece burasia kori ngurungurasia.

Apedor ngina kirworet ka ngikeceyeunak ngikisila aneni kec bon

- Erae nait n ngina isisaata ngimabus epite ngolo kirworet lopeyok kec epupi ekecekapolon dang.
- Ka nabo ngimabus eyakatar ngapedorosio nguna kirworet ka ngikeceyeunak ngikisila ngepupete ngikapolok kec a ejera.

Ngimanikorin ka neni esubere ngiboro ngulu gielara

- Ngiticisio ngulu angijerae a Uganda eyakatar ekimar ngimanikorin ka neni esubere ngiboro ngulu gielara iperakina lowaitin daadang anakwap a Uganda.
- Ngimanikorin lu ka neni esubere ngiboro ngulu gielara itemokino tosubanakinete ngimabus ka akitare ka ariamun aosou alotooma akitiere ngabaoi ka arocanakin, akitie ngasuwa, akitie ng ka akicun ngamatapal nguna ikingarakinete kisitiya ekau ikilacakinio kotere kijulak ngakecetameta alotooma akiyar ngina ka akesecon.
- Ngimanikorin ka neni esubere ngiboro ngulu gielara itemokinoo itmokino kisingarakis akitac ocur akingarakinia epite ngolo elosio ejera.

EKEK NGOLO ANGITOMON

EPITE NGOLO KIPIPAUNET NGIBURASIA KORI NGIRUGURUSIO

Akisiakinet

Akipipaun ngiburasia ori ngigurugurusio imorikinit epite ikinyomitor itunganan ngapedorosio keng nguna angikisila isitiyao eyakautenen ke ekot. Akipipaun ngiburasia kori ngigurugurusio emaikina kitiyau elope, apis, apukan ke atukot angitunga angulu iwuarito ngikisila toya alotooma ekot ngolo angikisila. Alotooma akipipaun ngiburasia kori ngigurugurusio epedori ipei alosit lokot kiwaru ngiboro ngulu tacakinet, akitodiun kori alimorit ngakepedorosio.

Ipei kecemit akingadaiyar asitan keng ngina angikisila, itemokino itemokino toyakar epite ngolo kitiyaunor nu. Itiyakinio ngadi nguna einakinio ipei tunganan, kori atukot angitunga, angulu elimonokinete alokotio anulu angikisila. Esubuni, epedorio akitiyakin idio bore ngini epedori akitonyoun kisipiyor ipei anamucurus akileleb nguna sek eyeunitae kori kelomu itunganan nalup angince. Anen epedori ipei akitiya nguna kipipaun ngiburasia kori ngigurugurusio neni a ice tunganan alotooma ekot angolo angikisila, etemario nait inges engadak ngake kigireta.

Epite ngolo ingadarere

- Ikwapei eyakar alokidiana, itunganan ngini etapito nu eyakatar apedor ngina kiwaret ngadi alokot angolo angikisila elosio akisitakin ngini ediakarit.
- Pakeyakatar itunganan ngini isitakinetae ngisilinga ngulu kisitiya akiwuakinia ekayeunan ngikisila, epedori inges alosenen napision ke ekayeunan ngikisilaka kigitu ekayeunan ngikisila toting ngakiro nu ejok.
- Ikwa itunganan ngini etapito ngakiro nu ngepedori kori ngecamit akisitiya ngiticisio ekayeunan ngikisila, epedori itunganan alosit lokot ka kiwaru akingarakinet alokapolok ke ekot ikwa ekapolokiniton kori ekegirigiran a ekot ngolo epedori akingarakin inges.
- Epedori itunganan dang akiwarun neni eyai ekot ngolo angilikisila ngolo a ikongin ikwa apis ngina etingit nguna etapito ngikisila ana tukot angina angikisila a Uganda kotere nguna edakitar ngolo itiyae nguna angapedorosio angikisila (ipedori aanyun nu alokek aecie anapision angulu angikisila ka apukan ngina angikisila).
- Eroko ngingadaara akigiret ka asitan, itunganan ngini elosi akitiyakin nu itemokino kiyakik ikadiakaran abaruwa ngina iitanitor kori ecamit akisitiya.
- Egeikinio akingadaar a acamunet kori akigiret ngina ecamitere akingiset. Akigiret kori acamunet ngina itiyaunit itunganan ngini engaaya asitan.
- Elimorit akigiret nguna akire alotooma asitan ka toroko ngakiro etamatamao alokot. Ngakigireta nu ingadao lokot.

- Itunganan ngini isitakinith keya ngikekaru kwap ngikaru ngitomon angikanikauni, epedorio asitan akingadaar isitiyao itunganan ngini apolon kori nginimojong ngini enyarao ikwa ikawuikiniton.
- Akigiret ngina ingitunitere kori akigirun eyakatar nuta:
 - (i) Ekiro ke ekot angolo iwuakinitae kori ingadaritae asita.
 - (ii) Ekiro, akigiret, neni iboiyo itunganan ngini engadaayia asitan (itunganan ngini ingita acamunet).
 - (iii) Neni epedorere ariamunia itunganan ngini ingita acamunet.
 - (iv) Akitodiunet a itunganan angini ingita acamunet itodiunit kerae itunganan yen ekile kori aberu, ngini mojong kori mam, ngini eyakatar ngatameta nguna engaleete kori mam.
 - (v) Ekiro, eyakautene ka neni riamunet itunganan yen ngini isitakinith kepedori ayakau ka neni iboiyo kaneni epedorere ariamun inges.
 - (vi) Nguna iyookino anasitan. litann ngakaratasia nguna igurunitoe a ngakigireta a daadang itemokino ikitoodik nguna iitana ka kisiwuapakinitetei.
 - (vii) Akigiret ngina kolong ke ekot ngina ayaunere asita eyakatar apedor ngin kiiraret asita. Ngikotio ngice emamukatar ngapedorosio nguna kiiraret ngace secisia (*toanyu ekek ngolo angikisila*).
 - (viii) Ibore ngini ecamit ngini isitakinith ekot kitiyak neni keng ikwa akiikinet.
 - (ix) Eyakautere akou ka asitan, ka erae kipimitetei.
 - (x) Eseeji a itunganan angini isitakinith kori ngini ingitunit kori kiciemak eke kimoin.
 - Ani ijauni ekot akingitunet, ingisi ekot ngini isitakinith akitac ngidi silinga ikwa ngulu ingadaarere ngakaratasia. Etiae nait angisilinga alu erae ngikapolok ke ekot etubunete.
 - Ngisiliga nait lugu ngulu ingaadarere ngakoni karatasia etacio ngolpei saa nipsis ka a ikinakinitetei ngolo pei saa akaritas ngina adaang ngina itoodiunit atemar etacita (arisit) ngina eyakatar epica ngolo itoodiunit atemar erae apukan a Uganda ngina cici inges einakini itunganan ngini isitakinith ngini ingadaari asitan.
 - Emaasi ekapolon ke ekot kikokng ka kiciemak ikwa akitoodiunet ngina ejaun. Igirakinio, iwuakinio tar enamba, engario nait akesitan.
 - Apei karatas ngina a ngini isitakinith iyakiyario neni eketiyang angolo angikisila angolo epolokinit ekot. Eketiyang ngolo epolokinit ekot isiemei ka aanyun kerae kirikakinit ka kiciemakinit eseeji. Ilosi iyong akisiem ketacitae ngililinga ngulu ke ekot.
 - Eketiyang ngolo angikisila ke ekot igiruni ngakaaratasia ngaarei anakaratas nguna ikiwuriarete. Ngakaratasia nu erea nguna igirunitae alokot neni a ekeedaran kingararere akaratas ngina.
 - Ngakaratasia ngaarei nguna iyanubitae ka nguna yaarei nguna angini isitakinith emaasi inakinae neni angini isitakinith.

- Ngini eweikinit itemokino inak ngini acie karatas ngina nyaraunet ka nguna igirunitae. Ngini igirunit epedori akigitun ekot isitakinetae ayaun nguna erworion neni angini aweikinit alowae keng.
- Itemokino ngini iwuriarit emaasi kiciemak eseeji tooma apei karatas ngina ka anyaraunet ikwa pei ibore ngini itoodiunit atemar kingarakin inges.
- Itunganan ngini ijaunit anyaraunet itemokino kedaun akiciemakin eseeji kigirak ngirwa kelap ngulu abunio inges torimunia anyaraunet. Erae nu a apak ngina ingadaarere a ngakigiret nguna angini eweikinit kigirunae alotooma ngirwa kelap ngulu ejaunere anyaraunet.
- Ngakaratasia nguna iciemakinetae eseeji epedorio akinyakun lokot ikwa akitoodiunet lokot atemar ebe abu ikaweikinan kijua anyaraunet.

Epite ngolo ebongokinere kararitsa ngina ikiwuriaritere

- Ikaweikinan itemokino ngewou akijaun anyaraunet ekot. Ngitemokino tomoroekaweikinan, fight, threaten or kibura ka itunganan ngini eyaunit anyaraunet.
- Ngina iwuakinia ekot anyaraunet ngerae atemar ebe abu inges totamak bon atubokin neni ke ekewuriaran. Itoodiunit atemar ecamit ekot ikaweikinan tobongok alotooma ainakin nguna ka akesitan. Anyaraunet ke ekot ikwa ngikotio nguluce etubonokinete kanabo itemokino tokeritetei.
- Ani ijaunio anyaraunet ka ngakingiseta, ikaweikinan itemokino tolot neni ke ekayeunan angikisila kori lokot akingarakinia inges kingadaiya a akaratas ngina ka anyaraunet ngina kiuriaret.
- Epedori ikaweikinan alosit neni angini isitakinetae kori neni ke ekayeunan angikisila angini isitakinetae epite ngolo kiyunet ka akirworionet asitan alokinga ekot (*kiamit aripun ngace tolot lo kek ngolo ke epei nguna etapito ngace nguna ipiunere gjjesio*).
- Ka nabo, nguna elimunio daadang elemuni itunganan, ikaweikinan emaiakina kingadaiya olo akiwuriaret alotooma esaa ngolo igirakinetae nakaritas ngina ka anyaraunet. Erae nu jwijwi ngirwa ngitom angikan ageun alorwa kelap angulu ariamunia inges anyaraunet.
- Ngepedori ikaweikiniton acamun abunore lokot ka kiwuria akisitanet irworo tomam akingadaar a akigiret ngina elimunitoe alotooma akiuriar alotooma esaa ngolo etubokinitae.
- Epedori ekot alosit ngaren akiirar asitan emam ngini eweikinit ecamakinetae abunore aweikin asitan.
- Keyakatar ekaweikiniton ngakiro nguna kitete nguna emamu ngiwait ngini isitakinetae alotooma akingiset, ngini isitakinetae eyakatar apedor ngina kingadaaret ngabongonokinet akiuriaret.

Akisi piyor akingadaar nguna igirunitae ikwa akiwuriaret

- Neni emam ngakigireta nguna ka aweikinit ka ingadaaritaet itodiunit atemar ekaweikiniton ainakinitaet ngangaraunet ejok, epedori ekot alosit ngaren a kiirari ngasitania anamamukau a itunganan angini eweikinit.

Nyo iwuapakini kedaun akingadaar akaratas ngina ka akiwuriarit

- Kedaun akiuriar ka nabo kingadaarae, epedori ekatunokinan ngikisila alokoti ijulakini ngirwa kelap ngulu iirarere asitan na. Iciemakinio ka einakinio akigiret ngina etoodiar. Asitan naga einakinio daadang ngini isistakinitaet ka ngini ewikinit.
- Ngini isitakinitaet emaikina toanyunite ngikegirigirak angikotio, ngikatubok angikisila alokot ka toanyunite atemar ewuakin kiirarere moi.

Akigirun kori ayeukin apak ngina iirarere ngasitanisia

- Ngasitania nguna ingadaaritaet tooma lokot ngolo apolon, ekot ngolo ekatubonokinan angikisila alokot kori ekot ngolo epolokinit ekatubokokinan angikisila alokot ngolo ke epei (I), iitanito ngakiciket eroko apak ngina kiiraret asitan, ngulu isitasi anasitan ana ka ngikece kayeunak angikisila toyakaun loikiko (ngolo eyeuniata apak kiiraret asitan) akiyanun nguna ka asitan.
- Apak ngina yeunet apak ngina kiiraret asitan inges emoriunio ka ekapolon ngolo angikisila, ekatubonokinan angikisila alokot ngolo kepei (I) inges etingit asitan.
- Ngulu isitasi anasitan kaapei kangikeyeunak angikisila emaikina kiboikin anyun nguna akire ka anyun nguna itepegito.
- Ngulu isitasi ecamakinosi alotooma akece kigiret ka ngisuudae emaikina kikinyomae aneni angulu daadang isitasi alokot.
- Ekau kori alokisal anapak angina kiiraret asitan, ekot ka ngulu isitasi alotooma asitan eyakatar nguna etakanete alotooma nguna eya kori ipiyoro.
- Nguna daadang alokau ejuak ikingarakinete atipei akitoodiu nguna ka asitan ejok. Akisilereunet angiboro adaadang , inges itoodiuni nguna daadang itepegitae (ngakiro), ngakigireta angakaratasia nguna itoodiunito daadang ka ngisuudae ngulu eyakasi kingarakisi ngulu ngulu isitasi toanyut mono ejok ngakece kiro ka kipimut kepedorete ngakece kiro akisi piyor kor akiloun.
- Eikiko nai einakini nguu isitasi apak ngina enyunieta ngakece kori ka kirworiut ikec bon ka toanyut epite ngolo tiakunet ngakece kiro ka akilo alosit lokot
- Ekimar ngolo alalan angasecisia iyanununio anayeukin apak ngina iirarere ngasitanisia. Epite logo inges epedorio akitogogongior alokotio anerae eyakatar ekimar ngolo alalan alotooma nguna ajokak ikwa angerit akitulunyanar esaa anerae epedori akisidionor atubonokin angikisila, isidionori ngasitanisia alokot ka egogong nooi epite ngolo kipipaun ngiburasia/ngigurugurusio.

Epite ngolo kiiraret asitan

- Anageikinet a kiirar asitan adaadang a ngini isita ka ngini eweikinit epote ka ngikece suudae (keyakasi). Ngini isita inges erauni ngini esaunan akirworikin ka nai tnyaraunae ngisuudae angipepei.
- Angini suudat, ecamakinitae ngulu isitasi akingitungitu ngakinigiseta nguna ingarakinete ikec akipipaun kori amunaar nguna erae akitoodiunet ngina eyaunitae.
- Ngisuudae daadang emaikina toya kinga ekot elimorio kori itoodiunio nguna isuudato. Erae nait nu kotere ngirworo ngisuudae nguna kec ikwaniyanara ka nguna etoodiut nguluce ngulu isitasi kori ngulu isuudato.
- Ani keweikinin ekayaan angikisila ngulu isitasi, ekayaan angikisila inges nait igangit ka itoodianakini ngini isita ka ngisuudae nguna kitiya kori limuno a akingitingit ikec ngakingiseta. Ka nabo lowae angoloce dang ecamakinitae ekece kayaan angikisila akingitingit ngisuudae kec ngakingiseta.
- Akingitio angulu isitasi ka ngikece suudae emaikin tonyaraunae ka toanyunae alotooma apolou keng.
- Akingitio angulu isitanakinito ka ngikece suudae emaikin tonyaraunae ka toanyunae ikec dang.
- Kedaun anyunun daadang, ekayaan angikisila angulu isitasi ka ngulu erikakin akisiemeun kori anyun ikec ecamakinio akisiemeun ngikece suudae alimun kori akitoanyun nguna akire anakiro anguna alimor nguna aponi kipiaunae kori kitilimioroe alotooma akingitingitio kori anyunnunio.
- Epedori ekot dang akingit gisuudae ngakingiseta kotere toriamunia nguna a kire alotooma asitan na.
- Ngulu isitasi ka nabo emamukatar ekayaan angikisila dang ecamakinio ayaun ngikece suudae, anyun kori akisiemeun ngisuudae kece dang alowae angolocie ka akisiemeun kori akingitun nabo ngikece suudae ejok.
- Kedaun akingitingit kori anyun ngisuudae daadang, ngulu isitasi daadang elimunete nguna kec nguna golokinet ka enyaritae neni eponiata ngulu isitasi lokot anyun akecesitan ke jok alwaitin kec kori mam.
- Elimokini ekot ngulu isitasi lu ngirwa kelap angina ka atubokino kori kiik alimokin ikec akolongit ngina eyakaunor atubokino.
- Angina kolongit ngina etubobonokinere, itacaikinit ekot ngulu isitasi atemar eyakatar ngulu isitasi apedor ngina elosioto nabo lokisila erae pakisimuokito inges nguna alimun/atubun alokot.
- Emaikina ekot dang tolimokinite ngulu isitasi akolongit ka ngirwa ke elap ngolo elosere lokisila.

Epite ngolo tupakinet ngatubonkineta ke ekot

- Ngakigireta nguna ke ekot daadang emaikina kigirae ejok. Pakimuonikina ngini isita anguna atubun, itemokino nait ngakigireta kingadaarae ka ngikisila dang ka kingitnae ekot akikacar atubokin na tar acekolongit.
- Pa kikaca ekot atubokin ngin (kiboi), ngini ilounitae anasita angin inges itemokino tociam atubokinet ke ekot.
- Ngini ilounitae epedori acamanar ka nginice ngini ilounit epite ngolo ecamanarotor ke ekot.
- Kemam adio camunet, epedori ekot alotooma akingitunet angini ilounit asitan etubokini ka akitiyakin. Atubokino naga etubokinio ka abaruwa angini igirunio ngina ikitubokinere.
- Epite ngolo einanakinia kori itiyaa ekot nugu enyaritae atubokinio.
- Itiyao nugu ka akitutupakinae atubokino ngina angiboro a itunganan angini erae elope kori ilounit.
- Pa keyakatar ngini ilounit ngiboro, epedorio akikamun ngini ngilounit toena kotere ngiboro lu ka kisiboi alojera. Emaikina ngini ilounit totac ngilinga kotere akisiboiyo emabusut ngolo ka apukan.
- Abaruwa nait naga erae ekatun angikisila alokot inges erae kedol lokot ngolo apolon, ekot ngolo angikisila ka ekot ngolo alokidiana.
- Akigirunet nait naga iyakiyario ekapolokiniton ainanakin ngatubokineta. Erae nait ngulu etubonokinete nugu ngulu erae ngiketiyak ngulu iwuakinit ekot ainanakin ngatubokineta.
- Ngikakodak ikec itemokino tocamanaros ke ekot lopite ngolo igiruntere einitae ikec. Itemokino ikec kitodiuniyete kiciemakinitetei eseeji, ka torapitetei ejok kori kikongite ekot inakinae ituganan itemokino totubokinae.
- Ngatubonokineta ke ekot itana bon totubonokinae ngisaae ngulu ka aparant. Ngitemokino totubokinae nakware ka ngirwa ngulu ke eramiram ke esabit.
- Kemaikina atubokinet kisiwuapakinae iborosit, ngiboro lugu ikec igiritae na nabaruwa ngina eyayio lokot.
- Ngikakodak einakinetae apedor ngina kijaunet ka akipim ngiboro ka ayaar.
- Ecamakinetae nabo ikec akitiya ngiboro ngulu ikote ngiboro ngulu periet (ngikitadae) ka ngulu ipoere ka erae ngiboro ngulu ajuak ngulu ingarakinit ngini isitakinetae.
- Anginakolongit ngikakodak ngiboro emaikina torukito ka ngisigar ngulu apolis ngulu erae ekecetic akitere ngikisila ka akiboi ejok alotooma atubonokin.
- Nginapei imwonikinor itunganan anguna ngatubonokinak anguna iwuapito ngikakodak, ecamakinio ikec akiwuap angkisila.
- Erae asecon akiteriboiyor ngikakodak ke ekot ana kiwuapakin ngatubonokineta ke ekot. Itunganan ngini iteriboiyor ikec itemokino toena ngipoliso ka totubokinae alokot angolo angikisila.

- Ani eyakasi lotic acamanar ke ekot anatubonokinak, ipei tunganan bon eyakatar ngapedorosio nguna kiitanet ngina abu inges kitoodiu abaruwa angikakodak.
- Eyakatar ipei ngapedorosio anyun ekot ngolo egiruni atubokinet. Erae keyathi ngikakodak ngiboro ngice ngulu alalak akilo epite ngolo atubokinitere, itemokino nugu yaunae lokot.
- Erae Keyaar ngiboro ngulu ngerae ngulu atubokinitae neni angini isita, elope angiboro itemokino tolimok ekot nguna ingurungurar ka erae nai ekayeunan angikisila ingarakini inges.
- Ngikakodak ngulu isiaketa kori kisitiya ngiboro ngulu ngejuak anakiwuapakin kori towou ainakin ngatubokineta ka itemokino tolimokinae ngipoliso, ekatubokinan kori ekegiran ke ekot einakini atubokinet.
- Ngikakodak dang itedeparito nguna ecikitaie ikec ainakin. Itunganan ngini itongoitae epedori akingitun aukot ngina ngikakodak a Uganda.

Ngasecisia nguna isitakinitere apukan, apukan ngina cici ka arionget ngina akimorikina inges eyeunit

- Apukan ngina a Uganda epedori akisitakin ka nabo eenio alokot ebica itunganan ngini erae car. Ka nabo erae ibore ngini itoodiunio nguna eyakatar alimoret ngina angirwa angitomon angiuni emaiklina kingadaaiyarae asitan ngina isitakinite apukan.
- Ngasecisia nguna isitakinitere itemokino kingadaaiyarae ngasitania neni Attorney General ngolo erae ngolo epolokinit ngikisila anapukan.
- Angina limoret ecamakiniate akisitakin itemokino inakinae ngolo erea ekapolokiniton angikisila anapukan.
- Alimoret naga inges isitiyao anasecon angina isitakinitere apukan ngina cici ka eyeunitae a iwuapei.
- Nguna eyeunitae a iwuapei erae nguna a iwuapei anapukan ngina eyakatar acamit kori ngina igiritae ikwanata, apis ngina angikaru, Makerere University, Abenki ngina a Uganda ka apis ngina irirae ocur.

Atubonokin ngapakio nguna euruwuaka

- Euruwuana apak ngina ingadaiyarere ngasecisia alokotio angolo angikisila. Apak ngina euruwuana naga eyakaun alopitene angolo eyakar akingito.
- Apak ngina euruwuana naga eyakaun alopitene angolo eyakar itunganan kori epite ngolo isitakinere, ikoni nabo ebi ipei tunganan, apukan, apukan ngina cici, ayeunet ngina a iwuapei alotooma nguluce.
- Etubonokinete ngikisila apak ngina gela kana apak angina auruwuanan alotooma akingadaiyar ngasitania nguna isitakinitere apukan, apukan ngina cici ka ayeunet ngina a iwuapei.

- Ngasitania nguna isitakinitere apukan, apukan ngina cici, ka ayeunet ngina a iwuapei itemokino kingadaaiyarae alotooma apak ngina eyayi ngikaru ngiaarei ageun apak ngina esitakinitere nguna aronok nguna ayeun.
- Alotooma akigirun, emam edio tic itemokino yaunae akisitakinia apukan kori apukan ngina cici kedaun ngirwa ngulu edolete ngikaru ngiuni ageun apak ngina angyunere asecon kori ariamunere.
- Neni erakar ekaweikinito ngini ka apukan angina eyayi napukan ngina ipukat ngapukania daadang, apukan ngina cici ngerae ayeunet ngina a iwuapei, ngasitania nguna ebi nguna ikiwuanitere, ikimoritere itemokino kingadaaiyarae alotooma apak ngina angikaru angikanikapei.
- Ngasitania nguna angasitania itemokino kingadaaiyarae alotooma ngikaru ngitomom angiaarei ageun ngirwa kelap ngulu kegeunia akingiset.

Epite ngolo ekatubokinan angikisila angiaarei (ii) alokot

Alopitesio angulu etupitae alokot angolo ekatubokinan angikisila angiaarei (ii) alokotio inges egielaana alotooma ngikotio ngulu eweikinit ekatubokinan angikisila I alokot, ekatubokinan angikisila ngolo apolon kori ngikisila alokot angolo apolon.

- Itunganan ngini ecamit eyaunit asitan tomam ikaweikinan, epedorio ayaun akekingiset alotooma akirworu kori anakigirun.
- Keyaunitae akingiset irworoe, ekatubokinan angikisila alokot iwuakini alotooma akigirun abaruwa.
- Ekaweikinan inges elimokinitae akingiset ngina igirit inges. Akigiret ngina ka akingiset inges iyakiario neni ke ekaweikinan alotooma anyaraunio.
- Ngulu enyaraunitae iitanito ikaweikinan aponare lokot alorwa angulu einakinitae ka akibois ngina iirarere asitan ngina isitakinitere inges.
- Ngini isitakinite dang elimokinio ngirwa ngulu iirarere, akibois ka apak.
- Epedorete ngikesitak akiriamun alotooma etacit ngolo erot ka ngluce boro ngulu angisuudae.
- Eroko ngierara, ekatubokinan angikisila ke ekot epedori akingitun ekaweikinan kecamunit inges akekingiset.
- Kecamu ekaweikinan akingiset daadang, ekatubokinan angikisila alokot einakini atubokin neni angini isitakinite.
- Pakecamu ekaweikininan akekingiset kerae epatana kori ecamunit daadang ejok, elosi ngaren akiirar ngun isuudato aneni kece daadang angulu isitasi.
- Ani epupio akingiset, ngini isitakinite eyakatar apedor ngina egeikinia akiwuapakin ngike suudae.
- Eyakatar ekaweikinan apedor ngina kisiemeet nabo ngini isitakinite ka ngikesuudae.

- Ekawekinana ka ngikesuudae emaikina yaut ngikece boro ngulu isuudato. Ani egolokinio nguna isuudato, ngini isitakiniaae einakinio apak ngina ebongokinio akisiem ikec daadang ejok.
- Epedori ekot angin pak daadang akingitun ngulu isitasi kori ngikesuudak ingisingisio ngakingiseta nguna eyapikina nasita na.
- Ekatubokinan angikisila alokot emaikinia kigirar ngua isuudato ikec alowaiting adaadang.
- Epedori ekot akingitun ipei alotooma ngulu isitasi anyaraun ngikengarakinak ngiarei kisiemeut idio tunganan ngini epedori ariamun atamakinet ngina etiakutiakuni asitan ana.
- Ngikesiemok ikec bon isitiyao anasitan angina a ngiburasia angalup, epite elosere ngaren etiakio alokiitanu ngulu eitasi aloreria, ngini irumi ngidwe alotooma ngikisila ngulu erimaunere ngiboro ngulu eitare.
- Etubokini ekatubokinan angikisila alokot kedaun akiirar ka anyun daadang nguna esuudato ka nguna ayaut kori alimut ngulu isistasi.
- Ani kisitiyate ngikesiemok, epedorio atubokin kirikakin akijaun ka akigirakin ngatamakinet angikesiemok.
- Ngulu isitasi ngulu ngimuokito anguna etamakinit ikec ekatubokinan angikisila alokot angolo II (angiaarei) epedorio nait akiyakiar asitan na lokatubonokinan angikisila alokot angolo apolon.

EKEK NGITOMON KAIPEI

NGIKOTIO ANGIKAPOLOK ANGIRERIA

Ageikinet

Ngikotioi angikapolok angireria ikec erai ngikotio ngulu eyenen alokitaaboi anguna angikotio eyeunitae ikec aloreria, lomukungui, lo subcountii, lotounio ka ngaluketa angitaunio.

Eya ngadoketa ngauni nguna angikikoi angreria ikwanata; Apis ngini ka adoket angina kapei, apis ngina ka adoket angina angarei ka apis ngina angauni. Emam apis ngina angaomwon ka ngina angakan.

Epolokinito ngapisionnu erai ngitunga nai mere ngulu enikinitae nginasecak

- Kanabo ngapision nu itamakina kiwuapito nguna apolok nguna ebeit kirichunitetei alotooma akisitiyao ngina angkisila, ikwas kona ngulu eya kaangorot thek, akiriyaniyaria alo kisita ka tomamu ngikasecak.
- Alotooma atinget ngikesio ngulu ikamunito akisitiyao angitalio, ngapision nu ebeit totamunito atemar engerito ngikisila ngiticisio ngulu etyakatyakaete ngitunga analup anguna ka akidouno, edin, ateker, ekabila, eyethiyane, akituk ngina irworo ageun anakidouno kori eboyothe kori amucuruthonu, epaty ngolo ichanit kori angalo.
- Alotooma ngapision angireria, ata LC bon eyakatar apedor. Ingethi atemar kecemit itunganan akithanyakin ikec lokokwa ngolo keere ebeit togeu anapis acaaman.
- Ngapision nguna ata LC II ka LC III eyakatar apedor ngina kiiraret ngadiakareta.
- Pakepedosi ngulu isistasi akimwonore anguna elimuni apis acaaman epedorete alosit naps ka LC II.
- Pakecamu ipei nguna ibeluni apis ngina LC II epedori alosit akidiek naps ka LC III.
- Keropa ipei alotooma ngulu isitasi acamun nguna elimuni apis a LC III eyaktar ikec daadang apedori alosit akisita alokot angolo apolon.

Eyakaunitene

- Ekot ngolo keere kee parish inges eyakathi ngimembae daadang ngulu aya ngikisila keere kori e parish.

- Ekot ngolo epolokinit apis ngina acaaman alotaun anadoketait (division) kori alo sub-county inges eyakathi ngimembae ngikan, ngiarei alotooma ngulu kan erae ngaberu ngareai nguna etheunit ngolo kansol.
- Eroko apis ngina acaaman alotaun ngiboikino lokot toripunite atemar eya ngimembae ngulu kec ekoti daadang ngulu itamakina.
 - (i) Amunaar ibore atingan
 - (ii) Alomar lore anginice pa ikicamakitae
 - (iii) Ngatwokisio nguna cicik nguna etubunit apuka ikwa ngakiro nguna angalup, epudonu angaberu, papa kori erukitene angidwe, apolokinit ngiboro aitunganan angini atwanan, ka ngakiro sek kori ngikesio ngulu icikanakinere ngiboro anginice tunganan ice tunganan alotooma anapolokin ka apukan.
- Atupit ngikisila ngulu angokwasinei kori ekot ke ekapolokiniton kori ecaaman ngulu tubet ngakiro kori ngikesio ka nguna eyaunito ikec itamakina kiwuapae nguna alokidiana ageun aneni aipei paka ngina kapei (i-vi) ke ngamaikina todepa ngaboolae koti ngisilinga ngamillionin ngareai.
- Alotooma ngadianareta ngun cicik nguna erae ngikasikou kori ngicaamain etingito emam ngakiretakineta alotooma etacit ka asekit. Epedori itunganan akitac kori mam.
- Eyakatar ekot ecaaman apedor ngina pupet nguna eyaunito ngakirosia ka ngakirosia nguna angikisila angulu ajokak alotooma apukan ngina cici.
- Alotooma ere kori epraish emaikina torai ngitunga ngulu enangete ngikan emaikina toya nakiirar angakiro. Alotooma ngitunga ngikan emaikina torae ngiarei ngaberu.
- Alotooma etaun emaikina torai ngitunga kori ngimembae ngiuni, alotooma ngiuni ipei emaikina torae aberu.
- Emaikina ekimar toruba ikori neni pei alotooma akiboionokin ke ekoti. Ani pa eyai ekimar ngolo sek iboyonokin lokot, ielario ekoti paka acekolongit kori ngisae.
- Emaikina ekoti torae ekapolokiniton erikit kori epite ngolo elosio.
- Ani kemam ekapolokiniton emaikina itunganan ngini iwuapit ekapolokiniton torik eikiiko ekot ngolo ke ecaaman kori ekapolokiniton ke ere.
- Ekot ngolo ke ekapolokiniton ke ere eyakatar apedor ngina ka akiirar ka alimun ngadi nguna angakiro anguna etiyaun lore. Emam ikec apolou akiirar ngasecisia nguna apolok mati

nguna itiyauna alotooma ngikisila ngulu ke LC I, kori ekapolokinton ke ere. Eyakatar ekapolokinton ke ere koti LC I apedor kori apolou ngina ka akipup ngasecisia kori ngikesio ngulu apolok ka ngulu cicik ikwa nguna ikote nguna angidwe.

- Ekot ke ecaaman ecamakintae kori einitae apedor akitup ngakiro nuta:
 - (i) Ngidenio
 - (ii) Ngakiro angaduketa
 - (iii) Ngijjesio
 - (iv) Akilocokin
- Eyakatar ekoti ngolo ke ecaaman apedor ngina ka akipup kori akiirar asita angalup.
- Eyakatar ekoti ngolo a ecaaman ngapedorosio nguna pupokinet ngakiro nguna etapito nguna angidwe ka ngacesecisia nguna ikote nege; ejje alokiding ngitunga, eyauni awana, akoko asekit ngina ka akiwuap ka amunar ngiboro. Erae ne neni itatacia ecaaman kori LC I itunganan ngini esecit ngisilinga ngulu enangete ngalipio ngamiyae ngakan, emaikina ngakiro nu yarae lokot ke Magistrate kiirarae kojokan, kori kiwuapakinae nguna elimunito ngikisila

Ageunet angakiro

Ngakirosia daadang nguna itiyaun emaikina toyeni kori kigirite ecaaman

- Egeuni asita na k'alimokin ecaaman akigir neni keng nguna etapito itunganan ngini esecit.
- Icemakini itunganan ngini ebala asekit nginice eseeji ka ecaaman.
- Ani kerae ngakiro nguna elimoritaе anakituk emam pa egiritaе emaikina kigir ice tunganan lobadil aitunganan angini eyaunit asita, ka kicemak nait eseeji ka pei ka LC I kori ekapolokinton ke ere.
- Ingadari ecaaman akaritas, nguna etapito itunganan ngini esecit ka elimokino inges nguna aponi tolimunoi.
- Elimori ecaaman ere akolongin ngina iirarere ngakiro ka alimokin ngitunga nguluce akediakaret .
- Emam ngemaikina ngisuudae toya nakibois ngina enyaraunitor ecaaman, mati erae ece ngolo emam pa iwuapitaе.

Akiirar ngakiro ka athita

- Eroko ecaaman kori ngiirara adio kitodoket ebe escit itunganan, eliminio mono akidodiunet ka asekit kori kelimu abal emam ngesecit itunganan emaikina mono kiirarae nguna ebala asita. Ikwa itunganan ngini ebala akareikinitae ngakiro, epedori atemar emam ngeyakatar apis ngina ke LC I apedor akiirar ngakiro aripun atemar ipei tunganan alotooma akibois erae ngini emam ngetiaki ngakiro kojokan,
- Ani kemamu ekoti nguna elimuni, emaikina ekokwa tolimu nguna etapito nguna kitiya alotooma asita na, ka tolem epite ngolo emaikina totingere athita na, ikwa akiya lokot ngolo apolon erae pa kepedorit ekoti ngolo cici akitiak.
- Nait, anikenger nguna alimun, igirio nguna alimun kori nguna angeri ka toruba asita elosi ngaren.

- Ani pei kepega nguna alimun, erubakini ekoti, elosingaren akiiraarnar asita na.
- Angajep ngina isitiyao alokot, emaikina torae nguna eyenete ngitunga ngulu alalak ngulu eya lokot.
- Ani pa kepupi nginice angajep ngina isitiyao, itemokino yaunae ekejulan, ejok akitaanyikinik ekoti ekingaren atemar iitana ekejulan.
- Pa kiwuapit ecaaman ngakisila ngulu apolok ikwa akoti ngolo apolon, emaikina ekoti tolot ngaren kirikak asita ka atipei.
- Emaikina ekoti ngolo LC I logo toanyu atemar atiaki ngakiro nu ejok emam akingurungura. Epol nooi ngitung ngulu ithitakina tosubanakinis akiirar ka anyaraun ngisuudae kec akidodiun nguna akire.
- Ani kejaamaki ipei tunganan eyae lokot ka itunganan ngini eyaunitae lokot, emaikina ice tunganan bu totiak ngakiro nu alokot angol lotunga nguluce.
- Ngiyunga ngulu ikote neni ngemathi kiboikinos ikwa ipei kec alotooma ekoti anerae epedori athecakin ngisila ngulu sek eya.

Akitub asita ngina emoritere ngikisila ngulu cicik

- Ngasecisia guna ka amorit ngikisila, ngitunganan daadang ngini eyakatar awosou kori adupit abal emoritoi ngikisila, epedori alimokin ekoti,ngolo LC I, emaikina itunganan ngin tolimu ka akituk kori kigir ka kicemak ecaaman eseeji na sita na.
- Erae kelimumitoe, epedorio akitiditeun anakigirio ka ecaaman kori itunganan ngini icikainit ecaaman, ani kiciemakakin nait ngini eyaunit asita.
- Elemuni nait ecaaman kori ekegirigiran a ekoti epite ngolo isicanere itunganan. Emaikina akaritas ngina igirio toya nguna elimunitae ikotere itunganan ngini istakinetae, alotooma akaritas na itemokino toya ngirwa kelap, neni iboyio inges ka epite ngolo eyakar akesita.
- Esiomunio akediakaret ka kiciemaki ngini eyautnit asita eseeji kapei ke ecaaman.
- Erukaunio itunganan ngini escit nait anen.
- Ani pa keriamun ngini esecit, einakin ekoti apedor neni apei kec ebunit alotooma ekecekal tosiom kori teosik akaritas alo koti t kotere topedoria ngini isitakinetae aanyun.
- Elimokinio nait esuuda keng bu lokot kiyakiyaritetei eemut neni keng ka alimokin kori akiyakiyar abarua.
- Epedorio anyaraun esuuda kidodiu ngiboro ngulu iitana kori ngadi nugna eyeni inges nguna etapito asita na.
- Nguna etubio alokot erae kinga neni engara iwuanakinio ekece ekiiko neni epedoritotor ngitunga daadang neni lala akiirar nguna irworoe. Erauni neni engara ikwa kwap ekitoekori kai nait torae naparan.
- Ani edoli nguna ngecammakinitae ngitunga kiirasi, ngecamakini ekot ngitunga daadang Alomun tooma, erae nai nu nguna etapito ngakiro nguna ke ekal.

Epite ngolo tiakatiakaet ngakiro

- litanito nait ngikisila ngitunga totiakatiakaut ngakiro nu ka nait iitananit ngini eyai daadang tocamakinis.
- Ani pa kecamakinosi emaikina ngitunganan daadang toseut nguna keng bon ka nguna ecamakinete ngitunga ngulu alalak torau nait atubokinet ke ekoti.

- Ani ketiakatiakaut ngitunga, eraunete nait nguna isitiyae ekoti, eseuni nait ecaaman, ani nait kirianikin alowaitin adaadang.
- Eseuni nait ecaaman kotere ilereunio ngolo esecit.

Ngakigireta nguna ke ekot

- Emaikina ekoti ngolo ke LC I toyakar kigir ngakigireta lopite angolo emaikina ekoti tolosio ka epite ngolo iwuapakinere. Kotere ani edoli ngapakio ngace iitana ngakiro nu, epedorete ankingarakinia ekoti ngolo Higher court aanyunia nguna etiyasi alokot alo.
- Nguna emaikina ekegirigiran kigiri nuta:
 - (i) Ngirorwa angitunga angulu isitakina.
 - (ii) Enamba ngolo asita.
 - (iii) Ngirwa kelap angulu eiraritere asita na.
 - (iv) Ngirorwa angisuudae.
 - (v) Nguna etapito athita ka nguna alalak nguna isileereunito athita.
 - (vi) Nguna elimunito ngisuudae.
 - (vii) Ngakitoodikineta erae keya.
 - (viii) Nguna esidiok nguna abu ekoti tolim ka ngirwa kelap ngulu alimunitere atubokin kori ngakiro nguna esidiok abu ekoyi tolim ka ngirwa kelap ka etacit ka ngirwa kelap ngulu ke etubokinere.

Ngatunbokineta

Ani kelimu ekoti atubokinet kori ngakiro nguna esidiok, emam nabo ngiirario asita na acekolongit. Emam nabo ngengari ekoti ngake karitasio kiyakiyar lokot ngolo alongaren keng totub. Ani kecamitae nugu kitiyaun emaikina nu toyakaun:

- (i) Aponi yai asita na lokot ekingaren ka aponi totubokinae.
- (ii) Ngitunga ngulu eyakatar ikwaniyanara ikwa ngulu ka asita ngina atubor.
- (iii) Ngitunga ngulu kiteteyek alokot ebasi ikiwoikinit ngulu ka asita angulu sek esidiok.

Alotooma nguna ikote neni, emam ngemaikina ekoti kiira nabo. Ikwa kona keya ngikedunyak ngiarei ngulu emariaete ngalup kaya ipei ngakiro nu lokot totubunoi, emam ngepedorete ngikecedwe nabo ayaar ngakiro nupeinu lokot ka isitiyau nguna kolong apotu kitiyaun alokidiana.

Ngakitemonokineta guna emaasi ekoti a LC I inak

- Ani kirikakin atubokin nguna esidiok alotooma asita, ituganan ngini elou asita ecamakini ekot akitub ngakiro ejok. Eyakatar ekot ngatiakatiakaeta nguna elalak.
- Amanakin; eceamakini ekot ngulu eyakatar ngakiro ka asita akingito akision alo kiding kec ka akimuriakin nguna apot kitiyaun ka mam nabo ayakau ka angoit.
- Akisileereun: epedori ekot alimun ituganan ngin ewoikinit asita alotooma ebura ikotere ngalup, epedori ekot alimun atemar ngalup nguna iburaere erai nguna akainakinan mere nguna angini ebala nguna keng kori epedori ngini ebala erai ngalup nguna keng akiya.

- Etacit ngolo ka asita: epedori ekot alimokin ituganan ngini esecit neni ewanan, kori emunaara alotooma ituganan ngini esecakinitae. Epedori araun ngaboolae ibore ngini ilunyokinio ikwa kemunaarito ngibaren aituganan ngikinyom, elimuni ekot ituganan ngini esecit akitac ituganan ngini ebal enyaritae ike bore ikwa ainakin inges eguniya ke emare.
- Akitac ibore a ituganan elimokini ekot ituganan ngini esecit akinyakakin eborosit ngolo ayenit inges. Epedori akitiyaun lokec ngolo ikoni ituganan akinyakakin nginice tunganan neni pa sek ayai ituganan ngini nait mere elopite ka atemar akan.
- Ngibeyon: ituganan ngini ngiloi asita ingitakinio akitac anguna daadang apot kitiyaun kori totac ngisilinga ngulu aponi kicanicanai ikotere abu ituganan ngini abu kilou asita.
- Etacit ka asecat: kerukau ekot atemar ituganan ngini ebokoi esecit, esecit kire emunaarit ngikisila elimokini ekot ituganan akitac kori ace kisicanet ngina sek iwuakinitae abal ika ice tunganan ekisil lo.
- Akision: ingisio ituganan ngini esecit akingit akision ikotere asecat ngina abu inges tosecak nginice.

Akingarakinet ka agielar alotooma ekot ke ecaaman

- Akingarakinet ka agielar erai nguna itiyasi ekaku erae pa kerukaun ngakiro elimunitoe ekaku anasita alotooma ekot alopite angolo sek angikisila ke ekot.
- Ngiboro ngulu iyata
- Inio emaikina toya nakiro nguna sek adaun alimun nguna a ituganan angini eyakatar amica ka ngini tunganan daadang.
 - (i) Kirikakinitae sek alimun ngakiro ikotere ituganan ngini etingit eden idio torukaunae ebal eya sek ngitunga nguluce sek dang ka inges emaikina mono tolimokinae ngitunga daadang.
 - (ii) Eborosit ngolo ke ecampani eriamuriamuna iyatakinio erae kerai ecampani epati ngolo sek elimunitoe abal erae ngolo idenit.
- Nguna esidiok nguna elimunio ikotere ekeedenion emaikina tolimokinae ituganan ngini ka tolimo nguna esipiyosi inges akitac.
- Eyakaun akiyatakinet kedaun ngirwa ngulu einitae ituganan ngini abu ngilou asitan einakinio ngakaritasia nguna emaikina kigir ake kilipa. Ngirwa ngulu einakinio erae ngitomon ka ngiomwon. Kedaun nguna alimun nguna alokidiana idio nait inak ekot ituganan apak ngina ka alacakinio ka akaritas ngina eya ngikisila ngina ka agelar.
- Ituganan ngin iwuakini iwapei ka agelar eborosit elemunio igirio nguna alimun neni aituganan angini esunit ekot. Iwakini ngiboro iwapei ngulu a ituganan angini idenit. Emaikina nguna igiritae tolimotite eborosit ngolo eyai. Kirikakin akiwakin ngiboro iwapei, elimori ituganan ngini icikakinitae agelar, elimokini ekot ke egelarit iborosit anipa kegelarit, tolimo nait nguna pa kegalaria.
- Agielario angiboro emaikina togialarae alokiding ngitunga daadang. Emaikina ngitunga nguluce daadang toyenete. Enyaraunio ngitunga daadang anakibois tolimosi nguna emaikina kitiyakinae loboro. Ngitunga ngulu itiyaete kaapei ka ecaaman. Ngitunga nguluce nooi ngulu eya lokot etubunio ngakiro nguna kitiya amam ngemaikina togielarae ngiboro ngulu.

- Iwuakinio ngiboro iwapei idio togielarae, itunganan ngini egielari inges etaci nguna daadang apot kitiyaun ikwa ngisilinga. Epedorete araun ebei ngolo elimunitoe egelario ngalup, akisitiyao ngipoliso (erae neni kisitiyatae ngipoliso ikwa kona keyai edio gurigur) ka ngisilinga ngulu a'ilo.
- Etacio itunganan ngini epotoron ngisilinga ikwa epite ngolo elimunitor ekot ka etacio ngisilinga ngulu idongio itunganan ngini idenit ngisilinga.

Alikip akitimio

- Egeuni itunganan ngakiro alotooma ekot angolo ke ecaaman, nait ani kerukaun itunganan abal ngejokak nguna alimu ekot ke ecaaman epedori inges akingit akitimio ngina losiet lo kot ngolo apolon.
- Itunganan ngini ikarunete nguna alimu ecaaman ka ekot ngolo angiarei paka lokot ngolo ke ecaaman angolo angiuni. Ani keroko itunganan pa kecarnit nguna ke ecaaman angolo angiuni, eyayio ngakiro nu lokot ngolo apolon ngolo ebokoi Chief Magistrate.
- Ingisi itunganan akisiom aneni ke ekot angolo apolon angolo ebokoi Chief Magistrate alosio lokot ngoloce ngolo pei apolon ngolo ebokoi High Court. Ani kingit itunganan akitimo alokot angolo apolon angolo ebokoi High Court, einakini ekapolokiniton ke ekot ngolo ebokoi Chief Magistrate apedor ka emaikina akitimio kiwuakinae lokisila.
- Emaikina akitimio ngina tolemarae allowae angolo erae ngolo keng bon anikemam epedor amamkaun. Akingito akitimio emaikina torae alotooma ngirwa ngatomoniuni ageun alotoma ngina egeunieta ngakiro elimuni chief magistrate ngakiro nguna esidiok alotooma ngirwa ngitomon angomwon kedau chief magistrate awoun akitim.
- Emaikina tolimu akitimio alotooma akigirakin abaruwa a lokot ngina ebokoi memorandum of appeal ebe akaritas ngina kingiset akitimio alotooma ekot. Emaikina akaritas na toyakatar nguna ilimunitor iyong ebe kitimoi ka emaikina kikongite itunganan ngini ilipa akitimio.

EKEK ANGITOMON ANGIAAREI ARIONGET NGINA EINAKINA ALOKISILA KA NAKIRO K'EKOT

Neni riamunet

Eriyonget ngolo ariyanut alokisila ka ngakirosia nguna ke ekisil angolo ipukaterere akwap a Uganda, eyai apis kec naduketait nguna Queen's chambas. Naduketait nguna a 1.5 Lorot

Ngolo ka akai angikayiak angikisila a Uganda (parliament) ke iteosi ka akai angiketak, asaduku ka aposta erae eke namba 7183 Kampala,

Tolimok: 256 41 230538

Fax: 256 41 254829

Iriamunia eemut ngolo iitana daadang era; iwaiwaiwa kilimak lokisila kilimak kape kori kilimak u iga (www.justice.go.ug)

Email: mojka@africaonline.co.ug

Akisiakinet

Eryonget ngolo ka ariyanu ka akiyookino alokisita ka ngakirosia ke ekisil angolo ipukaterere akwap a Uganda inges eyauunui akitatamet ngina ecamunito ngikisila ka apukan ka akitatamet angikisila ka apukan. Eyauunui nabo akigangret nakitemonokineta ngina elosikinit apukan torae nooi akitatamet ngina ikamunit nguna ka apukan ka akipunjauniuno ka ekitabo angikisila angulu kipukaet akwap a Uganda ka ngikisila nguluce.

Eyakar eryonget naga ngapolon ngauni ka etiakak ngarwa ngauni ikwanata: ngolo epolokinit apukan angikisila daadang, ngolo epolokinit ngiticisio ka apukan ka eyakatar dang apis ngina ikamunit nguna a ngisilinga ka ekipukae. Apis kec ngina etapit nguna angikisila ka ekipukae eyaunito akinganget napsion kec nguluce. Epolokinit ekeran ngolo alokwap.

Ngiticisio ngulu ikamunito nguna ka akikwaikwa/akigiranakin ngolo etingit engae ngolo alokingareninges eringa era; alosikinet ngina ka erionget angolo ka ariyanu alokisila ka akiyookino ka ngakirosia nguna ka ekisil angolo ipukaterere akwap a Uganda. Kanabo dang eyakasi ngakitemonokinet akitarau inges ngolo ipuka bon. Enges eyanunere inges alongaet bon.

Apis angolo ekepukan alokisila

Neni riamunet

Erae ngolo angiyare ka ngiuni, kai ngina enyaritae emamu, Naduketait ngina angakan alorot angolo a George.

Enamba ka asaduku ka aposta era 7183, Kampala

Tolimok: 041 341915

Ageunet

Nguna epolok alotooma apis angolo piirianot alokisila erae apedorit akiyokiunit ngiboro angulu atwaka, ngulu etiakete pa eyesikinito achamakinet ngina kirumet ngiboro kec, ngulu itemokino akirum ngiboro nait toyakaun nabo epeget (akingurungura) nakikor ngiboro aikasion.

Eyakatar apis naga ngapision kec Kampala ka eyakatar ngakitemonokineta ngacie nguna ngaaret ngapision lotela ngulucie alo Uganda. Apis nait nabo angolo piirianot alokisila inges eyakatar nginerin ngulu itagatalikina akitu lorot angolo epiiriana nooi (ipukat) nguna ikamunito ngikisila.

Ngiticisio ka apis angina ikamunito nguna angikisila (nguna itiyae apis ngina piiranot alokisila)

Alotooma akiti nguna adaun alimor alokidiana, ngiticisio ngulu alokwap lu ikes itiyao nabo alotoma ngulucie.

- Apolokin akiiraro angikisila alo kot ngina isitakinere ngikasecak, ngapolon nguna amodianakinak kan ngiboro ke ekasion, ngiyenata ngulu ngeyenio ka nguluce anguna ka ariamun ngiboro aikatwan anakan anguna arokok.
- Akikor ngiboro ke ekasion lotunga ngulu itemokino toriamut ka akikisar kori akiti nguna daadang elimorit ekasion.
- Apedor ekibure kori ngiboro angulu ejemitae ka ngitunga ngulu ngerworosi ngirorwa kec nooi erae kepotu iitanito akigango aneni angulu eyakar akikinyoma alosilinga kori aloboro angulu iwaakinitae nakikingoma.
- Alimokin akitatamet angikisila ka akisisil ngulu eya nakiro nguna ka akirum ka akisiboikin ikes isilito.
- Ainakin ngakigieta nguna emamukatar (ngecamito) epeget lotunga ngulu iitanito ngakigiret a ngikisila ke ekot.

Apolokin akibois (aluketait) ngina eyai acuuma (acamakinet) kan akirum

Nguna iwuapitae nooi nguna ka atemar emame idio tunganan ngini ecamakinitae alomar nakiro nguna etapito ngiboro aikatwan ekasion mati kethir sek mono itungan keruka apadori (acamakinet) alokot. Iwuapitae jik akiroit naga kethir sek ekasion kecamaki kori pa kecamakinit ngiboro kirumae ngina arioko eyaria.

- Apedorit kori akorar ngiboro aikasion alotooma acamunet ngina eyesikinet ekasion inges enyaritae (acamunet ngina ka akirum) testatle succession.
- Erae acamunet ka akirum nguna igirio nakaratas ngina isileereunit epone ngolo tinget ngiboro aitunganan ngina etwania inges.
 - (i) Ebeit acamakinet ngina ka akirum kigiritetei.
 - (ii) Ebeit kicamakinite ngolo etiyaun nugu eseeji ka ebeit kikongokis ngiseejio kec apei paki ka itemokino torae ngikaru ngitomon ka ipei kidiana.
 - (iii) Ebeit tolimorite ekiro ke ekapolon angolo itemokino toyai edoli akirum ngikeboro (executor).
- Eyakatar nait akirumo angiboro ketwana ilope.

- Alosikila eyai atikatait kidding epone ngolo kirumet ngiboro angitunga angulu etwakete kikongito akaratas ngina ecamakinitere ngiboro kiruma ka ngulu etwakete pa ikongito (igirito) akaratas ngina ecamakinitotor ngiboro kirumea ka itemokino toepdoritetei nu daadang.
- Kan nguna ka akirum, apedori ngina polokinet ngiboro ka ekasio erukaun alokot kethir kiitani todocakinitetei acamunet keekasion.
- Keyei neni elimoritor ekasion ekiro ka edio angulu piirianot alokisila, epedori inges (ngolo elimoritae ekiro) akikong akaritas ngina enyaritae "acamakinet angikisila akidareun epiirianot akitiyakin (akisirum) ngiboro ka ekasion ngitunga "(grant of probate).
- Ejokia nooi alimorit nguna ka akirum ngiboro erae, itiimori ngini ekongon kan nguna angiboro keng ikwapei isileerunitor epite ngolo itemokino totingitere.
- Ecamakinito ngikisila apiirianot angikisila (esuna) akiwuapakin nguna elimorit sek ekasion mati neni ngisileeunitor ekasion nguna keng daadang (ngacie) lotnga ngulu ecamakinito ngikisila akiir ikebore ikwa luta: pa ketamunit ekasion aberu, ikoku kori eyenet ngolo itemokino torukau ibore ke ekasion. Itunganan ngini kebu ekasion kitubuca atamun angikeeboro inges epedori akilipa alokot nguna ecamit inges aneni ke ekasion.
- Kan nguna ka akirum, einio ngapolon nguna piirianot angikisila akaritas ngina kikongiet acamunet akisirum ngitunga ngiboro lopit ngolo pei elimoritotor elope anakaritas angina camakinet. Elosete nait ngapolon nugu akisirum ngitunga ngiboro lopite ngolopei elimunitor ekasion.

Epite ngolo riamunet akaratas ngina angikisilangina ecamakinit ituganan aweikin ekasion anakikor ngiboro keng

- Erae itunganan ngini iitanit akaratas naga epiirianot angikisila ngini esunit ekasiion, emame ngiitani inges akaratas ngina camakinet inges aneni angolo apolon.
- Epedori itunganan akiitan akaratas naga alokot. Akaratas ngina ka acamakinet ka ekasion ingesi igurunio kimorikinae kangina angolo aweikinan ingesi anapolokin ngiboro ketwana inges. Enyaritae akaratas na atiatiakaet (petition).
- Akaratas ngina tiakariakaet naga itemokino kikongoi ka toripikinae ejok. Akaratas ngina ka atwanare dang inges ebeit todocakinae.
- Neni elimorit neni riamunet akaratas naga inges erukario alokot ka isileereunio anakaratasia angiemuto angina epetuna alotooma ngina kibois.
- Kedaun ngirwa ngitomom angiwomwon (14), akigurunet a kararitas angiemuto inges ingadakinio lokot ka ngolo iitanit inges eyaunio lokitaabo ke ekot kan akiyen.
- Akicikanet inges akigirigiret ngina ingadaario lokot angikisila akisuudaa akilipa/akiitanit aitunganan abruwa ngina kileleba kan aruwor ikakoran angiboro aikasion.
- Kirikakin akiyen, ngakigireta angikisila ke ekot ikes ipotokinio ekatubon angikisila akikong anguna ka akijaar akartas ngina camakinet akoria ngiboro a ikasion.

Akirum ngiboro angini nyelimorit acamakinet lotunga ngina kirumet erae ketwana inges

Akirum ngina emame acamakinet ankan anginacie erae nginagela akirum ngina eyai acamakinet inges atemar; akirumo ngina emame acamakinet alokasion. Neni emamukar acamakinet eyakatar ekot nguna kitiya kan akimukekin akitodol ngiboro aikasion neni angulu ecamakinito

ngikisila arukaun ngiboro lu. Ekasion inges etamakinio arakau itunganan ngini atwana pa esikinit akigiret ngina ecamakinit ituganan (ngitunga akirum ngikeboro) kerae keesikinit ngiboro emamukatar acamakinet lotunga akirum kori kesikinit dang ikongina erae kecamuna dang ngakigireta keng kori mam.

- Anguna ka apolokin itunganan ngiboro ke ekasion angolo etwanit pa esikinit acamakinet itemokino inges kiitan ngakigireta nguna ka acamakino akipuka ngiboro a ikasion.
- Ngakigireta nguna kipukaet ngiboro ke ekasion ikes epedorio dang ainakin ngitunga ngulu elimoritae ikwa luta;
 - (i) Itunganan ngini erae ngika ekasion kerae anguna keepudonu kori anguna angaokot. Etamakinitae moo ekingaren erae apuserut kori epuserut kori itunganan ngini eyakatar apedor arukaun ngiboro ngulu eyakatar nginerin.
 - (ii) Ngini imica inges einakinio akaratas angakigireta erae kemamukaun itunganan aikasion ngini kerae epudit sek ekasion kori ngini eyanasi ka ekasion angaokot esaa ngolo iitanitere.
 - (iii) Ainakinet
 - (iv) Ngolo epukan
 - (v) Ekone a ikasion
- Ngacamakinet angikisila akitiya nguna ka akikor ngiboro a ikasion pa sek elimorit ngini itemokino kirum ikes ikinyomitae. Ikwa kona erae kerae apuserut kori epuserut abu tonuk ekasion, ngidwe, ngini ecamakinito ngikisila akirum ka ngiyenata ngulu eyarakinito neni a ikasion, apuserut kori epuserut elosi ariamun 15% (ngitomon angikan anamiat), ngidwe 75% (ngatomokakarei angikan anamiat), ngiyenata ngulu sek eyarakinito lokasion 9% (ngikanikomwon anamiat) ka ngini ecamakinito ngikisila 1% (ipei anamiat).
- Atiatiak ngiboro inges itiyao iwuapitae nginerin angiboro.
- Elimorito ngikisila ejok nguna ikamunito ngiyeneta atemar ngae epedori aruwor eyenet ngolo eyarakinit lokasion ka ngini ecamakinito ngikisila akirum. Alimorit dang nabo nguna epedorete akitenger apuserut kori epuserut akimor ngiboro a ekasion ngelimorit eroko eyari ngini itemokino kirum.
- Iyenet ngini eyarikinit lokasion ikwa abeu, ekile, ikoku sapat kori pese ngini erae ngikaru ngitomon angikanikauni kwap, ekaurian, lokaato kori nakaato, papa kori tata kori ikoku atapapa kori atatata ngini anakolongit ka asalun a ikasion inges nooi kori iwadio keyarikinit neni a ikasion alotooma ariamunun ngini bore daadang ecamit inges kan akee kiyar, tojoikinite inges anakiyar keng daadang.
- Ketakanu atwanare aituganan itemokino toyai akritas ka atwanare torukito ka ekapolokinton akibois (LC I) ngina etanitor itunganan kori kenukitae.
- Kecamito ngitunga ngulu elimoto nguna kaatwanare a itunganan akirum ngiboro ka ekasion itemokino totingito akaratas ka atwanare ka ekasion ka kiitanito akaritas ngina amamu epeget kori ebura kori akingurungura .
- Apuserut kori epuserut emamu ngiitanete akaritas ngina "mamu awounet ngiboro aikatwan aneni ka ekapolon angolo enyatitae administrative general (ekarikon angikisila).

- Ekapolon ngolo enyaritae administrative general (ekarikon angikisila) inges elosi aripirip ngikamariak angiboro ke ekasion anguna ka akirum kan aripun kitemokino toriamut akaratas ngina chamakinet.
- Eyakar ekapolon apedor dang alemun akaratas ngina enyaritae mamu ngewounit ngitunga ngulu iitanito ikwa nginicie alotooma ekal ka ekasion ngulu ngelimoritae ekasion alotooma acamunet keng akirum ngiboro keng.
- Keriamu akaritas ngina iyookino (mam awounit) ngakigirigiret nguna angakaratasia anguna ka akiitanit akipuka ngiboro ka ekatwan ikes eyayio (isanyio) lokot.
- Ngakigireta nguna polokinet ngiboro ke ekasion mati igiritae angamusugui kisileereunito apaki ka akibois ngina ka etwane kadang mati isileereunit nginerin daadang aibore angini kiruma.
- Itemokino ngakigireta nguna kilipunet apedor ngina kipukaet (polokinet) ngiboro ka ekasion todocakina ka ngakigiret nguna ka atwanare ka ekasion kanabo toyai akaritas ngina igirit ecaaman, neni kiboio ekasion kori ni keponi tonukae.
- Akitoyenikinet eryamunio alokoti ka itemokino kisileereunoe anakigirigireta (nakaratasia) angiyemuto ka torae nooi nguna edolonokiete akibois ka igirakinio ekiro angini ingita akaratas angiyemuto naga lokitaabo angikisila ke ekot.

Nguna itiyae ngini ecamakinitae awuekinit ngiboro aikasion

Kedaun acamakin nguna igiritae kori iitana ngolo apolon inges elemuni ngiboro aikasion daadang, ngamicae ka etaci angikeeboro, ngidenio ngunu yenen daadang ngulu eyesikinit ekasion. Ngacie nguna itiyae ekawueikiniton ekasion erae;

- Akiti nguna ikamunito anuko ke ekasion lopite ngolo ajokan erae keekisinit ikasion ngiboro ngule nuket.
- Yaa ngakigireta angiboro ke ekasion daadang lokot angikisila alotooma ngilapio ngikankankaapei ngamicae daadang kaapei ka ngidenio ngulu eya lotunga.
- Kisuuda ngiboro ke ekasion daadang ngulu apotu nakan kon ka kidodiunite epite ngolo akorarere kori acakarere.

Ekawueikiniton angiboro aikasion ngini acamakis ngikisla inges enyaritae alokisila elope ngolo awueikiniton ngiboro a aikasion ka eyakatar nginerin ikaw lugu.

- Ngiboro ke ekasion daadang eya nakan angolo aseut ngikisila awueikin ka ka acamakinet keng inges ebeit kiirarae eringa nguna angapedorosio angicie.
- Acamakinet ke ekawueikiniton angiboro a ikasion kori ekapolokiniton inges igiri elope kori elimori lopite ngolo ecamitor inges elope.
- Ekawueikiniton kori ekapolokiniton epedori akisitakin alokiro keng kori nguna daadang ikamunito ngiboro a ikasion.

Nguna epedorio akitiya kan ekwueikiniton kori ekapolon angiboro a ikasion ngini ecamakinito ngikisila erae kidiaka.

- Ani kicanican ekawueikiniton kori ekapolokiniton ngiboro a ikatwan, pa kiyon ngiboro angini atwana kori kikerak apitaiyar ngiboro a ikasion, epedorio inges akitotac ngiboro ngulu daadang iitanio kori ecakara.
- Alotooma ngakisitakineta ngacie daadang ekawueikiniton ngiboro a itunganan kori ekapolokin ngol inges eyakar nginerin ngulu kisitiyaet ngisilings ngulu itorunito loboro a ikasion kan iteriamunere ngulu itemokino kiira daadang ngiboro a ikasion torae ngulu sek edaunitae akiteriamun apedor alokisila arukar ngiboro lugu.
- Ekapolon angikisila erae anguna ka akitiya ngikisila, ekapolon angiboro angulu kudio torae angikasecak ka ipukae emamukatar ngakaratasia nguna camakinet akipuka. Ibore a ikasion ngini edit inges ngini ngedeparit etiae ngisilinga elipu amiyat.
- Epedori ekapolon angikisila akiya ngiboro a ikasion keyakatari atamatait atemar epedor ibore acakar, ekokoiyario kori tomunaar.
- Epedorio nait akitotac itunganan pa kecamakinit ekot kori ekapolokiniton ngikisila ngini ebuni kitepeg kori towounia ngiboro a ikasion ayaun neni apuserut/epuserut.
- Ka itunganan ngini thek eyakatar ngiboro a ikasion ka kisipior akidodiun kori alimori daadang neni a ekapolon angisila erauni nai ngin asecon.
- Ekapolon angikisila tar kedaun ayaun ngakaratasia tar kicemakinitetei, epedori akisitakin ekot akitoduin ngabaruwae ngun neni eyakasi ngadi nguna itiyaere nu.

Alotooma nguna elimunitoe alokidiam, etamakinitae nait atemar ngitunga ngulu angikaru ngatomoni yarei (21) ikec bon make bon eyakatar apedor ngina kirumet ngiboro ngulu a itunganan angini atwana.

Apolou arakau apuserut kori epuserut

- Itemokino toyakari nguna itodiunito alotooma ngikisila nguna eyenunere kori itodiunito atemar erae aberu kori ekile a ikasion.
- Kerae sek kiboiyete kaapei ikwa aberu ke ekile ekawoiyan, ikwa ngikaru ngatomoni uni ka eyakatar ngidwe, mam ngepedorio atemar erae ngitunga lu ngulu epudokina kori ekile ka aberu.
- Ecamit itunganan akitodiun atemar kire erae inges apuserut kori epuserut iitaana kinuminumito ngasuban nguna ke ekiitanu angolo itoodiunitae anakigiretait angina elimoritae nuta;

Ngikiitanithia ngulu gelagela alo Uganda

Eya ngikiitanithia ngulu ecamakinito ngikisila alo Uganda. Ikec luta;

- (i) Ekiitanu ke ekanisa kori ekelesia kori angikiristo.
- (ii) Ekiitanu ngolo inuminumio ka kigirunae alotooma apukan toya nait ekegirigan ka ngikapolokinotok angiedistrikita (The Registrar General and all the Chief Administrative Officers).

- (iii) Ekiitanu ngolo aloreria.
- (iv) Ekiitanu angisilamu
- (v) Ekiitanu ngolo ang

- kiitanu ngolo a ekiristoit kori ke ekelesia temarae ejok ka itemokino kinuminumitetei anasuban alokanisa angolo yenen anakigireta.
- Ekiitanu ngolo aloreria inges engeritoe mati inuminumitae ngasuban kiwuapitetei ngikisila kaapei alotooma ngaberu.
- Nguna iitana kan ekiitanu aloreria itojokitae erae kiwuapitc ikec ngikisila ngulu ecamakinit riyane ikwa kona akitac ngiboro ngulu iitana daadang.

Apolou a'ikoku

Erae ikoku ngini idounito ngikaauriak kori ngini irumitae aneni a ikatwan. Ekisila nait einakinito etingitene ngolo eriyen lodwee daadang erae kirumitae kori mam, idokiinitoe lokiitanu kori mam.

Apis ka apukan ngina ikamunito nguna ka asubanakin kori akitogogong akiitanit ngikisila alo Kot

Erae apis ngina ikamunito nguna ka asubanakin kori akitogogong nguna iitana alokot angikisila apei alotooma apis ngina ka ariyanu ka akiyookino alokisila.

Erae apis ngina etingit nguna ikamunito apukan alotooma asubanakin kori akitogogong akiitanit alokot neni eraakar apukan ngina iitana nooi.

Alokisila, epedori apukan akisitakin kori akisitakino anakiitanisia keng. Ngakiitanisia ngun epedorete ayakaun (akitorun) nadiakanareta angiketiyak ka apukan, areikino akitiyakin idio bore anerae erae ekoni tic kori ikamunito ngikisila.

Epedori tar apukan ayaun akiitanit angiketiyak keng (asitan) neni angitunga torae keripu atemar ngapedorosio keng ikes keponi tobilae.

Akisitiyao alokot akisisilia ngiketiyak ka apukan koti ngulu isitakinito apukan akitub, kanabo ekapolon logo inges elope ngetingi nguna daadang atakanut alotooma akitanit ngin. Ngakkitanisia nu ikes etingi apis ka apukan ngina ikamunito nguna ka asubanakin kori akiitanit a lokot.

Ngiticisio ka apis ka apukan ngina ikamunit nguna ka asubanakin kori akitogogong asitan

- Akijaunun ngakisikeerekinet angered akisitakin apukan ka ngapision nguna erucokina ka kitiyaete anguna kec.
- Aripirip (ayakaunun) nasitan ngina imukekinit apukan kori isitakinitere apukan kaapei ka ngapision nguna itiyaete ka inges alokot.
- Akitogogong asitan angikisila ka atiakatiaka anguna ka aseon kan apukan.

- Akitiya nguna elosete ngaren aneni kka apukan.
- Akipeyonokin ngulu ka apis angina angapedorosio a itunganan alo Uganda alotooma apukan.
- Akijaunun ka akitiya alootoma ngulu etacete ngulu sek itiyaete napukan.
- Awoiking ngakirosia alo kinga ekot alotooma apukan ka kinga apukan. Ekapolon ngolo ke ekingaren alo parliament kori anakirworo alo kai angina ke epaliament.

Ageikinet

Erae na apis ngina einakinitae kori ngina ebeikina akigirigir ngikisila. Ngapedorosio nguna kitiyaet ngikisila ikec ikote ne kori itiyao ikwana.

- (i) Apeitiakatait ka ekapolokiniton apukan alotooma e ministry kori aketiaket.
- (ii) Epei alotooma ngulu ewoikinito epaliament kotere iwoikin nguna etapito ayakaun a itunganan bon emam ice tunganan eyeni.
- (iii) Ekomitii ngolo ewoikinit e parliament kori ekot angikapolok kori ngiministae akigirakin abaruwa ngina ijukario ngaren lokot ngolo angoikapolok ke epaliament. Erae nai epaliament inges eyakatar apedor ayeun ngikisila.

Nguna itiyaete ngulu ka apis angina ingarenikit ekiboie ngolo ke parliament

- Akijaunun ka atacanakin nguna ebeit totupai alotooma akibois ngina eye kori igiri ngiboro ngulu emaikina apis kisitiya.
- Asubanakin ngabaruwae nguna eyere ngikisila ngulu kitet.
- Akigir ngiboro ngulu iitana alotooma ngitunga ngulu ke epaliament kotere kiyannunai alo parliament.
- Akigit nguna itodiunito ka nguna acamakinosi ngimembae ke parliament.
- Ayere kori ayeun ngikisila ngulu kipukaet ngikapolok ngulu alokwap yok.
- Akisileereun ngikisila ngulu isitiyae apukan, ngiboro ka apukan, nguna ebeit akitiya ka ngikisila ke epaliament.
- Ainanakin akiyan ngina ajokan tooma nakiro nguna eya sek ka ngikisila ngulu ebeit ayeun.

Apis ngina epolokinit ekiboie ngolo angikisila

Apis na inges eyeunit apis ngina ka eminista angolo igangit ngakiro nguna ka aryaun ka atupit ngikisila. Ekiboie lo inges kolong keyeunio alopote ngolo ka atupit ngikisila alo Uganda. (Abaruwa ngina yet ngikisila). Eketic nai erae atupit epite ngolo ajokan alokisila alo Uganda.

Ngitunga ngulu eya natukot angikisila

Eyakari atukot ngina ayian ngikisila ngimembae lu;

- (i) Ekaturbon ngakiro ngolo dang erae ecaaman
- (ii) Ekarikon ngolo angikisila angulu a Uganda.
- (iii) Ekapolokiniton ngolo ka esenta angolo itopoloere ngikisila.
- (iv) Ekapolon ngolo epedorit ngikisila, Makerere University.

- (v) Ngapolon ngaarei nguna itiyaete nguna ka akisiononokin torae nguna eseunit atukot angikisila a Uganda.
- (vi) Ekapolon epei ngolo eyakar ngakigireta nguna ecamakinito ngiticisio ka apukan, ngolo eseunit ngolo enyaritae artoney General.

Ekapolokiniton ka ngimembae daadang ngulu ka atukot angikisila akilo nooi ngapolon nguna ecamitae kan etic logo etingito apis ngikaru ngiuni ka epedorio acamakin nabo erae kedaun akece paki ka ayakau naps na.

Nguna itiyaete ngulu eyakasi natukot ngina angikisila

- (i) Aripiripikinit ka akimaniman ka akiyookiunit akisiom ngina apolon ngina ecamakiniti Uganda.
- (ii) Akisalun ngakaratasia (ngikigirigireta) ka akisiom ngina elosikinit ekasioman ka ainakin nguna itopedorete akingitingito ejok kan nguna daadang etapito etic logo.
- (iii) Akitatam ka akigir ngakigireta napukan kan ngulu etapito akisiom a itunganan angini iitanit.
- (iv) Akitiya akingarakinit akisicanet neni aikadiakaran kaapei ka ngapolon nguna edarak ngakingiseta.
- (v) Kisitiya ka kingangak alemunet angisilinga kaapukan nitunganan nginii iitanit ka kitatamik ngitunga ngulu ngetacete kan etic ka apukan ngolo itiyaete ikec.

Anakitiya nguna ioitemokinitoe, atukot angikisila eyakatar nginerin akisitakin ka akitimokin ngini isipiyor akiwuap ngipitesio ngulu sek angikelipak akitimo.

Ngitunga ngulu eyakatar epeget kan ngini ecamit akisionio epedorete ayaun akingurungura kec naps angikisila lorionget ngolo ka ariyanu ka akiyookino alokisila ka ngakirosia ka ekisil angolo ipukatare akwap a Uganda.

Atukot ngina esicanan (ngikatubonokinak) ngikasecak

Ngulu esicanak ngikasecak anatukot angikisila ikec ecamakinit ekisil angulu esionok. Ngitunga ngulu eya tooma natukot ngina esicanak ngikasecak ikes elemitae aneni angulu etapito nguna angikisila.

Atingit ngakirosia kori ngiburasia

- Akingurungura kan ngolo elipan akitimo ebeit kigirae nakaritas kiyakiyarae neni angikaranin angulu angikisila.
- Ebeit akingurungura ngin tocamakinitetei kori kicamakinitetei eseeji a itunganan angini itiyae nu.
- Ngikesicanak ngikasecak aciepak eciamunete ngakingurungurasia nguna ngigirir dang.
- Ebeit akingurungura toyakatar akigiretait ngina euriyana toyakar nguna akire.
- Akingurungura ngina adaun akisanyakin inges ngepedorio alemar pa eyeni atukot.
- Itemokino atukot toyenunite erae kitoodiunit ngolo elipan akitimo anguna kebunio tobilia ngikisila angikelipak.

- Erae kecamit akitiya ngun ngegopi ngolo ilipakinitae akisionio kori ngolo engurunguran akikeun ngiemuto ngicie ikwa ngakigireta nguna eya ngakiro ka akingurungura.
- Etubuni atukot erae kitemokino ebura (akingurungura) kiirarae kori tolemarae.
- Keripu atukot atemar ngolo esitan emaikina kiirarae, itemokini arwait kelap ka inak ngolo esitan ka ngolo elipan nguna igirir nakaritas ngina ka akiiranar.
- Ngiirario asitan tar mati kedaun ngirwa ngatomoni yarei ka ipei ameun akolongit ngina ikeunere alimoret.
- Keyakatar ekesitakinan ka ngolo isitakinatae ngakigireta nguna isuudato tociamite akisitiya emaikina kikobak atukot ngina epolokinit asitan ngira ngitomon angiwomwon eroko ngedolo akolongit ngina kiiraret asitan kec alorwait angolo itemokinitoe.
- Eyakatar atukot ngin ekapolon ngolo angikisila ngolo ewueikinit akisitakina.
- Ekalimonokinan angikisila inges itopedoritae arukar ekapolon alotooma ngikisila inges elope bon kisitiya kori pakisitiya ngikisila dang.
- Kemamukaun ipei alotooma ngulu isitasi akolongit ngina kiiraret, epedorete ngiseuna ngulu atubok asitan akiirar asitan tari kemam ipei angulu isitasi.
- Epedorio esuuda akisikong. Keyangun dang, epedorete ngulu isitakina akingitingit esuuda ngolo abu kikong.
- Ngisuudae epedorete akikong. Kanait ipei kec epedori akingit ekesuudan ngolocie akikong.
- Anyaraun ecomitii idio tunganan akidodiun nguna isuudato.
- Kedaun apupun, epedori ekomiti atubun nguna keng. Atubun nai naga einakinio ngikalalang toseut.
- Ekegirigiran angikisila ke ekansol inges epedorio ainakin nginacia karatas ngina eya ngatubunuyeta ke ekomitii toinakinae nait neni anginicie etacit.

Ngalimuneta nguna eyeunitae nguna isicania ekomitii

- Epedori ekomitii aripun itunganan ngini etakani atemar esecit, etubunio idiobore kori nguna ikote nu;
 - (i) Alemaro kekikiro a ikaweikinan alororwa angulucie.
 - (ii) Akiritaro a keweikinan alotooma etic.
 - (iii) Akinyakar aniboro lolopeyek.
 - (iv) Akitotac ngisilinga ka adiakaret.
 - (v) Atacanot angini isita.

Idio tunganan ngini emam ngeupito ngatubonokineta inges emaikina kilip ekot ngolo atubokinan alotooma ngirwa ngitomon angiomwon alotoma atubokinio.

Ekapolon ngolo epolokinit ka kithirwori ngitunga ngipitesio angikisila

Ekapolon logo inges epolokinit epei alotooma ngiuni ngulu esunitae.

Nguna itiae ekapolon ngolo isirwori ngitunga nguna angikisila

Etic ke ekapolon inges erae akijanakin ngolo enyaritae atoni general ka ngolo etupakinit ekapolokiniton ka ngace nguna emaikina ikec kitiyata alopitesio ka apukan.

Ngunace nguna itiyae ekapolon ikec nu;

- Akijaanakin ngakiro nguna ajokak ka nooi epite ngolo itiyata ngulu paan sek etiyaete napukan ka neni angikapolok ke epaliament ka ngariongeta ngace nguna iteete ngitunga daadang kori ebuku.
- Akikamunit ngiticisio ngulu emaikina epolokiniton ke ekot ka ekatupan keng.
- Akijaanakin apukan ka ngaten ngunace nguna ka apukan ka ekomission alopite angolo itamitere.
- Aripirip nguna ebeikina apukan kitiyae kotere epite ngolo eyeunere ngikisila ka totingitere ngikisila ejok.
- Akijaanakin ngakitadapeta angikisila aneni angiministae ka ngitunga ka apukan.
- Akimamaa nguna acamakinio ka akigir ngiticisio ka akiduk akwap anakan ka apukan ka ngariongeta ngunace nguna edapakina napukan.
- Akikamunit nguna igirunitae alokisila ka atiakatiakaet ka epite ngolo einanakinere ngiticisio anapis angina ka ekot lokapolok keng.
- Ainanakin akingarakinio ka atiakatiakaun angamacinio anguna eya tooma akwap ka kinga akwap.
- Akingarakin nguna etapito epite ngolo iboiyere.
- Akijaanakin nguna angikisila kotere kingarak ngawoeta ka apukan ka ngikomicionai alotooma ngiticisio ka ngakimaemaet alopite angolo itanitere.
- Ainanakin ngakijulet nguna angikisila tooma epite ngolo angiticisio neni angulu itiyaete.

**EKEK NGITOMON ANGIUNI
NENI IGIRIGIRERE ALO UGANDA**

Neni riamunet:

4th and 5th floor
Amamu house
Plot 5 George Street
P.O. Box 7183, Kampala
Tel: 041 235915.

Akisiakinet

Ngulu ka apia ana (Bureau) ikec erae ngulu itiyaete napukan ka egwangakina ikec napukan ngina angikisila na ngulu etubonokinete. Apis ngina ka akigirigir anapis ana inges kocholong anyaritae ngulu epolokinito ngunace pision.

Apis na ikec eyenen ikwa ngikampunio ka akigirigir. Nai apis ana, inges eyakatar enumber kori etiae angikegirigirak ka itiyae ngiticisio nguluce alalak dang meere nooi atingit nguna etapito ngikampunio bon.

Nguluce ngulu egirigirak ikec luta;

- (i) Ngulu igirete ngikampunio.
- (ii) Ngulu igirete akidounio ka atwanare.
- (iii) Ngulu igirete nguna ke ekiitanu ka ngolo kidaret ikoku ngini ngerae nginikon.
- (iv) Ngulu igirete ngapedorosio a itunganan ayakaun ka ngiboro
- (v) Ngulu igirete ngirorwa angimucurus.
- (vi) Ngulu igirete ngabaruwae nguna ka akirikakin esukul.
- (vii) Apis nabo na inges ikamunit nguna angikamounio angulu aapikinit akinikakin.

Api na nabo inges itiyae nguna apolok alotooma akigirigir ata lojok tau.

Akigirigir nguna angikampunio.

Apolou ngina ke ekampun.

Ekampun inges erae akimucuruth ngina ingarakina bon ka itee ngikekapolok ka ngulu elemunito idio bore tooma ekampun.

Eyakatar ekampun apedori akisitakin ka isitakinio inges dang.

Iyookino nu anerae ngiboro ngulu angitunga angulu ecununito na tukot ngepedori agyelari totacere ngamicae ke ekampun.

Neni emwa ngkampunio

Eya ngikampunio erae ngiaarei ngulu apolok ngulu epedorete akigirun alo Uganda.

Ekampun ngolo epedori aryamun ngisilinga alotooma agyelar ngiboro ka ekampun ngolo ngeriamuni ngisilinga alotooma agyelar ngikeboro.

Ngikampunio ngulu eyarikinito loboro kec

Ekampun ngolo epedori aryamun ngisilinga alotooma agyelar ngikeboro.

Ngikampunio ngulu alalak ikec eyarikinito loboro kec

- Alotooma epite ngolo ebunio ka nasalunet ekampun ka neni ngepedoria akitac ngitunga ngulusek paan alemunito idio bore enyaraunio ngitunga ngulu ngilelebito ngakece inakineta tolemut ngisilinga ngulu idongito kotere totacere ngamicae nguna idongito.
- Ngulu etacito ngainanakineta kec daadang ngemaikina tonyarae ikec akitac.

Ngulu ekampun angolo etacio ngithibunya

Ekampun logo inges erae ngolo ngeriamuni ngikecesilinga alotooma agyelanar ngikeceboro nai alotooma ngisilinga ngulu elemunete ngulu erae ngulu ka atukot, kori ngulu etacit ekampun ka ngulu eyaunete ata lojok tau.

- Alotooma ekamoun lo ecamakini ngulu ka atukot angin alemun ngisilinga eyapuuni akibusokin kori abila ka ani eyakatar inges ngamicae nguna emaikina totacae.
- Ngikampunio lu ikec emam ngemithito nguna kepoida ikwa ata lojokotau ngatukoto nguna ngerae nguna ka apukan.

Epite ngolo kigirunet ekampun

Akigir ekampun, emaasi ngitunga kitiyata nuta:-

- Emathi kigirae abaruwa ngina rimunet ekiro ke ekampun, ani keriamun ekiro inges atemar alotooma ngilapio ngikan ka apei ngemaikina akigir ice tunganan ekiro ke ekampun ikwaan ka ngolo
- Emaikina ngakigireta nu neni igirigirere ikec ikwa nata:
 - (i) Ngabaruwae ngauni nguna ka itodiunito nguna eyeunitere ekampun ka ngolo ecunakinitor ekampun ngabaruwae nguna yeunet ekampun ikec alotooma nguluce iretakinete ekiro ka ekampun ka epite ngolo eyakar ekampun. Ngabaruwae nguna keyeunere ekampun ikec eyakatar ngikisila ka epite ngolo etingitere ekampun.
 - (ii) Abaruwa ngina itoodiunit ngisilinga ngulu epedori ekampun ariamun ka itiyakin nabaruwae nguna ke ekampun nguna angimbae angulu ebokoi A1.
 - (iii) Abaruwa ngina ka akikong a itunganan ka kingarakina lopite ngolo ke ekampun kori a itunganan ngini elimokinitae lokisila ngulu ke ekampun akirik kori akigirigir alotooma

ngikisila ngulu ke ekampun inges emaikina kitodiu atemar ngakigirigiret ikec etupitae igirigirio nai nu nabaruwa ngina ebookoi A2.

- Abaruwa ngina ka itodiunit ngikisila ka ekampun ecunakina lokampunio nguluce inges emaikina kigirae kori kisisae itunganan ngini enyaritae ekarikokinan kori ekegirigiran ke ekampun alotooma ngakebaruwae.
- Alotooma epite ngolo igirere ekampun ngolo sek acunu ngakigiret inges eyauni abaruwa ngina idodiunit atemar kecamakin ka eyai inges dang tooma lokampunio nguluce.

Nguna emaikina totup kidau akigirun ekampun

Emaikina ekampun tocunak ngabaruwae nu kirikak akigirio.

- (i) Ngakigiret nguna itodiunito neni eyayi ekampun ka enamba ngolo ke eposta ke ekampun. Emaikina tocunakinitetei alotooma ngisabito ngiarei. Igirio ikec nabaruqa ngina ebookoi A 9.
- (ii) Ngakigiret nguna itodiunito atemar ketheun ngikarikok. Emaikina tosubakina alotooma ngirwa ngitomon angiomwon. Igirio nu nabaruwa ngina anginambae angikanikarei.
- (iii) Abaruwa ngina itodiunit epite ngolo eyakatar ngiboro ngulu elemunito ngulu erae ngilopeyek ke ekampun. Emaikina nai nu kitiyae eroko kori alotooma ngirwa ngatomon kan kaapei ka emaikina kilelebae nabaruwa ngina ke ekampun ngina anginambae angulu ebookoi A3.

Ngiboro ngulu ecamakina ariamun ilosi angaar ekampun ngolo ka amucurusonu

- Ani icamit ayeikin ekampun kori anucurusonu, iitana tyakaun ka abaruwa ngina ka amucurusoni. Abaruwa nai na inges elemunito ngulu icikakinitae ngikisila alokwap ikwa ngulu epolokinito etaun ngolo a Kampala, etaun ngolo etupit ngolo ikoni Kampala kori ngitaunio nguluce ngulucicik.
- Alotooma ngikampunio ngulu angireria, emaikina toriamut abaruwa ngina ka akimucurus alolekec kori aneni ke ejakait kec.
- Emaikina nabo ekampun toyakatar neni ingadae ngikesilinga ikwa edula ngolo angisilinga a lotaun ka akitiya nguna ajokak emasi kigirir ka ngulu ecunete ngisilinga ngulu ka occur alo Uganda kotere nguna ikamunito occur.

Apedor ngina angikampunio

- Ekipukae ke apedorit ekampun kotere inges erae etic angikarikok ka ngulu elemunito ngidiboro lokampun.
- Ngapolon ikec idolidolete amucurusonu ke ekampun alotooma ngikokwasinei ka dang ngulu elemunito idiobore lokampun itiyaete a iwapei.
- Akingarakinit ekampun ejok inges eyai nakan angikokwasinei.

- Ngolo kampun a ilope mati eyakatar idio karikon ka ekaran. Ngikampunio angitunga emaikina toyakatar ngapolonn ngaarei.
- Ekapolon inges ijanakini anakaranu toraica inges mere epei bon epolokinit ekampun.
- Ekampun itemokino kiwuap ngikisila keng etheuni ngikarikok.
- Ekitaabo ngolo angikampunio mati isilereunitoe nguna daadang ilocokinere ngapolon kori ngikegirigirak.
- Ngulu elemunito idio bore lokampun eyakatar apedori alemar ekarikon alokokwa angolo apolon. Itemokino tolimoroe atemar ainakin nguna salunet ka ngolo ediakarit ainakin abaruwa ngina igirunitoe.
- Ngatumuniata nguna etubunit ekampun alokwakwa enyaritae nguna erikak ekampun atubun.
- Atubunet ke ekampun einakini ekampun ngatubuneta ngauni alo kokwasinei ikwa ngakiro nguna epataka, nguna esubit etyoko iwadio, ka nguna etyoko nooi ka iitanito totingae kojokan. Ka atubunet ngina epatana ke limun ngidi tunga bon epedorete aseun ka nait nguna etyoko nooi itemokino torae nguna etingio ngarwatin ngauni.

Akitowuo ekampun

Kedaun akigiro, ekampun emini nakan angikisila etyakara alokulepek tari kejongo ekampun akidolidol amucurusaanu ikwa kona kerae anguna ka atwanare angulu angarak (daadang), idongi ekampun eyai tar ngina enyounioto ngipiirianotin angikisila akimukekin akigol. Abuwakin amucurusaanu ka ekampun inges enyaritae akitowuo ekampun.

Ekampun inges ngengopi agolokino erae;

- Kiitan ekampun elope bon.
- Ngikedeniok
- Kiitan ngulu elemuniete ngisilinga
- Kiitan ekapolon ngolo ejian.
- Ketubu ekot erae ketakanut nuta;
 - (i) Kipotu ekampun acamakinet atemar itemokino ekot togol.
 - (ii) Kipiyo ekampun ariamun ngakiro nguna akire alotooma epite ngolo kigirigiret inges kori akiwuakin ekokwa. Nugu nait itiyakinan lokampunio ngulu angitunga angulu alalak. Nai ngulu elemunito odio bore lokampun ikec emaasi totiakut ejok nguna ke ekampun.
 - (iii) Ngepedori ekampun ageun amucurusoonu alotooma epei karu alotooma akigiruno keng, kori epedori akikiar ngaren alotooma ekaru daadang.
 - (iv) Ani keditiu enamba angitunga alokampun kori todepa neni sek atya ikec ikwa ngitunga ngiarei alokampun angolo erae ngolo ipei tunganan ka ngitunga ngikan karei alotooma ekampun ngolo angitunga angulu alalak.
 - (v) Ngepedori ekampun akitac ngacemicae.

Akigirio ngina angirorwa ka akimucurus

Meere ngikampunio bon nai ngulu tanga dang ngulu ecamito akimucurus ikec ayakatar apedor akigir ikec mucurusoonu alo Uganda araun ngulu imucuruseete bon, ngulu imucuruseete ikwa ngulu alalak ka ngulu ecunakina alotooma ngireria ngulu alalak ngulu ecamakina aloreria ikec igirete ngulu epolokinito ngulu ecunakina aloreria alotooma ngulu epolokinito akitare, agyelanar ka akitiya ngiboro ka ngirorwa ikec alotooma ekitaabo lo.

Alotooma akimucurusoonuu ngina a ipei tunganan ka ngitunga ngulu emaikina ikec kitiyata alotooma ekiro ngolo ka akimucurusoonu ikwa ngulu imorikina alotooma akimucurus alo Kampala kori ngeyeka ka ngikedwe.

Erae ngikisila alotooma akimucurus akigir ekamoun. Ngulu ngitiyaete na pukan ikwa ata lojokou dang iitanitae kigirunos tooma amucurusoonu.

Ngirorwa. Ngikampunio ikec nabo dang igirete ngirorwa angimucurus. Ngirorwa angimucurus ikec igirununosi ka apis ngina igireene ngirorwa angimucurus.

Akimucurus ngina a ipei tunganan

Alotooma akimucurus ngina a ipei tunganan, ipei tunganan inges emaikina topolok akimucurus ka nakoukeng eyaa ngamicae daadang nguna ke ekampun. Ecamakina itunganan ngin kigir ekiro ke ekampun.

Akimucurus nguna emoriunio

Akimucurus ngina emoriunio inges erae akimucurus ngina angitunga angiarei kori ngulu edeparit kotere akitiaunia etic.

- Nai emaikina torae ngitunga ngiarei kori ke elalak emaasi todolo ngatomon yaarei.
- Akimucurus kaapei inges ecamakina ngitunga ngulu ecamito akimucurus kaapei.
- Ka akilo ekampun, akitiya kaapei inges ngeyakatar akitoodiunia nguna egitara alotooma ngulu itiyaata ikec kaapei.
- Akitiya kaapei inges nabo epedorio akimica ngidenio ngulu itiyaata ikec kaapei.
- Alotooma akigir akitiya kaapei, ngulu ecamito akitiya kaapei ikce emaasi toriamut ekiro ka akimucurus.

Nguna emaikina kiwuapae alotooma akigir ekiro ka amucurus

- Alotooma akigir ekiro ka akimucurus, nguna sek igiritae kori nguna igirito ngitunga, inges erae ekiro ka akimucurus alotooma abaruwa ngina igiritae ka emaikina kilelebae ka ngulu

egirak ngirorwa angimucurus alotooma apis ngina sek igirigiri ikwa ngulu egirigirak alo Uganda.

- Emaikina nu kitiyaun eroko ngegeikina akimucurus kori alotooma ngirorwa ngitomon angiwomwuon anageikinet ka akimucurus.
- Emaikina abaruwa torukito ka ngakiro nguna ikote neta;
 - (i) Ekori ngolo ecamakinitae ana kimucurus
 - (ii) Eyakautene ka amucurusoonu.
 - (iii) Neni emaikina kiwuakinae amucurus na.
 - (iv) Ngirorwa, neni ibunitor, neni iboiyio, ka ibore ngini itiyae kori etic ngolo itiyaete ngulu kaapei kori ekiro angini ikiwuapit ka akigirun ka apis ngina imorikinit ngimucurus.
 - (v) Ngirwa ngulu ageikinia amucurus.
 - (vi) Ngikaru angitunga angulu itiyaete kaapei.
- Alotooma akimucurus ngina a ipei tunganan kori akimucurus ngina erae ipei tunganan inges ewuoikinit, akigirigiret inges emaikina ipei tunganan kiciemkis eseeji. Itunganan ngini iciemakini eseeji ka nabo akitoodiun alokingaren ekomisiona ngolo angikisila (itunganan ngini eseunitae ikwa ekomisiona ngolo isikongi ngitunga kori ngolo etubonokini).
- Akikong inges erukito ka abaruwa ngina ngina igirunere. Erae nait akitoodiunia epite ngolo akimorikina kaapei, ka akigirun na itemokino ngitunga daadang kiciemakinae eseeji.
- Abaruwa ngina ka akigiruno na inges eriamun anapis angina igiruniere, emaikina torimunae alokai ka angikitaaboi alo Uganda ka nabo alo kai angina angasadukui ka ngabaruwae (alo poasta) ka toyai atacon.
- Alotooma akileleb kori akingadaar abaruwa ngina egirun ekekiro ke ekampun emaikina ekapolon ngolo igirigiri torip ka toyenu kitemokino ekiro lokampun.
- Ngejokiar ekiro ke ekampun erae kisitiyae sek icetunganan kori keripun atemar erae ekiro ngolo eratana kori kerae ngolo ka akiyenyandar.
- Alotooma akigiro ke ekampun, einakinio ekiro ka amucurusoonu na akaritas ngina egirun.
- Emaasi nai akaritas ngin kitodiunae ejok ka kikacakinae kiteete ngitunga daadang ka pakitiya iyong ngun erauni nait neni dang adiakaret.
- Ingadae nait ekaran nguna egirun daadang ka ngirorwa dang. Nait nu daadang epedorio anyun apak ngina eponiata ngitunga neni lala, edoli apak ngina etacere.
- Keriamun atemar ngakiro nguna ilelebitae na karitas na edyakara emaikina ekaran kigir ace karitas eroko ngedauna ngirwa ngitomon angiwuomwon, kipiyo asubakin nugu, erae neni dang adyakaret.
- Kewuo kori kipiyo ekampun kori itunganan ngin akitiya akimucurus emaikina tolimokinae ngitunga atemar awuo akimucurus nitunganan ngini erae ekaran eringa ngedolo kori ngelunyara ngilapio ngiuni, pakitiyak iyong ngun erae neni dang adyakaret.

Epite ngolo pedoret akitiya kaapei

- Akitiya kaapei inges igangit akaritas ngina ka acamakineta ngina idodiunit ayakau kaapei. Ikithinyikonitae dang atemar iitana kigirunite daadang.
- Kanabo ngitemokino ngitunga bon kigirunos alotooma ayakau kaapei aloticisio kec.
- Akaritas ngina ka acamanakin kaapei itemokino tolimu nuta;
 - Ekiro ngolo kitiyaet kaapei.
 - Ngirwa ke elap ngulu egeikinia akimucurus.
 - Epite ngolo eyaunere ngisilinga ngulu kitiyaet kaapei.
 - Epite ngolo emorere epoida ka ngulu atwanianario alotooma amucurusoona kaapei.
 - Akitere amucurusoona anginakuwar.
 - Ngitunga ngulu ecamakinitae alotooma a banki (edula angisilinga) akiciemakin eseeji.
 - Apedor ngina kilipunet kori kideniunet ngisilinga alokampung.
 - Epite ngolo edaunor akitiya kaapei.
 - Abaruwa ngina kitiyaet kaapei inges erae abaruwa ngina yenen alotooma ngabaruwae angikamounio.
 - Akitiya kaapei inges isitakinio alotooma keng kori alokiro angolo igiritae sek.
 - Kanabo, tar kisitakin ekiro ka ekampung, itemokino kitodiunae ipei alotooma ekeyakautene, ka toinakinae ekot totub nguna etapito ikec daadang ka ekampung dang.
 - Ngulu itiyaete kaapei ngecamakinitae kiirasi nguna itiyaete ikec eringa ngeripuna nguna iritaritotor ikec ipei alotooma ngulu sek itiyaete kaapei ka akiritaro aneni sek itiyae ekampung inges eyai ekampung kimasar.
 - Epedorete ngice akimiekin etic alokampung nait emaikina tolimorite sek.

Ngiboro ngulu iitana alotooma akitiya kaapei kori akitiya bon

Alotooma akitiya kaapei kori akitiya bon akoni mucurus emaikina toyakatar ngiboro luta;

- (i) Akaritas ngina ka amucus.
 - (ii) Akaratas ngina ko occur
 - (iii) Angaar neni ilosi iyong akingadaa ngisilinga ngulu amucurus.
- Alotooma akitiya kaapei neni ingadaa ngisilinga engario isitiyao ngulu daadang ecamakinitae akiciemakin eseeji ka akaritas ngina igirunite anabenki tarae ekampung igirit.
 - Alotooma akimucurus bon ka ekiro ngolo sek igirir, neni ingadao ngisilinga inges engario ka akaratas ka eyakatar ngirorwa ngulu sek ecamakinitae ekampung ka toyae ekiro ke ekampung.

Angina pak itemokino toyakaununor akaratas ngin ngina yenen kigirunite elalak

Akigiro angikatwak ka ngakidouneta

Akigirio na inges erae ngina ecamakina kotere akigir ngikatwak ka ngulu idoo, alotooma ngikisila, angina kidouno ka atwanare itemokino kigirae ikwanata.

- Ani idounio itunganan eyei akaratas kori abaruwa ngina igiritae ngina ka akidounio ka nabo dang ani etwani itunganan. Emaikina toriamut ngiketunga abaruwa ngina ka atwanare keng.
- Eyaa nai ngabaruwae ngaarei nguna ka akidounio ka atwanare a itunganan, ngina euruwa ka ngina awuoyan.
- Apis ngina angolo era ekan ngolo epolokinit inges ekori ngabaruwae nguna awuoyak nguna ka atwanare ka akidounio a itunganan.
- Ngapision ngunace daadang ekorete ngabaruwae nguna ka atwanare ka akidounio nguna euruwuaka.
- Ngabaruwae nguna euruwuaka nguna ka akidounio ka atwanare ikes ngeyenen nooi anakwapin angace.
- Nai kitodia itunganan abaruwa ngina euruwuana naps ngina igirigiri na, einakinio abaruwa ngina aoyan.

Epite ngolo riamunet abaruwa (akaritas) ngina ka akidounio

Erae abaruwa ngina ka akidounio abaruwa ngina einakinio itunganan alotooma akidounio. Erae apedor ke ekaurian anyun ebe ariamu ikoku abaruwa ngina ka akidounio, aneni elimokinet ikes apis ngina ke ekegirigiran atemar ebe edoun ikoku, tar itunganan ngini paan sek pa egirakinetae inges epedori aryamun abaruwa (akaritas) naga.

Ani kicamit iyong akidounet a ikoni koku kigirae:

- Emaikina kileleb abaruwa ngin isileereyorit akidounio a ikoku, apis ngina ke ekapolon angijaaka, ngulu epolokinito ngitaunio, ka ngijaaka ikec eyakatar ngabaruwae nu.
- Kidoun ikoku aneni eya ngapision nu kori edakitar ngolo eyenen, edakitar ngol inges epedori ainakin ikoku abaruwa ngina euruwuana.
- Ngabaruwae nai nguna euruwuaka nugu ikec eyario naps angolo epolokinit ngikaranin kotere ikiinak abaruwa ngina aoyan.
- Kirikakin akileleb abaruwa ngina isileereyorit akidounio a ikoku, emaikina iya naps angolo egirigiran kootere toriamu abaruwa ngina aoyan.
- Ngolo egirigiran alobuku inges erae ngolo epolokinit ngijaaka, totupak ejakait, totupak nabo ngolo epolokinit etaun, ani aneni epol etaun erae ngolo etupit ngolo epolokinit etaun. Ani alobuku angolo ikoni Uganda erae ngolo erae ekan ka ekewuapan ikec igirete akidounio.

Ajokis ka abaruwa angina ka akidounio

Abaruwa ngina ka akidounio inges itodiunit nuta;

- Ngikauriak a ikoku angini igiritae nabaruwa ngin.
- Ngikaru a ikoku angini igiritae nabaruwa ngin, ikingarakini anasitan alokot, nai mono anasita angina erasitere ikoku ngini cici kori asita ngina icamitor ariamun kori kirumet ngiboro ngulu a ikoku angini abu totwaka ngikekauriak ikwa pei keyaria itunganan ikec.
- Alimorit neni iboiyio itunganan. Ejokiata nu erae alootoma ariamunia abaruwa ngina ikicamakinere akilanakinia kinga Uganda.
- Ngikaru ngulu abu itunganan yaa eyari: ngikaru ngulu eyai itunganan itiyae etic, kori ngikaru ngiyai keya ituganan eyari eroko ngikaronok ngeyara inges. Ka nabo dang ikingarakinete nu alopite angolo tacet itunganan ngini imasar anamotoka erae kimasar ngini emiat caricar.
- Ngikaru aikawoikinan angini eseunitae akiwuo araun ipei kec alopaliament.
- Ngikaru ngulu ebeit itunganan kitowoere alotic ka apukan kori ngiticisio nguluce.

Abaruwa angina ka atwanare a'itunganan

Abaruwa angina ka atwanare a itunganan inges igirakini apis ngina egirigiran alootoma atwanare kori ngolo ewoikinit anapis akitodiun kire atemar ketwaka ngice.

- Abaruwa naga egelaana anabaruwa angina ke edakitari ngina itodiunit ibore ngini keyari itunganan yen.
- Abaruwa ngina ke edakitar na inges ingarakini ngitunga ke ekasion toriamuniete anabaruwa ngina ka atwanare anapis angina ke ekegiran kori ekegirigiran.
- Ngabaruwae ngaarei nguna katwanare ikec elemunio (igirakinio). Abaruwa ngina aoyan inges ikiinakinete ngulu ka apis ke ekegirigiran angolo igiri akidounio ka atwanare a itunganan anapis a Uganda.
- Ngabaruwae nguna euruwuaka ikec eyakasi napis ngina kejaakait alobuku angolo etupit ekaran ngolo ketaun alootoma Kampala, ngolo epolokinit etaun kori ejaakait ngolo alokwap kori losubkaunti.

Ajokis ka abaruwa angina ka atwanare a itunganan

Abaruwa ngina ka atwanare inges isitiyao alopitesio aluta:

- Ariamun ngabaruwae nguna ka apukan kori ngakiro nguna igangito atwanare ke ekasion.
- Eminista ngolo angikisila ka ngolo ikamunit nguna angikikoe angikisila anapis angina alo Kampala, Mbarara, Mbale ka Gulu.
- Ngaten angidukanin angikitaaboi alo Uganda.
- Adio pis daaadang ngina eyauuni ngabaruwae (eposta) alo Uganda.
- Apis ngina igangit ngitunga.

Nguna itiyaete ngulu erea ngikaranin ata lojokotau

Atae lojokotau ikec erae ngapision nguna itiyaete kan akilocokin akwap nai meere kotere ariamun epoida.

Epei alotooma ata lojokotau erae lojokotau ngolo enyaritae FIDA ngolo einanakini ngaberu ngainanakineta nguna aikwangin amamu pa etacio.

- Lojokotau nai inges epedori akigirio ikwa atukot kori ekampun ngolo epedori awueikin bon.
- Ngulu epolokinito nguna ka akigir ikec ikatakinito akigir ata lojokotau.
- Ngulu daadang igirigiri ikwa ata lojokotau ikec ebeit kitoyenikinito ngikegirigirak , ngikece rorwa. Nugu nait itiyaun alotooma akigirio aneni angulu epolokinito akimucurus ka akigirigir.
- Alotooma akigirio kori ariamun abaruwa ngina ka akigirio kotere akisitiya ekiro ngol emaikina ngulu igirete toyenete atemar emam icetunganan kori lojokotau ece ngolo isitiyae ekiro lo.
- Keriamun atemar emam icetunganan isitiyae ekiro ke ekampun angol kori ingadakinit ekiro ngol, aneni inakinio ece kampun kisitiya.
- Ebeikina nai anikigir ekiro ke ekampun, emainkina ikec kilipa ngulu egirak ngimucurus ka atalojokotau kotere ariamun ekiro ngolo ka amucurus. Abaruwa ngina ka akimucurus inges einakinio ikec.
- Alotooma lojokotau ngolo igiritae erae atukot, emaikina toloto neni angulu egirak ata lojokotau kotere kigirae ikec ikwa ata lojokotau.
- Alotooma ata lojokotau ngulu igiritae erae ngikampunio ngulu ewoikina bon emaasi kigira kori kingadakis ekiro toloto nait angulu egirak ata lojokotau.
- Ani nai keriamu lojokotau abaruwa ngina kitiyaet aneni angulu epolokinit ata lojokotau, emaasi nai lojokotau ngol kingit akigirio ikwa ekampun ngol awuoikin bon.
- Ekan ngolo apolon inges ngepedori akigir ekampun torau ngolo ewoikin bon eringa ngulu epolokinito ata lojokotau ngina kec.

Akigirio daadang inges enyrauni atacio angisilinga angulu eriamunete ngulu itiyaete daadang naps ngina ka akigirigir. Ace kigirio inges iitana atacion ngina enyaritae atacion ngina kikongiet

EKEK NGITOMON ANGIWOMWON

APIS NGINA A UGANDA NGINA KIJULAKINET NGIKISILA

Neni rukaunet

Uganda Law Reform Commission
8th floor, Workers house,
Plot 1 Pilkington Road
P.O. Box 12149, Kampala
Tel: 041 346200/341083/341138
Fax: 041 254869
Web site: www.ulrc.go.ug
E-mail: lawcom@ingocom.co.ug

Akisiakinet

Apis ngina a Uganda ngina kijulakinet ngikisila inges aberakin akitiyat ngina ke epaliament akiwuakin alotooma ngikaru alipun angamia inginakawomwon ka ngatomikanikwomwon. Apis naga nait abu ekau inak inges ayaunet tooma natukot ngina e commion alotooma akitiyaet ngina angamia angarei angatomiwomwon angikanikauni alotooma eyaye ngatuketa alo Uganda.

Nooi eyeunio ekomission, abu apis ngina ejulan ngikisila na toting nguna etapito atiakunet nguna ka arionget angina ijuli ka eyaye ngikisilaalotooma apis ngina etubonokini ka ngina eyaye ngakiro angitunga.

Epite ngolo yakar apis ngina ejulanakina ngikisila

- Eyakatar apis ekapolokiniton apis kec (ecaaman) ka ngiketiyak nguluce ngikanikapei. Lugu daadang erae ekapolokiniton abuku ikwa Museveni inges iwuanakini ka igiranakini ikec lotisio lu ka erae Arttony General inges icocoi inges epite ngolo kiwaukinet ngiketiyak lu.
- Alotooma ngikisila erae ecaaman ka ngikeketiyak ngiwomwon ikec erae ngikayaak angikisila ngulu kiyatakin ikokinete neta:
 - (i) Kerae ngini iyengunit kori ngini eroko itiyae lokisila alokot angolo angikisila kori ngolo itiyae lokot ngolo apolon alo Uganda.
 - (ii) Ngini kire itemokino akiwuakin ikwa ikatubonokinan ngikisila alokot angolo angikisila alokot angolo apolon alo Uganda.
 - (iii) Ngikayaak angikisil ngulu itiyato nooi lokisila kori ngiketatomak angikisila alotooma e Universiy kori apis nginapei ikwananara ka apis ngina angikisila alo Uganda.

- litanito ngikisila ngiketiyak ngiaarei toraut ngulu emam ngerae ngikayaak angikisila ngulu epakara bon alotooma nguna itiyasi nguna ejuak alotocisio ka apis angina ijulere ngikisila.
- Apis nait ke ecaaman erae ngina eyeyi elope ngapakio daadang torae nait ngulu ketiyak ngulu itiyaete dopetei.

Ngiticisio ngulu ka apis angina itojokunere ngikisila alo Uganda

- Etic ngolo nooi itiyae ecommissio erae anyun ka akitere alotooma epite ngolo eyakatar ngikisila a Uganda.
- Eyakatar ecomission apedor ngina eyaiya ngatamakinet nguna itojokunere ngikisila.
- litanitae ecomission tolimononori alimoreet igrunitae alotic keng yau ka ngunace dang nguna daunet ekaru lopaliatment.
- Ani elosi etic ngaren, ecommission iitana inges kiuriarae alotooma acamit nuta:
 - (i) Alemar nguna ngejuak alokisila.
 - (ii) Akinyangonokin ngikisila ngulu akolong ka ngikisila ngulu ngecamakinitae.
 - (iii) Akitapatanun ngikisila.
 - (iv) Akilocokin ngikisila.
 - (v) Akitiyaun ngikisila a Uganda ngulu pa itami nguna angitalio, ngibeyio ka ngikisila angitunga alo Uganda ka nabo nguna alotoma epite angapedorosio angitunga.
 - (vi) Akitiyaun ngikisila alopite angolo ebonogonokinioto ngakijulataanakinet alotooma epite ngolo iitanitotor ngituga a Uganda.
 - (vii) Arokun ngipitesio ngulu itayaete ejok akipuka ka akiteo ngikisila ke ekitiriane.
 - (viii) Akinyalakin ka akimorikin angikisila a Uganda.

Eyakautene a tukot angina ekomision

Itiyae ekomision eketic alotooma ngatiaketa ngaarei, ikwanata atyaket ngina itojokuni ngikisila ka atiyaket ngina esiomunere ejok.

Eyakatae ekomision atyaket acie ngina etacere ka atyaket ngina ipukat ngina einanakini etic ngolo ingaranakinia ngatyaketa ngunace.

Atyaket ngina itojokere ngakiciketa

Atyaket na ipukat ekomision ngolo epolokinit atyaket ngina itojokere ngakiciketa ingarkini nait ngolo etupakinit ekapolokiniton e komision. Atyaket na eyakatar ngiketiyak ngulu icikakinitae ngiaarei. Etyakitae nait atyaket na ngarwa ngauni:

- (i) Akitojokun ngakiciket ka anyun ejok nguna akire.
- (ii) Asiomit, ngiboro/ngakaratasia ngun igriritae ngakiro daadang ka akitatamikin.
- (iii) Ayakau a iwuapei.

Ngini epolokinit ngini ecamit anyun ejok ka ayakau iwaupai inges epolokinit atyaket ka nai ngunace tyaketa epolokinit ngolo ityae nakiciketa.

Nguna etamakinitae nooi anatyaketa anu erae ikwanata:

- (i) Tosiom, kigiru ngakigireta ka toyeu ngatamakinet nguna ikote nguna kolong ka ngikisila ngulu emam ngiitanutae.
- (ii) Akitapatanun ka akilocokin ngakiciket neni angulu daadang isitiyaete.
- (iii) Kigiru ngakigireta ka kityak akingitunet ngina epedori akitojokun epite ngolo ipukaere ngakiciket ka acamakinet arianu.
- (iv) Itemokino toanyu ngunga ariamun alotooma ngakiciket nguna alimunitoe.
- (v) Kisitiya ngariongeta nguna alokinga ka ngariongeta nguna angibukui/angitela nguna icikakinitae loboro ngulu a Uganda.

Atyaket ngina eanyunere ngakiciket

- Atyaket ngina eanyunere ngakiciket inges ebokoi ngina esenta ngolo eanyunere ngakiciket.
- Atyaket na inges epolokinit ekomisiona ngolo eanyunui ngakiciket torae nabo inges etupakinit ngini epolokinit ekomisiona.
- Eyakatar atyaket ekewuapakiniton ekapolon, epolokinit ngolo ityae nakiciketa, ngolo epolokinit atyaket na, ngulu eyenen akigir ngakiciketa ka ngulu iitanit nguna etiyakin ka erae ekewuapakiniton ityae nu.
- Einakinitae nai atyaket na asiemeunun anyun ejok ngakiciket alo Uganda.
- Alotooma ayeun/anyun ngakiciket nu nguna ka atyaket itemokino kipimae a epite angolo esubanakinere ngapakio daadang kiteteunitetei kotere topedoriata ngulu isitiyaete ariamun atipei.

Ngiticisio ngulu itiyae atyaket ngina eanyunere ngakiciket

Ngiticisio ngulu ka atyaket ngina eanyunere ngakiciket erae:

- Aanyunit atemar eketic ngolo igiritae kiricitetei ka tosubanakinenei anginapak ikwa akiwuanakin ngakiciket nguna itiyaunitae ngisaae ka ngapakio daadang.
- Itemokino toyai akibois ngina ngiyotonori ngina erauni ngina erae eketic anyunit atemar nguna iyasio nguna eyaununio anakiciketa a Uganda anginapak ka tokiteteka angina pak.
- litanito nabo ngakiciket nu kisiemeuniyetei kor toanyuniyetei angina pak ka angolo karu toya ngulu iyatunitae ka kiguruntetei kotere inakinae ngitunga etya neni etya asiomun.
- Itemokino nabo kiricitetei neni iwuakinitae alo internet kotere topatana ariamun.

Icie bore nabo ngini apolon ngini eriamunio anatyaket arae kotere asubanakinio ka alemunia akigiret ngina iteteunitae alotooma ngakiciket nguna a Uganda, alotooma ekaru ngalipio ngaarei (2000). Ngiboro ngulu etakanete ka ngulu iteteunitae lu:

- (i) Eyakautere, ngayeuneta ka epite ngolo iwuakinitere inges aponi toyeunae ikwa nguna angiticio.
- (ii) Aponi ngikekia dang tobakinae ekimare ken.
- (iii) Aponi kiloconokinoe ngice ka akiyatanakin ngirorwa, neni ebunitor kori iboiyio, ngiketiyak ka ngunace dang nguna ecamakinitae yaunae nakiciketa kirianara ke yakautene a Uganda.
- (iv) Nguna egiritae kidiana ngakigireta dang aponi kilunyonokinae nguna ewuanakinitae nawaitin angakaratasia.
- (v) Ngakiciketa nguna aponi toyeunae ewuakinitae torae nguna ecamunito ngaberu ka ngikiliok kotere tomam epeget.
- (vi) Nguna anyunio, asubanakin tar epite ngolo igiriterere kori eyakautene angakiro ka ngadiakanareta igirio kori itolomanario na masin.
- Etiyau ekomision tokona nguna erae nguna ekaru angalipio ngaarei angikanikaapei (2006) ka esiemei ngakiciket nguna apolok alo Uganda kingolikinitetei nait nguna kitete nguna ilocokinitoe alotooma ekaru angalipio ngaarei angakan (2005) nguna aponi tosubakinae alo constitution.
- Etiyau econstitution ngakiciket nguna iyatakina alo Uganda.

Nyo erae etic akitojokunet angakiciketa nguna angitunga adaadang

- Isimukekinit ekomision ka akitopoor ayakau angitunga adaadang nakiciketa nu nguna ilocokinitoe.
- Alotooma akitogogong ngitunga ngulu emam ngiiraritere nguna elimuniyete nai nooi alotooma ngireria kori ejamakinitae ka ayakau lotic atukot angitunga alotooma eyae angakiciketa, ekomision ngolo a Uganda epedori ayakaun ka ngakiciket nguna epedorete akitobongun ngitalio, egyelit ka akiburakinet angitunga a Uganda.
- Emaikina ekomision kiwuanakini ngiikikoi ngulu kingitunet ngadi, eikiko ngolo kiteyenunet ikingarakinia ariamun acie kisileerekinoe aanyunet ngina etapit nguna ka akitojokun angakiciketa lo membae.
- Ecamit ekomision akisileereun nuta:
 - (i) Akingarakin alowaiting angulu kitojokunet ngakiciketa.
 - (ii) Itemokino kitiyata anakingaranakin alotooma akitiyaun ngakiciket anerae ikce erae nguna isitiyao anadaunet.
 - (iii) Erae atamanakin nabo nguna ngiwaitin angulu kitete alotooma ayeun ngakiciket.
 - (iv) Atupanakin ngakiciketa nguna ewuakin nakiboisio anyunia ekitiyaune.

EKEK NGITOMON KANGIKAN

APIS NGINA ANGIKATUMUNAK KORI NGADIWAN KA NGUNA ANGIKIDWE

Neni rukaunet

Simabamanyo House
(Near Central Police Station Kampala)
Plot 1 Lumumba Avenue
P.O. Box 7136, Kampala
Asim: 041 347854

Ageikinet

Apis ngina angikatumulak ka ngidwe, inges apis apei alotooma apis ngina ebokoi apis ngina epolokinit epite ngolo eyakatar ekile ka aberu, apese kori edia kori ngolo itiryanitere ikes ka ngiketiyak ka ngulu itopoloete akwap (ministry of Gender, labour and social welfare). Ayenio apis na ikwa apis ngina epolokinit ngidwe ka ngitunga ngulu itiyaete iwadio. Eyakatar apis na nguna alalak ka epeolokinit epite ngolo tiakatiakaet ngakiro ka akiricakinit ngikisila alotooma akisingakinit itunganan ngini ka apis angina angidwe. Etingi nguna ikote neni erae itunganan ngini epolokinit apis ngina angakiro nguna etapito ngidwe.

Apis na erikit ngikatumulak, ngidwe, ka kite, kiyokite kojokanalo Uganda. Iyokit tar ngikangwalak, ngimuduk ka ngikingimanotin, ikwa ngini emori ngikisila.

lidakinitae apis lo distrikta. Alotooma esubcounti ngulu ewoikinito apis na alo community aloreria. Alotooma epite ngolo etingititor ikec ekece tic eya nguna apolok nguna erikito ikek alotooma epite ngolo kitiyaet ikwa atingit ngakiro nguna angidwe.

Ngiticisio ngulu ka apis ana

Ithingarakinit apis na nooi ngidwe lopite ngolo kiyokiyet ngakecepedorosio ka meere bon neni ngadiakanareta nguna apolok nait nguna cicik dang. Nguna itiyae apis na nuta:-

- (i) Ayakaun lokot lotooma asita a ngidwe
- (ii) Akingitanar nguna etapito ngidwe kiitan ekot.
- (iii) Ainanakin ekot ngiropotio ngulu eyaunitae nguna etapito ngadiakanareta angidwe ka epite ngolo kiuriaret ngidwe.
- (iv) Akimaniman ngitunga ngulu itete ngidwe ka aanyun epite ngolo engitere ngidwe ngulu icikarita.
- (v) Akimaniman ngikatumulak kedaun alacakin anapis angina National Rehabilitaio Centre.

- (vi) Aanyun ngidwe ngulu ecamakinitae anakiboisio anguna iyokitere ngidwe.
- (vii) Akiwarit neni isiboikinitoe ngidwe ka akiwuapit ngakiboisio nguna iyokitere ngidwe
- (viii) Aripirip ngiropotio ngulu elimunitoe ikotere amorit ngidwe ka aanyun epite ngolo kiuriaret ikec.
- (ix) Eya ngitunga lu ngulu epolokinito ngakiro angidwe tooma naps ngina Community Service Act (Apis ngina ka akibois angina ingarakinit ngidwe alopite ka akec kiyar)ka ngiticisio ngice ngulu iyatakinitae neni kec (iyanyuni iyong nu alokek angolo angikan kauni alotooma atubokino ngina einakinio).
- Akingarakinit ngikalia ngulu eyakatar ngatwokisio
- Akitanykin ngitunga ngakiro guna etapito akiyokit ka akiuriarit ngidwe.
- Akitiaun ngipitesio ngulu kiyokiyet ka akiuriarit
- Akisiriamiriam apukan ka ngakiboisio nguna iuriarito kori iyokito ngidwe.
- Ainanakin ngakiro nguna etapito ekiyokiye ka akiuriarit angidwe.

Nguna apolok alotooma etyakatiakae ngakiro angidwe

Ngitunga ngulu itiyaete napsion nguna iyokitere ka akiruriaritor ngidwe, ka ikamunit nguna kingarakinet ngidwe, eyakatar ngakiro nguna iyokit ikec nuta:

- Akerit ngapedorosio angidwe.
- Etic a ngitunga lopite ngolo kiyokiyet kori kiuriaret ngidwe.
- Nguna ajuak nguna eminasi ngidwe nooi.
- Emam atingit ngidwe lopite ngolo etingitor ekot ngitunga ngulu apolok.
- Ekal ka akibois inges erai neni ajokan neni epolounio ikoku ejok.
- Ngitithididienete ngakiro nguna etapito ngidwe.

Ngapedorosio ka ngiticisio angidwe

Apis ngina ewoikinit ngikatunak, inges nooi etingit nguna etapito ekiyokiyet ka akiuriarit angidwe. Akitiya nugu, apis na itatami ngitunga ngapedorosio nguna etapito ngidwe. Ka nabo itatami apis na ngitunga ngiticisio ngulu etapito ngidwe.

Eyakatar ngidwe ngapedorosio nuta:

- (i) Apedor ngina kiboiyet ka ngikec kauriak kori ngikedarak kec
- (ii) Apedor ngina kimujet ka anapit ngilowi.
- (iii) Apedor ngina riamunet ekitoi.
- (iv) Apedor ngina ka akisiom.
- (v) Apedor ngina yakaunet ke ekiro
- (vi) Apedor ngina boliaet ka nguna ecamit ka italakarito elope
- (vii) Apedor ngina anyunet nguna edin
- (viii) Apedor ngina yanyunet ngikece talio.

- (ix) Apedor ngina ka amamu ayakau tooma ngigurugurusio ngulu etingitere ngatomian.
- (x) Apedor ngina kiyokiyet ngidwe aloticisio angulu apotiok kori apolok.
- (xi) Apedor ngina kiuriaret ngidwe anakiteper ikec.
- (xii) Apedor ngina kiuriaret anakimat ngikito.
- (xiii) Akiyokit alotooma akithicanio kori ekidice ngolo aronon.
- (xiv) Apedor ngina ka akirworo emam akiretanakin.
- (xv) Apedor ngina ka alomar nakiboisio nguna eya nguluce dwe ikwa ngatuketa nguna angidwe nguna itiyaete nguna etapito angidwe.

Ngiticisio angidwe

Emam ngeyakatar ngidwe ngapedorosio bon eyakatar ngiticisio dang. Ngiticisio ikec luta:

- (i) Alosit losukul ka akerit ngitunga aoma esukul.
- (ii) Akerit ngitunga alore ka akerit ngikauriak, ngikasikou ka ngidwe nguluce.
- (iii) Akitiya etic alore.
- (iv) Ayenut nguna kitiya alore, alosukul ka anakiboisio aneni iboyoto ikec .
- (v) Mam akisec adio secit.
- (vi) Akisitiya ngapedorosio ejok.

Akingarakin ngidwe ngulu eyakatar egurigur alo kisila

- Etic angitunga angulu epolokinito ngakiro angidwe ka epite ngolo eyakatar ngidwe ka epitene ngolo eyakatar ngidwe erae akingarakin ngidwengulu esecito alopite angolo tinget akece secit.
- Ngidwe ngulu ikote neni, ikec ngulu ebokoi ebe eyakatar egurigur ka ngikisila.
- Eraunete ngasecisia nguna edisiak ikwa ejiye, kanabo dang epolokito ikwa akiyar kor akoko.
- Nguna alalak alotooma ngidwe ngasecistia nguna adisiak. Emam ngepedorio ayaar ngidwe lokot totingae lopite losek etingitere ngadiakanareta ngunace.
- Asita ngina ikoni na iitana totiakae alotooma ekot aecaaman alore ka ngitunga nguluce kori naps apolis post kori polis station ka toyai apis ngina iuriarit ngikalia.
- Ebathi ngikisila ngidwe ngulu esecete emaikina ngimorikin kaapei ka ngitunga ngulu apolok.
- Ngina angarei, ikoku ngini pese emaikina kitee ejok ka toraeganan nginibesru iuriarit inges.

Epite ngolo etubere ngakiro kori asita angidwe

Eyai ngipitesio ngulu alalak ngulu etiakere ngakiro angidwe emam pa isitiyao ekot;

- Akikob erwor-erae itunganan ngini ikinyomito ngitunga ngulu isitakinito ka ikoku ngini isitakinitaie ka ekece kal inges eyakatar apedor ngina titaket egurigur alotooma asita ngina isitakinitere ikoku. Erauni nai etiake ngolo ka akoneo inges eyakaun alotooma acamanar.
- Amaikin –inges atemar alotooma ngitunga nguluce ngulu alalak, ikwa ngitunga ke ekal, epedorio nait akingarakin ngitunga lu tomaikinos.

- Etacit-ani kemunaarit ikoku ngini esecit iborosit a itunganan kori kekokoit.
- Etacit nai logo erae kilunyokinae iborosit ngini emunaritae ka ngini ikwanatar.
- Kekokoit ikoku ikokoroit, epedorio akinyakar ikokoroit erae kepedor ariamun pa kepedor eraun ikokoroit ngini etiarit ngini ekokoitae inges einakinio totacakin.
- Akilunyokin-iitana anege ibore ngini emunaaritae totacae.
- Ikwan ka nguna alokidiana, ka akilo atacakin ikokor. Ingitakinio nait ikoku ngini isitakinitae totacu icebore ngini irianara ka ikokor ngin, ikwa ngisilinga kori idiobore.
- Ngace nguna emaikina ikoku kitiya ngidi ticcisio ikwa epite ngolo epedoria akitac ibore ngini emunara.

Nguna daadang alimun alokidiana erae epite ngolo tiakatiakaet ngakiro etapito angidwe emam akisitiya ngipoliso ka ekot.

- **Ekot** – ayaar ngidwe lokot inges ngace nguna epdorere akitiak ngakiro angidwe ejok. Epedorio nait akisitiya epite logo anasecisia anguna apolok dang ka kithalakinia neni.
- Epedorete nu arocaria, kiirarae ka totubokinae ikoku keriamun atemar kire esecit. Ani ketemar iwon akiuriari ngapedorosio a ngidwe alotooma egurigur kec ka ngikisila, eya sek nguna elemunitae nguna iwuapitae ageun apak ngina kerocarere.
- Alotooma ngikisila, ngakiro nguna ikote nguna ebilitor ikoku ngikisila, itemokino torae ekal ke ekot etiakete ngun.
- Nait, neni etubokinere ikoku ka asecit a ngina emaikina toyarere inges emaikina toyarae inges lokot ngolo apolon ngolo ebokoi High Court.
- Ngina angaarei, neni itoroniyaritere ikoku ka itunganan ngini apolon, emaikina ngakiro nu yaarae lo kot ngolo eyakatar apedor ngina ikatakinia itunganan ngini apolon.

Erai neni epoloo asecit ngina angidwe alotooma egurigur ka ngikisila inges eyarerengidwe lokot

Arocario a ikoku

Ani keroci/keeni ikoku ikotere abilia ngikisila nguna etupakinito nu emaikina kitiyae nuta:

- Emaikina tolimokinitetei ngikauriak ka ngikedarak aikoku.
- Ekegirigiran ngolo ke ecaaman inges epolokinit nguna etapito ngidwe alokot, ngolo angikisila ngolo ewuapit ecaaman inges eimokinit emaikina kitanyunitetei nu.
- Arocar ikoku eyakatar apedor ngina limoret nguna apotu kitiyaun.
- Emaikina ngikauriak a ikoku toya polis esaa ngolo isirworere ikoku.

- Ani kemam ngikauriak, ka ekigirigiran ngolo etapito ngakiro angidwe. Emaikina nait apis ngina epolokinit ngakirosia angidwe emaikina kitaanyunutetei ka itemokino toyakaun aanyun nguna irworo ikoku.
- Epedori nait police akitiak ngakiro nu ka akilo ayaar lokot.
- Pa kepedosi ngipoliso akitiak ngakiro nu epedorio nai alacakin ikoku nait tobongonori emam ataconot.
- Pa kelacakin ikoku, iboikin inges polis enen paka apak ngina eyaarere inges lokot kedaun ngisaae ngatonomi womwon.
- Ikoku ngini esecit ngitemokino akimorikin kaapei ka ngitunga ngulu apolok kai angimabus apei.
- Ikoku nginipese ngini esecit, emaikina topakaritetei aneni alotooma ngimabus nguluce ngulu erae ngikiliok kori ngidiain ka emaikina torae apolisit ngina beru idarit.

Atubokinio a ikoku

- Ikwaan ayaar ikoku lokot, tosiomakinae ngakekiro ka akingitun inges kire kitiyat inges aseict na.
- Ani kepega ikoku asekit keng, eyaaio kingitunae ejok alokot
- Ani kecamu ikoku akesecit, etubokini nai ekot inges nguna emasi kiwuap.
- Ngecamakinit ekot akisican ngidwe ngulu eya kwap ngikaru ngitomon angiarei anerae eyaitai ikec ikwa ngidwe ngulu cicik nooi ngulu emamkatar atamatait ngina pedoret akisec.

Ngapedorosio aikoku angini isitakinetae

Ikoku ngini isitakinetae erae ipei ngini etubokinetae. Ikoku ngini isitakinetae eyakatar ngapedorosio nuta:

- (i) Tolimokinitetei nguna ecesit inges.
- (ii) Toyakaun esaa ngolo iirare ngakekiro.
- (iii) Kiburuburaritetei akekingito.
- (iv) Toyai ekawoikiniton. Ani kemam, eyakasi ngapision nguna epedorete akingarakin ngidwe emam etacit ikwa Legal Aid Clinic ngina ewoikinito akitopol ngikisila a FIDA, ka Legal Aid Project alo Uganda ka apis ngina iretakinit asekit alotooma ngitunga anakiboisioka ngina iuriarit ngitunga. Alotooma nguna ebasi ngidwe, apukan ngina cici ngina Local Government emaikina iinak ngidwe ngun daadang.
- (v) Agina kingiset ngadi kingista nguna etapito athitan keng.
- (vi) Toyakaun ngikauriak kori ngikedarak keng kot.
- (vii) Ngina etingitere inges ikwa nguluce tunga dang
- (viii) Alacakinio alokot mono idio nait tobongunie lokot.

Apedor ngina ka alacakino a ikoku

Ikoku ngini isitakinithae eyakatar apedor ngina ka alacakinio. Inges atemar ikoku ngini isitakinithae ecamakinithae alokot alosit lore ka tobonguniye lo kot ngirwa kelap ka esaa ngolo etubokinithae.

- Alacakinio angidwe erae alokot emam etacit.
- Emaikina ikoku tokerite nguna etapito lacakinio ka abongunun lokot.
- litani ekot ngikauriak kori ekedaran a ikoku potu kitodiuos ka abaruwa ngina igirit ecaaman kec.
- Ani kemam ngikawoikinitok ikoku, epedorio alacakin ikoku anguna keng bon ka tokerite nguna ke kot nguna bonguniyet lokot.
- Mam ngerae ngikauriak ka ngikedarak bon emaikina kingita alacakinio aloko. Epedori ikoku ilope dang bon akingitun alakinio ido tobongunie.

Ngireria ngulu erocenere ngidwe

- Erae ngireria lugu ngulu ingadae apukan ngidwe ngulu eroko eripiripiyo nguna isitakinithere ikec eroko ngegolokino ake sita. Ngecamakinithae ngidwe toya kaapei ka ngitunga ngulu apolok lojera epei.
- Ngidwe ngulu imikithae alosit lore alokot ewaakinio loreria ngulu ikote ngul. Ikwa Naguru ngolo eyai Kampalamm eyai ecie Mbale, eyai ecie Fort Portal ka ngolo eyai Gulu.
- Aloreria alu einakinio ikec neni perot ka ngulu ajokak daadang alopote angolo sek ingarakinithere ngidwe ka akuyokit ikec.
- Einanakinio ngireria lu lodwe ngulu emam neni kiboiyo ikwa ngakais.

Ngapedorosio angidwe angulu eya loreria ngulu erocitere ikec

Ngidwe ngulu eya lore ngolo erocitere ikec eyakatar apedorosio nguna kileileet ngeakepedorosio. Erae daadang ngidwe ka ngitunga acepak emam ngepedorete akileile daadang aneni eya ikec lore ngolo erocitere ikec. Ikec nuta:-

- (i) Ngidwe ngulu pesur emaikina topakaritetei alotooma ngidwe ngulu sapa.
- (ii) Ikoku ngini pese ngini esecit emaikina kite itunganan ngini erae ngini beru.
- (iii) Ikoku ngini eyae nabokat ngini ingisisiyo alotooma asekit ngina apolon ngina esecit inges emam pa emaikina kiboi alotooma ere ngolo sek ingadao ngidwe tolunyar ngilapio ngikanikaapei.
- (iv) Ikoku ngini emam ngesecit asekit ngina apolon emam ngecamakinithae akiboi alore angolo ngidwe tolunyar ngilapio nguini.
- (v) Ani pa ketiaki ngeakece kiro ngirwa ngulu emaikina togolere, emaikina ekot tolacak ikoku ngin.

Ere ngolo apolon neni iboiyoto ngidwe asubanakineth ngikece pitesio ebe National rehabilitation centre

Ani kerukaun atemar esecit kire ikoku ka atubokin inges, eyayio inges lore ngolo esubakinitere ngipitesio angidwe. Nait itiyakin nu kirikakis ngitunga lu ekegirigiran ngabaruwaenguna etapito nguna sek igiri itunganan ngini epolokinit nguna angidwe alotooma ebuku ka itunganan ngini ewoikinit.

- Emaikina ere ngolo apolon ngolo iboiyoto ngidwe kitiyaete etic ngolo k'akitatam ngidwe ngipitesio ngulu ajokak ikotere toraut ngitunga ngulu ajokak.
- Tokona, ere ngolo apolon ngolo eyai ngolo esubanakinit ngipitesio angidwe eyai neni ebokoi Kapiringisa lorot ngolo a Kampala – Masaka.
- Ani eya ngidwe lore ngolo apolon ngolo itatamere ikes epite ngolo itiyaere ngiboro ngulu alalak ikwa ngacaranin, akidony ngilowi keusi ka ngiboro nguluce daadang.
- Eyakatar ngidwe alotooma ere ngolo apedor alosit anyaraun ngikece kauriak ka ngiyeneta.
- Ikoku ngini erae, ngikaru ngikan kaapei kwap emam ngemaikina torocae kitedepak ngilapio ngulu enangete ngiunim ikoku ngini erae ngikaru ngikanikapei kidiama emam ngemaikina torocae kitedepak ngilapio ngitomon angiarei.

Nait, kesec ikoku asecit ngina apolon nooi ngina emaikina inakinae inges akisicanet ngina ka atwanare, eenio ikoku ngikaru ngulu ngedeparete ngiuni.

EKEK NGITOMON ANGIKANIKAPEI

APIS NGINA EPOLOKINIT AKIWOT ANGITUNGA TOOMA EBUKU KORI KINGA EBUKU

Neni rukaunet

Directorate of Citizenship and Immigration Control
Ministry of Internal Affairs
Plot 75 Jinja Road
P.O. Box 7165, Kampala
Tel/Fax: 041-231031/342561/231641

Ageikinet

Epolokinit apis na epite ngolo ka alosit kori awosit ngitunga tooma ka kinga Uganda ikwa ngitunga ngulu sek eya Uganda ka ngulu eponito alokinga Uganda ebe ngigelanotin. Eyai apis ngina ewuoikinit akitenit ngitunga tooma napis ngina epolokinit ngakiro kori ngakirosia nguna alotooma ebuku.

Apis ngina apolon ngina epolokinit ngitunga ngulu eya lobuku ka ngitunga ngulu elosete kori ewuosete kinga ebuku kori ngulu ewuotuniyenete tooma ebuku

Apis ngina epolokinit ngitunga ngulu ewuosete kinga ebuku ka tooma ka ngitunga ke ebuku inges apis ngina epolokinit ayenun nguna erikito apis ngina ka akiwot tooma ebuku ka kinga ebuku.

Ngiticisio ka apis igiritae ka etakanete dang alotooma ekitaabo ngolo erikit ebuku ngina angikisila ka apukan ka lokitaabo ngolo angikisila ngulu epolokinit ngitunga ngulu ka ebuku ka ngulu ewuosete kinga ka tooma ebuku ikec lu:

- (i) Akigir ka ainanakin ngakadio nguna itodiunito abal erai itunganan ngini eyai lobuku alo Uganda.
- (ii) Ainanakin ngipicae kori ngitorubei angitunga ka ngunace daadang nguna iitana edoli itunganan alosit kinga ebuku.
- (iii) Ainanakin ngakaritasia kori alemanar ngitunga ngulu sek igiritae abal ngitunga ka ekitaabo ka akigir ngitunga ngulu ecamito araun ngitunga ka ekitaabo angolo ecamito ikec.
- (iv) Ainanakin ka alemanar ngakaritasia nguna ecamakinitae ngitunga alosio.
- (v) Akigir kori akigirigir kori akingaranakin ka ainanakin ngitunga ngulu eponito alobukui anguluce ngakadio kori ngakaritasia.
- (vi) Alemunun ngakingiseta nguna epedorete aponere alotooma epite ngolo etingitere ngitunga ka ebuku ka nguluce tunga ngulu eponito alobukui anguluce ka ngakingiseta ngunace nguna ingisio apis ngina ewuoikinit ngakiro kori ngakirosia angitunga alotooma ebuku. Emaikina

toyenetei atemar kori kigiritetei atemar apis ngina epolokinit akitenit ngitunga alotooma epite ngolo eyakatar ikec alobuku ka epolokinit ngitunga ngulu ewuosete kinga ka tooma ebuku eyakatar etic ngolo itiyae inges ikotere apis nginace.

Akilipa kori akitimio ka apis angini ewuoikinit nguna elimunio ikwa akisalunet ngakiro alotooma atukot angitunga

- Alotooma ekisil kori ngikisila, itunganan ngini emam ngimwonikin ikotere nguna alimu atukot angitunga epedori alimokin kori akilip akitimio aneni ka apis angina apolon angina epolokinit nguna etapito ngitunga kori ngakirosia angitunga alotooma ebuku.
- Emaikina kitiya nu alotooma ngirwa ngatomonuni kirikakin alimor nguna esidiok neni a itunganan. Epedori apis ngina apolon ngina emwuoikinit epitene a itunganan akiyatakin ngirwa ngice ngaren.
- Eyakatar apis agogong abongokin alimor nguna aponi tolimunoe ikwa akisidiyet kori ngakiro nguna agoere ekiyan kori eya ngakiro ngaren natukot angitunga angulu isitiyaet ngitunga.
- Keroko itunganan ngitemokino, epedori itunganan alotooma ngirwa ngatomonuni kedau eminista aseun nguna elimokinitae alotooma ekot ngolo apolon. Atubokin ngina ke ekot ngolo apolon inges elimuni nguna esidiok.

Nguna itodiunito atemar erae itunganan yen ngini ke ebuku

- Ekitaabo ngolo itodiunit ngikisila a Uganda ka nguna elimorito abal erae itunganan ngini eyai lobuku ka apis ngina epolokinit elote angitunga alobuku ka kinga ebuku eyenete atemar ngai ka ngai ngerae itunganan a Uganda.
- Kicamit iyong akigirun ikwa epei alo Uganda itemokino toyakatar nu:
 - (i) Ikidounitetei alo Uganda
 - (ii) Ikigiritetei
 - (iii) Nguna itodiunit abal irae iyong itunganan ngini ke ebuku.
 - Nguna elimunito abal irai iyong itunganan ngini ke ebuku emam epite ngolo elemarere itunganan akilocokin alosit lobuku ngoloce. Nait alimorit abal erae ngini ke ebuku ka akigira ka alimorit atemar irae ngini ke ebuku epedor elemario aneni a itunganan.
 - Itunganan ngini eyai lobuku alopote angolo itodikinitere inges emam ngepedori akiritar itunganan alobuku a Uganda kori akiya lobuku ece ngolo alokinga alotooma ngikisila.

Nguna itodiunito atemar neni ikiurinitere

Alotooma angikisila ngitunga ngulu idounitoe alotooma ebuku ikote luta:

- (i) Ngini tunganan daadang ngini euritae alo Uganda toyakatar ngikauriak kori atapapa kori atatata erae ipei membat alotooma akibois ikec iboiyete kori eya lokukor a Uganda alotooma akolongit ngina esaunan alotooma elap ngolo alodunge ekaru aliput angikan kangiwuomwon angatomoni yarei ka ngikanikapei.
- (ii) Ngini tunganan idounitoe alotooma kori kinga Uganda ka toyakatar ngikekauriak kori atapapa/atatata toyakas apak ngina edounere itunganan ngini ipei kec alo Uganda.
- (iii) Ngini koku ngini ngelunyara ngikaru ngikan kidiama toyai Uganda ngeyenio ngikekauriak erae itunganan ngini a Uganda ka akidounio keng.

Arakau ipei alo Uganda anakigirunio

Ngitunga luta ecamakinio akigirun ikwa ngitunga ngulu a Uganda:

- (i) Ngini tunganan idounitoe alo Uganda, anakidounio keng kerae ngikekauriak kori ipei atapapa/atatata keng ayakatar arae ngulu a Uganda kori ngulu emecito Uganda ka nginapei iboit lao Uganda nginapei ekaru aliput angikan kangiwuomwon angatomoni kanikapei ka ngiarei.
- (ii) Itunganan ngini epudokinit itunganan ngini alo Uganda, totakani ejok alotooma ngikisila ka edolit ngikaru ngikan todeparite.
- (iii) Ipei ngini emecunit Uganda bon ka akecamit ka ecamakinitae ka ebooi alo Uganda ngikaru ngulu edolete ngulu etiarit ngitomon.
- (iv) Itunganan ipei ageun apak ngina asubakinere ngikisila ka eboit alo Uganda ngikaru ngulu etiarit ngatomoniyaarei.

Arakau ipei alotooma ayakautene

Ecamakinito ngikisila ngitunga ngulu iboito alo Uganda ageun apak ngina emam ngedolit ngikaru ngatomoniyaarei epedorete akigirun acamakinet ngina raunia ipei kec.

Ngitunga ngulu ikote nen itemokino toriamut ngadoketa nuta:

- (i) Iboit alo Uganda ngikaru ngulu edolito ngatomoni yaarei.
- (ii) Iboit alo Uganda apak ngina awoiyan ngina edolit ngilapio ngatomoni angiwuomwon ageun girwa ngulu engitunia.
- (iii) Toyeni ngangajepa nguna irwuoroe alobuku angol kori irworo ngamusugui.
- (iv) Eyakatar ngipitesio ngulu ajokak.
- (v) Torae itunganan ngini elosi akiboi alo Uganda ikwa eke buku.

Arakau ngini angibui angiarei

- Erae ne neni igirunor itunganan lobukui ngiarei.
- Ecamakinito ngikisila a Uganda ike tunganan ngini edolit ngikaru ngitomon angikan kauni tar kidiama, ka akecamit eriamuni akigirun ace ngina ke ece buku ka toyakatar ngina a Uganda dang.
- Ecamakinito ngikisila tar itunganan ngini ngerae itunganan a Uganda ngini tar eyakaunor ace karatas alobuku ke ece.

Akinyakunio kori akilopario alobuku angolo ngerae ngolokon

- Eminista ngolo epolokinit nguna etapito nguna alotooma ebuku igiri ka kiciemak eseeji, kotere ngini epedorio akinyakar kinga Uganda, kerae adiopak kori adio pak ngina elimunio.
- Ngecamakini tunganan elomuni tooma Uganda pa ecamakinitae ake kinyakunio ka akece yakau emam ngecamakinitae ka ikes nuta: itunganan ngini angikerep, kori idio malaat, kori idio tunganan ngini eyari kori ngini iitana alomun Uganda, ka ayari inges kotere amalao .
- Epedori eminista ngolo epolokinit nguna ka ngitunga angulu ijauniyete erukusa alosit kinga ebuku atemar kinyakarae itunganan ngini enyakun anerae emam ngecamakinito ngikisila.
- Itunganan ngini enomorit akinyakuno angina alimu eminista epedori ayaar lokot ngolo apolon alotooma ngirwa ngitomon angikan kedaun ngirwa ngulu alimoritae.
- Kenomorit inges nguna atubu ekot epedorio itunganan akisitakin lokot.
- Itunganan ngini ariamu abaruwa ngina kiloparet inges epedorio ayaar neni sek iboiyo inges kori neni ebunitor ka torukito ka abaruwa ngina igirit eminista kotere kitodiunia ebuku keng ka neni emaikina inges toyai kori adiokwap daadang neni ecamit inges akilot.

Epite ngolo riamunet abaruwa ngina losiet lobuku ecie

- Abaruwa ngina losiet lobuku ecie inges erae abaruwa ngina ikitolomari lobuku ngolo sek ngerae ngolokon.
- Ngulu erae ngikeboiyok kori ngilopeyek ke ebuku a Uganda ikec eyakatar apedor ariamun abaruwa ngina losiet lobuku ecie.
- Eriamune abaruwa ngina losiet lobuku ecie ikwa iyong ngini sek iboiyi alo Uganda inges igiritae lokisila ka ngemaikina Uganda ikwa ayokokwap awoun.

Epite ngolo riamunet abaruwa ngina losiet lobuku ecie inges eriamunio alopite alota; kicamit iyong ariamun tomamukatar sek, kori kerae ngina angoroton inges ibala iyong kitikitetian, kori akilunyonokin ngina acakar.

Epite ngolo eriamunia ngini sek ngeyakatar

- Emaikina ngini ecamit ariamun kileleb ngabaruwae ngaarei nguna enyaritae ikwanata:-

(i) Abaruwa ngina a Uganda ngina kilanakinnet (Form A).

(ii) Abaruwa ngina itodiunit atemar irae iyong itunganan ngini ke ebuku angol (Form B).

Emaikina itunganan kiciemak eseeji kori kigirak ekekiro na baruwa ngin.

- Itunganan ngini emaikina toriamu abaruwa na inges ebeit kisikongokinite itunganan ngini yenen akebaruwa. Abaruwa nai ngina ebokoi (Form B) inges eyakatar ngaluketa nguna emaasi kirikak itunganana nguna sek einakinetae akitiya ngun.
- Abaruwa na inges emaikina kikongoi kori kiimakinito ngitunga luta eseeji ecaaman ngolo ke epei (LC I), Ecaaman ngolo angiyarei (LC II), Ecaaman ngolo angiuni (LC III) ka ekapolon ngolo epolokinit ekicolong ngolo epolokinit Uganda alodistrikt (RDC).
- Ngolo iitani inges ipotuni ngitorubei ngulu cicik ngulueyakatar etyae ngolo elimoritae.
- Akaratas ngina elimorit atemar iitanit itunganan akaritas ngina losiet lobuku ecie.
- Ani kiitanitae atipei, emaikina kigiritetei nakaratas ngina elimorit nguna sek igirunitae ekingaren. Ngayooi ikes emaikina inakinae atipei. Nugu emaikina kire kiyatakinai ka itemokino kitanyunae apis ngina alongaren loketiyan edoli apak ngina ipotorere abaruwa na.
- Ipotori iyong ngabaruwae nu ka akonikan nena itunganan angini eyai napi ngina alongaren anapis angina Headquarters angolo ka apis angina epolokinit ngikawuotunak alorukude a Jinja, Kampala.
- Erae kerae ipei ngini ebunit alokuju Uganda, itemokino ngabaruwae kipotoinoe napis ngina eyapi ngina epolokinit kuju Uganda. Ngapision nu iriamuni iyong apei alo Mbale, Arua, Mbarara, Jinja, Hoima Masindi ka Ngulu.
- Ani ipotori akoni baruwa, ikiinakinio ngakaratasia nguna kileleba ana benki kan atacia.
- Kedaun akitac, iitanio ngolo iitanit bu nakingitingito ka elimokinio nait iwom akoni baruwa kedaun ngirwa ngitomon ngulu kitiyaet ka toyakatar akaratas ngina ilelebitae ana benki ka atikit.

Epite ngolo kiteteunet abaruwa ngina losiet lobuku ecie

- Abaruwa nait naga eyakatar ngirwa ngulu edaunor eketi ka nabo ngakekaratasia dang epedorete adaun kotere arop kinga tar eroko ngedauna ngirwa keng.
- Erae nait nu angina losiet isitiyae nait abaruwa naga, ngiketiyak ngulu ka apis ana alotooma eke buku iciemakinio eseeji ngol camakinet itunganan alosit kinga.
- Ngiketiyak ngulu ke ebuku angolo elosi itunganan, iciemakinio nabo eseeji topedoria inges alomaria lobuku kec.
- Ani edaun ngirwa ngulu etubokinitae akaratas na kori kilelebiar ngakaratasia, eyakatar elope apedor ngina kiteteunet kori kilunyok ace ngina kitet. Ngabaruwae ngun iitana:
 - (i) Kileleb abaruwa A and B
 - (ii) Kipotu ngitorubei ngiarei ngulu kitet lu cicik.
 - (iii) Akaratas ngina elimorit kerae abaruwa na ngina kiteteuna kori ngina kilunyokina.

Ngirotin ngulu kilunyokinet ngakaratasia nguna losiet kinga kecakar

Ngabaruwae nu emaikina kingadakinitetei ejok. Kanabo, kecakar kori kemunaar abaruwa na, ikwa kenom akim, erae nabo elope ingituni acie kilunyokinae. Ani iitanit acie baruwa itemokino totup nuta:

- (i) Kileleb akaratas
 - (ii) Akileleb akaratas ngina angakingiseta nguna igrunitae anapis angina einanakini ngabaruwae nguna losiet kinga.
 - (iii) Kigir acamunet ngina sek tolimorite atemar eakara kori kemunaar.
 - (iv) Kimidik ngitorubei ngiarei ngulu kitete.
 - (v) Ngakigiret alopolis nguna itodiunite atemar achakar kori emunaara abaruwa.
 - (vi) Akaratas ngina elimorit epite ngolo acakaror abaruwa.
 - (vii) Akitac epain elifu amiat apak ngina iyaunia abaruwa ngina ilunyokinio.
- Ani keanyun atemar eakara abaruwa ngina losiet kinga, ikiinio akaratas ngina igiritae nguna tacieta ngisilinga anabenki.
 - Ngisilinga a Uganda ngalipio ngatomonikanikauni ikes etacio akilunyokinia abaruwa ngina eakara. Erae nait nu nguna iyatakinitae lopain.
 - Alotooma etacit, einakini a benki ngini itunganan ngin apei karatas acie ngina atacere.
 - Kedaun ngirwa ngikankomwuon ngulu ke etic, iitana kitodik akaratas ngina atacere a benki naps ngina angabaruwae ngina alokingaren kotere akebaruwa.

EKEK NGITOMON ANGIKANIKAAREI

NENI EMAUNINIYERE NGIKISILA

Neni rukaunet

Off Makerere Hill Road
P.O. Box 7117, Kampala
Asim: 041-532884, 041-530246
Fax: 041-532866
e-mail: fdc@starcom.co.ug

Ageikinet

Esenta ngolo itopoloe ngikisila inges erae neni itatamere nguna angikisila alotooma ariamun e diploma alotooma epite ngolo kisaet ngikisila, ediploma alotooma ngikisila ka ngikosio nguluce ngulu euriaka alokisila.

Itiyae nabo esenta ngace nguna ngitatamio ikwa aripirip, alimonor ngikisila, atupit ngikisila, akisiom ngabaruwae angikisila ka atupit ngikisila aneni iboiyo iyong.

Eyakatar esenta ngapedorosio nguna esubunito ngulu enyaritae ka ekiboiye angulu imanimanete ka erae ngolo ebokoi Attorney General inges erae ngolo eye ngakiciketa ka nabo dang eyakatar esenta ngikisila ngulu eyeunitae ka apolokinit esenta.

Ngolo epolokinit ekomiti inges epolokinit ngolo etiakatiakae ngakiro alo kot. Ngikisila nai lugu elemunitae alotooma ngulu epolokinito esenta ton esenta ka torae ngolo itenit esenta inges erikit.

Apis ngina epolokinit esenta inges itiyae ngiticisio ngulu ikote luta:

- (i) Akitatam ngikatubonokinak ka ngulu ngerae ngikatubonokinak.
- (ii) Aripirip nguna emaikina kitiyae ka nguna isilocokinete epite ngolo angikisila.
- (iii) Ayaun ngakiro nguna angikisila ka ngabaruwae nguna ecamakinetae.
- (iv) Ainakin ebuku ngakiro nguna ecamakina.

Epite ngolo eyakar arionget na:

Ngolo erikokinit inges erae ekaolon ngolo ke esenta angolo itopoloe ngikisila. Ngolo erikokinit inges ingarakinit ngolo etupit inges. Esenta nai inges eyaa ngaluketa ka emaikina ikec kitiyata ngiticisio ngulu egelagelaaka. Aluket ngina ka apei erae ngina ka kipukaa ngunace luketa, nginace erae ngina angulu eseunete nguna angikisila, ngina angauni erae ngulu epolokinito ngikisila, ngulu eripiripiyete, ngulu ijulete ngikisila ka ngakigirigireta, ka ngulu erubakinito itatamete ngikisila ka ngulu ingadaete ngakigirigireta nguna angikisila. Esenta nabo dang inges eyakatar neni imukea kongin lotunga daadang.

Ngulu epolokinito ngapukasinei

- Ngulu epolokinito apukan na ikec ekegirigiran ka erae ikec ngulu eyenete nguna etapito esenta.
- Apis naga inges eyakatar apedor ngina kiwakinnet itunganan lotic, akitopoor ka atupit ngikisila ka akitere ngulu itiyaete ka ngikasiomak.
- Ekegirigiran inges nabo era ngolo imanmani ngabaruwae nguna ke etic.

Ngulu epolokinito ngasiometa

- Erae lu ngulu itatamete
- Eyakatar ikec akitatam ngina k'epei karu ka eriamuni ekasioman abaruwa ngina a ediploma ngolo angikisila.
- Ani irikakini itunganan akisiom na einakinio itunganan akisisaa nguna angikisila alo Uganda.
- Alomar tooma akitatamo naga, emaikina toriam abaruwa ngina ikicamakinitere iyong ka mati iyakatar kori isiomit edigiri ngolo angikisila alosukul angolo apolon angolo itatami ngikisila ka nabo emaikina kilamite ngakingisingiseta nguna ikiinio alosenta. Ngulu paan sek epukato ikwa ngikakwang ikec etupito ngipitesio ngulu angikisila lu ikwa Uganda, Kenya, Tanzania, United Kingdom ka India.
- Emaikina esukul lo kicemakinito eseeji kori tocamakinito ngulu ngikisila

Apis ngina angikisila

- Ngulu angikisila ikec itatamete ngitunga ngulu iburakinit aanyun nguna etapito ngikisila.
- Apis na eyakatar ngasiometa ngaarei nguna ipedoria iyong ariamun ediploma ngolo angikisila.
- Itatamete ngikecekasiomak naparan tar ebong
- Ngulu nai itatamio elemunitae alopolis, ngulu alojara, ka ngulu itiyaete napukan a keya.
- Akisiom na ecamakinitae tar ngulu esiomito sinia kori akilas ngina angatomon angauni
- Akisiom na eyai ekaru epei itatamio.

Apis na erubakinit itatami nguna angikisila

- Lugu nai ikec emaikina kitatamete nguna euruwuaka ka ngina eyai ekawuoyan ana kitatam ebuku etya neni etya.
- Ikec nabo erucokinito ngitunga ngulu imukei Legal Aid Clinic inakinae akingarakinet.
- Akitatam ngina euruwuana inges erae ngina angulu epolokinito ebuku ka ngitunga nguluce, ka akitatamo naga inges itanyikinio ngikasiomak epite ngolo kitiyaet etic ngolo angikisila.
- Akitaatamo inges emaikina kitopooroe epite ngolo epupioto ngitunga ngikisila ka epite ngolo subakinet ngikasiomak alotooma epite ngolo angikisila ka ngiticisio ngulu angikisila.
- Ngakitatameta nguna itatamio euruwuaka ikes nuta:

- (i) Ngikapolok angapukasinei
- (ii) Ngulu esiomanakinete alokot
- (iii) Ngulu imaimaite ngikasecak
- (iv) Ngikapolokinitok ngikampunio ka ngikegirigirak k'ekot ka ngulu angikisila angulu apolok.
- (v) Ngulu itenito ka ngikegirigirak angikampunio
- Erae etic angitunga alu akitatam ngitunga ngulu ke esenta ka ngulu itiyaete lo senta

Ngulu elimonorete nguna angikisila:

Erae etic alu akitiya nuta:

- (i) Acunakin, akigir ka alimonor ngina etapito ngikisila alo Uganda.
- (ii) Akigir ka alimonor ngikitaaboi angikisila.
- Erae nabo etic kec akigir ka asubakin nguna High Court ngolo eyakatar ngabongonokineta alo superior court, court of appeal (ekot ngolo ilipatar ngikasecak akingarakinio) ka supreme court (ekot ngolo etubokini jik).
- Igiri asita ngina ecamakinitae nguna ijukaritae ngaren neni angikatubok ngulu erae advocates ka judicial officers lopite ngolo etiakunere asita ka nguna ikwaanatar.

Ngulu eyauniyete nguna angikisila ngulu itatamete ngikisila ka ngulu igirete ngabaruwae angikisila

- Ngikec ticio ikes luta:
 - (i) Akingarakin ngolo esunitae kotere asubakin ka akigir nguna angikisila alobuku a Uganda.
 - (ii) Akingarakin ngulu itatamete ngikisila ka anyunit atemar alu pitecio itiyaere.
 - (iii) Akingarakin alotooma akigir ngabaruwae angikapolok ke epaliament.
 - (iv) Aripirip nguna alokotio angikisila.
 - (v) Akicun, ka angyun nguna etapito ngikisila ka ngunace nguna ikwaan ka ngunace kiro.
 - (vi) Akitodiun ngakigireta angikisila ikwa ngikitaaboi angikatubonokinak alo kot.

Ngulu ingadaete ngikitaaboi

- Eyakatar esenta lo neni ebokoi inges ejok nooi alotooma akingadaa ngikitaaboi alo Uganda.
- Ngikitaboi nu ikote neta, nguna iriratae alokisila, ngakisitanakineta, ngikitaaboi ngulu ripiripet nguna igirir, erae nai ngikitaaboi lu ngulu esiomete ngitunga ka ngulu tanga dang ngulu alokinga.
- Engara neni eya a ngikitaaboi lu lotunga ngulu esiomete losenta loo, ngiketiyak, ngikatubonokinak, ngisuudae ka ngitunga dang alokinga.
- Ngitunga ngulu tanga ngulu ngethiomete losenta lo kori ngulu ngitiyaete ikec emaikina totaca ngisilinga ngulu esiomete ikec.

EKEK NGOLO ANGITOMON ANGIKAN KAUNI

NGATUKETA NGUNACIE NGUNA ITIYAETE NGAKIKIKET KA APUKAN NGINA ARIANU

Akisiakinet

Eyakasi ngatuketa ngunace dang nguna etingito nguna etapito ngakikiket ka ekipukae angakikiket. Nugu nait eya losenta ngolo isilere ka epite ngolo kipipaunet ngiburasia, apis ngina ngapedorosio angitunga alo Uganda komision ka ngina esiemion anapukan. Eya nabo ngace tuketa nguna einakinete ngikisila ngulu a ikongin emam etacit ikwa apis ngina a ngaberu ngina enyaritae (FIDA) ngina einanakini ngikisila nooi nabaru ka ngidwe. Ikingarakinito nait nugu kotere anyunitor atemar epedorito ngitunga tar ngulu kuliak kori angican ariamun akisirianu ka ngulu ejamakinitae anakiboisio kori alobuku kori alotela.

ESENTA NGOLO ISILEREUNI KA ISISILI NGIBURASIA

Neni Rukaunet

Centre for Arbitration and Dispute Resolution (CADER)

3rd Floor

Commercial Court Building, Nakasero.

P.O. Box 25585, Kampala

Tel: 041-349515, 254460

e-mail: cader@spacenetuganda.com

Esenta ngolo isilereuni ka neni iyanuniere ngiburasia kiwuakinae tooma kisileereunoe ka kisisilae ngiburasinei. Erae nait atukot ngina imorikina iwuapei ka epedori akisitakin ka nabo ikisitakinio. Aponi kiwuakinae kotere atamatait ngina itopoloorere ekisitiyae angipitesio angicie alopite angolo isilere ngiburasia alotoma alotooma epite lota ngolo isileereunere, diakunet ka isilere ngiburasio.

Etic ngolo isileereun ka acamanar alotooma ainanakin ngiticisio ngulu a esenta angolo isilere ka neni isilere ngiburasia erae:

- (i) Akitiya ngiticisio ngulu imorikinito ngakikiket nguna ka acamanar nguna ekaru aliput apei ka ngamiyai ngakan kaarei angikaikapei (1976).
- (ii) Akitiyaun ngakikiket nguna iyookino, epite ngolo ipukaere ka epite ngolo eyakaunor epite ngolo isileereunere, acamanaer, kori epite ecie ngolo kisisilet ngiburasia.
- (iii) Erae akiwuakin ka toanyunae epite ngolo eyakatar ngulu isileereunete, ikisingarakinito alotooma acamanar, alooma akimorianakina ka ngulu iwuakinito ngitunga iwuapei ka ngulu emukyaka aloticio kec.

- (iv) Itemokino kilamite ka torae ngulu isileereunitoe ejok ka ngulu emukyaka aloticio kec.
- (v) Einakini ngiticisio ngulu ka akipuka ka ngunace daadang ka ngiticisio nguluce dang ngulu ebi etyoko alotooma akingarakinet ngina akisileereiyor, acamanar ka ngunacie ka akisisil ngigurugurusio.
- (vi) Itemokino akitemokinet angatuketa ikwa ngaluketa ka itunganan ngini epedori aseunio alotooma aseunet.
- (vii) Itemokino kiwuakinae akigiret ngina epedori kilamite ka torae ngini isileereuni, ngulu isisilete ka ngulu emukyaka aloticisio kec.
- (viii) Erae akingaranakin ka ainanakin ngakaratasia nguna iteyenunete nguna kibu toriam, ikigirakinitei ka nguna epedori akingarakin epite ngolo kisileereunet ngina iriamunia eropit ka ayakaun alotooma akimorikinet akisisil ngireria.
- (ix) Emaasi kiwuapakinae ka toyeut epite ngolo kipukaet ka etacit angulu isileereunitoe itemokino inakinae/toriamut aosou, akitatamo ka kitopoloroe ekisitiyae ngolo eseunere epite ngolo isisilere nguburasia loketiyak.

Etic ngolo angikesilereunok ka ngikesisilak ngiburasinei alotooma akisisil ngiburasinei

Ngiticisio nguluu angikesilereunok ka ngikesisilak ngiburasinei erae ngolo engara ka kileere lotunga daadang. Inges alotooma ngicie ngulu peipei, ngikapunio kori ngatuketa epedorete akitoodiun nguna daadang eyakatar ngiburasinei ngulu ka apukan neni angulu isilerenete ka isisilete ngiburasinei .

- Nginapei ingadaarere ngiburasinei neni ekegirigiran angikesilereunok ka ngikesisilak ngiburasinei, angikesilereunok ka ngikesisilak ngiburasinei etamakini akitemokin ngiticisio a ADR ngulu isitiyao anyunia epite ngolo kisisilet ngiburasinei. Epedori araun nguna ka akisirwor kori kisileereunet.
- Epedorio akietyenikin nginicie aneni angulu isitasi anguna ka ebura alotooma akigurunet a abaruwa,
- Kerae asitan ngina isileereunitoe epedorio aseun ngini isileereuni ka ngini isirwori eseuni ngini erauni ekadyekiton anasita.
- Alotooma akingarakin epite ngolo ecamanakinere, angikesilereunok ka ngikesisilak ngiburasinei epedori akigit ikec ngakingiset, alotooma akiwar ngina elosere akiirar ka nabo potu ka ngiboro ngule ecamakinitae yaunae ka ngikece suudae kori idiobore ngini epedori akingakin akecesitan.

Abeit ngina ecamakina kisirworionere eburu ngolo angikagelanarak

Ebeit kiburuburakin ngiburasinei ngulu angikagelanarak; Aponi totukunoi ebe, emasi ngikesio ngulu etapito agelanar ya ekot ngolo angikagelanarak (commercial Division) ngolo apolon kiyakiya ngikesio kec lokokwa neni etyakere ngigurigurisio kotere irworionere.

Emasi ekes mono kiyakiyarai lokot angikagelanarak idwo yarai nait lokokwa ngolo a CADER.

- Ebeit ngikeburak tocamakinos keraibo kepedor acamun ekes kori ke kepegakinosi ngikulepek ayar ekes lokokwa.
- Neni ecamakinotor ngikulepek ayaro ekece kes, emasi ekes yarai lokokwa.
- Erai nai ekegirigiran ekot angikagelanarak inges ebeit akiyakiyar ekes lokokwa, erai kecamaki inges kodi kerai kepedoro ekes ngol akijukaro.
- Emasi ekokwa ngol todau ngarwa ngatomominiuni nginapak ngina ayeunere apedor ngin.
- Neni eyakaun apuponor ngina ajokan epedori ekegirigiran akiyatakin apak ngina epupunere ekokwa.
- Neni ecamakinotor ngikeikiikok make alosit lokokwa, einakini nait arwonget ngina (CADER) nginitunganan ekatyakan ngakiro, kotere eseuneta ikec ngilopeyek.
- Kipiyo ngikeburak kori ngikeikiikok aseun ngikec katyakak, elosi nait eronget alemikin ikec kedaun ngarwa ngatomon ekatyakan kec.
- Ngikatyakak a CADER ikes luta;- ikwa ngikatubok ngulu ayesikis ngapision,ngikaweikinak ngitunga alokisola ngulu erai ngulu cicik ka ngulu apolok, ngimucurus
- Ebeit ngikatyakak atupakin ngikisola ngulu etakere ngakiro.
- Emasi ekatyakan asubakin akibois ka ngirwa ngulu emasi epupunere kori epupokinere ekokwa ngol.
- Erai kepedor emasi tosubak(is) ngakiro nguna iwakinitere ekiiko ka nabo ngakiro nguna emasi kirworunai kilereto.
- Emasi angulutunga alokokwa alogo tolimut ekiro kori ngirorwa angitunga angulu erai ngikec kaweikinak.
- Emasi ecamakina naga tolimo ngirorwa angicetunga, ikwa ngikaweikinak ngimabus ngulu epote ayakaun lokokwa ngol.
- Neni ecamakinotor ngikeburak, igirakinio ecamakinio ngin idio kiyakiyarai lokot ngolo angikagelanarak ecamakin ngin.
- Acamakin ngin ikuwan ka atubokino alokot ka epedorio akikamar iborosit ngin.
- Erai pa kepedor ecamakino angikeikiikok, ijukario nait ekes ngol nabo lokot kotere epupunere.
- Erai pa kepuonor ngikeikiikok, emam nyemasi ayaar eiikiko ngolo e'kokwa tooma lokot.
- Erai nu kotere tolema akurianu alokeikiikok nyebasi kori elosi ekot apupokin nguna aris ekokwa erikak.

ARWONGET NGINA ANGIKISILA ANGITUNGA ALO UGANDA.

Neni rukaunet.

Apis ngina apolon

Apis nginacee.

Arwonget angikisila ngina eyai kiding Arua, Fortportal, Gulu, Jinja, Mbarara, Moroto, Soroti.

Plot 20/22/24

Buganda Road, Kampala.

Ekimar k'asaduku 4929, Kampala.

Tel;- 0414348006/7.

Fax;- +256 0414255261.

Email : uhrc@uhrc.ug

Website: www.uhrc.ug

Akiwakinet.

Arwonget nata inges iwakinito ngikisila a Uganda ngulu egirio ekaru apei liput ka ngamiyayai ngakankomwon ka ngatomonikankomwon ka ngikan (1995). Ka dang ngikisila ngulu aitunganan, ekisil ekek ngatomoniarei kangomwon (24) ngikisila a Uganda ekaru angolo angalipio angarei (2000). Atuket ngina angikisila angulu etapito itunganan ikes itogogongito ngikisila ngulu angitunga. Erai nait erwonget lo ngolo itopoloji ka akiuririt ngikisila ngulu aitunganan alo Uganda.

Eyakatar arwonget ngin akece pis ngina apolon Kampala ka ngapision ngunace nguna eya;- Arua, kiding Kampala ikwa Kibuye, FortPortal, Gulu, Jinja, Mbarara, Moroto ka Soroti.

Ngiticisio k'arwonget ana

Eyakatar arwonget na ngiticisio luta;-

- Aripirip kori kerai keyau idio tunganan kori atukot angitunga angulu ebasi ebilitai kori emoritai kori inyathitai ngikisila kec.
- Anguna apupunere kori anyun atemar abilitai ngikisila angitunga aluta, eyakatar arwonget apedor ngina eriyana ka ekot kori ngikotio ngulu a Uganda.
- Eyakatar arwonget ngin apedor ngina kipeyokinet ngimabus alojara kodi aneni daadang erocitere ikes kotere ayanyuar epite lo iboyoto ikes k'akigirigir kada alimor nguna etapito ekec kiboye.
- Akitogogong epite ngolo ripiripet akitosomet k'ainakin aosou ngina etapit akereru angikisila aitunganan.
- Ka akijukarit lokokwa angikisila (lopaliament) ngakiro nguna etapito ngikisila aitunganan ikwa akibut ngitunga ngulu ebilitai ngikece kisila ka ngikec kalia.
- Ayaun ka akisilerekin ngikisila ngulu ka akwap a Uganda lotunga daadang.

Ngadoketa nguna etuputai eyeunio egurigur anadoket angina angikisila aitunganan.

Ngitunganan daadang ebala ebili ngikisila keng, ebeit ayaar akigworo keng locommission kotere etaci keng, emam nyerauni ngini erasitai bon nait ngitunganan daadang ngini eenywarit ebe esecakina ngakiro angikisila. Erauni dang lojokotau kodi arwonget adi, eyenet, ekone kori ngitunganan daadang ngini elemuni ngolo erasitai atemar toweik inges.

Epite ngolo ecamakina arwonget ngina angikisila akidiaun ngiburasia.

- Emam nyidiauni arwonget ngin a kiirar egurigur ngolo ayai eroko arwonget ngin nyesubuna alotooma ekaru apei liput ka ngamiyayai ngakankomwon ka ngatomonikankomwon ka ngikan, elap angitomon, ngirwa k'elap ngikan kauni. (1995 october/8th).
- Emam nyeyaunio egurigur ngolo eriyaya ngikarungikan apak ngina etiyaunor egurigur ngol.

Nait nguna emasi eyenen ikes nuta ebe;- Neni pa apedoria itunganan ayaun akekigworo lokisila alotooma ngikaru ngikan kotere:-

- Ngikekaru
- Akimathimathit (kimathimathit) kori kikerepikinit.
- K'entai alojara.
- Kori ngace nguna ariananera ka nugu kori emam.

Nait kerai keyakasi nugu kori emam, emasi ayaun ekes alotooma ngikaru ngikan alorwa angulu ajokunia itunganan kori kelunyar ngulu abeitor itunganan ngini abeit akigworo ketwana.

- Nyebait arwonget aripirip egurigur ngolo sek eyai lokot kori ngolo epupio anarwonget k'ace kori ngolo sek adau ekot akitub.
- Emam arwonget naga aripirip ekes ngolo eyakauna apukan aUganda ka ace pukan kori lojokotau ngolo akinga Uganda.
- Emam arwonget naga apedor apupokin ngakiro nguna etapito akisionio ngina ka epresident neni ka ekasecan.
Erai akisioniet naga ngina ebuni aneni ka Epresident abon erai ke pupu nguna ngike ketatamak. Erai akisioniet na kotere ngulu adau ekot atubin kotere akecesecion. Apedor ngin ebuni ikwa akision, kori ainakin atubokinio ngina cici kodi epewai atubonio angin.

Epone ngolo kidiaunet

Emaasi iya egurigur napision ngina eyapiyete ka iyong ikwa Moroto, Arua, Mbarara, ka ngunace dang. Epedorio akijaun akigworo kon aneni kon itunganan lope, kodi k'abaruwa, kori email, fax, kori ka aramar asimu.

Etupitai ngikisila luta erai kijaun akon kigworo;-

- Elosit nait arwonget akigir akon kigworo erai keyenu atemar ebilil ngikisila kon.
- Keriamun atemar mam nyeyakauna akigworo kon tooma narwonget ngin, epedorio nait akiyakiyar iyong ace pis ngina etapit ngakiro kon.
- Isitiyai arwonget akaratat ngina igiritai ngina etapit ngikisila ngina elosio asomakin iyong ka ibuni yong akiimakin esei.
- Ebuni arwonget ainakin akaratat ngina itodiuni ekon kimar kotere iwarunere ekon kitaabo.
- Eponio nait ayaar k'ainakin eketiyan angikisila ekon kitaabo.
- Eponio nait akiteyenikin ngini tunganan daadang ngini etapito ngakiro akibil ekisil kon kori keng, ka einakinio inges apak ngina bongokinet akigworo kon kori keng angarwa angatomonarei ka ipei (21) anapak angina etoyenikinere.
- Aripirip daang eyakaunor, akigir ngakiro angisudai kotere eyakaun agogong ka ekekes. Kedau arwonget aririp ebuni nait anyuar kerai keyai akitodiunet ngina gogong ngina emasi kijukarere ekes lo narwonget angikisila kori ke-emam togolokinoi ekes kotere emam adi kitodiunet.
- Ebuni arwonget apupokin alotooma ngitunga ngulu isiitasi ikec daadang ka einakini apedor anginitunganan ayaun ake kaweikinan.

Apegakinet.

Nguna alokinga.

Nginitunganan daadang ngini ekadakinit etube eke kes, eyakatar apedor ngina kijukaret lokot ngolo apolon ngolo alokidiana (High court).

Nguna alotooma.

Apegunet ngina etapit ekapolon ngolo angiguriguri ekaripiripan ka ngolo einakini ngatameta nguna angikisila daadang elosete neni ekapolon kec angolo enyaritai ekapolokiniton ekicolong kori ecaaman. Apegunet ngina etapito ekapolon ngolo epolokinit akibois kon ikwa Moroto, ka ngunace kwapin, elosi neni ka ekapolon angolo angurigurisio, ka ekaripiripan ka nabo ngolo einakini ngatameta angikisila.

Ngapedorosio nguna a'rwonget angikisila.

- Eyakar apedor ngina nyarwaunet nginitunganan daadang ka akitolemun adio karatas kori edio kitaabo anguna k'akingarakin aripirip.
- Eyakar apedor ngina kingiset idio tunganan daandang ngakingiseta k'akitolimor ngakiro nguna eyeni inges nguna etapito nguna elosikinitae.
- K'apedor ngina k'akiyen itunganan erai apa kisiyook nguna elosikinitae erai apa ketup nguna ebala ekot kori atukot.

Ngakitemonokineta nguna emasi arwonget angikisila inak.

Eyakatar arwonget ngina angikisila erai keriamu atemar ebe, ebilil ngikisila kon ka emam nyikiinitae iyong apedor; eyakatar atubun nuta;-

- Alacakin itunganan ngini ericitaie kori ngini imikitaie alosit neni ecamit ilope.
- Akitac ekibutoni aitunganan angini erocitaie kodi ngikeyeneta anginitunganan ebilitae ngikisila keng.

APIS NGINA IURIARIT ATUNA ANAPUKAN (IGG)

Neni rukaunet.

Ekaripiripan k'apukan

Aduketait ngina JIC alokampala (neni kolong arai aduketait ka IPS),

Parliament Avenue, alo kampala.

Ageikinet.

Ayeunio atukot na ekaru 1995, alokithila angulu a Uganda erai etic keng.

Erai nait ekesiomion etic k'apukan ngolo eripiripi ngiripotio ka ngakirosia nguna k'atuna kori elungilung ka akisaraunit apis alotooma ngiketiyak ngulu k'apukan, eyakatar apis ngin ngace pision keng; - Arua, Mbale, Jinja, Gulu, Soroti, Masaka, ka Mbarara.

Etic ka apis angina iuriarit atuna anapukan.

- Eyakatar apedor ngina kitigyiet ka alemar ngilunglungi alotooma Uganda neni etia.
- Eyakatar apis ngin apedor ngina kisitakinet ekasecan ngolo enyamid elungilung ka ngolo isaraunit apis kori apedor ngina einitae inges.
- Eyakatar arwonget na apedor ngina kingiset ngiketiyak napukan akitodiun ekece mali ke epite ngolo arukauneta ikes.

APIS NGINA EINAKINA ALOKITHILA.

Ageikinet.

Erai apis na ngina einakina kotere ngitunga ngulu emam nyepedorito agelun kori alemun ekaweikinan kec alokisila ka ngulu nyepedorito akitac ngadi ropiyai lokot erai ketemaki ekot totac, nait ikes nooi etacete lokot ngisilinga ka toweikis dang ngulu emam nyepedorito akitac. Elalak nait ngatuketa nu ikote nu alo Uganda.

Apis ngina einakina alokithila alotooma ngikaweikinitok ngikisila alo Uganda.

Neni rukaunet.

Legal aid project of the law society

P.o.Box 426

Plot 5A Acacia Avenue

Kampala, Uganda.

Tel. 041-342412

Fax. 041342431

Email. ULS@ULS.OR.UG

Ayeunio kolong arwonget na ekaru 1992, k'akingarakinet aneni a Norwegian Bar Association (atukot angikakwang ngina eweikini ngitunga ngulu nyepedorito akitac ekot kori ekeweikinan

kec alokisila) ikwa ngulu angican kori ngikuliak. Akitodol tokona, adolo ngulu engarak atukot na ngitunga ngalipio daadang imorikina ngidwe, ngaberu, ka ngikiliok. Eyakatar arwonget nanga ngakece pision; - Kabale, Kabarole, Masindi, Jinja, Gulu, ka Luzira ka akec pis ngina apolon eyai Kampala.

Ageikinio kolong arwonget nag angina anyuwareta ngikaweikinak ngikisila atemar ebe, emam ngepedorete ngice tunga akitac ngaboolae kodi anera akuliakaka ikec kanabo mum p' apedorere akiripotinga akece kigoro lokisila.

Ngiticisio k'arwonget ana.

- Ainakin akingarakineta lodwe, naberu ka ngikilio
- A'nyuar ebe eyai akereru apedor aitunganan ka etupit apukan nguna igirir lokitaaboi angikisila a Uganda.
- Einakina nabo arwonget naga akitogogong epone ngolo igirigirere ngikisila ka epone ngolo emaasi apukan itiyaa kotere ingarakineta ngikuliak alo buku a Uganda, Lodistrikit ka napukan ngina cici.
- Akitopol ka akitogogong arwonget ngina a legal aid project.
- Akitogogong ekipukae arwonget ana kotere eyakaunotor ngikepukak ngulu ajokak ka ngikapolok kec.
- Akisub ngatuketa kotere iwarunere ngisilinga ngulu itogogongere atuket na.

Einakini arwonget ngainakineta nuta; -

- Ainakineta ngina ka aosou ngina angikisila ka akitatamet.
- Aweikino alokot.
- Akitatam nguna etapito ngikisila lotunga.
- Itatami arwonget naga ece rot ngolo kisisilet ngitunga ikwa akiroriun alokinga emam alosit lokot.
- Isiirae nabo atukot na epone ngolo kingarakineta ngulu angican kotere ngikisila ingarakineta ikes dang.
- Akitatam ngulu nyesomito ngikisila kotere ingarakineta ngulu tunga erae ngina emamukaunotor ngulu erai ngikaweikinitok ngikisila anakiboisio kec.

APIS NGINA EINAKINA ALOKISILA.

Ageikinet.

Erai apis na ngina einakina kotere ngitunga ngulu emam nyepedorito agelun kori alemun ekaweikinan kec alokisila ka ngulu nyepedorito akitac ngadi ropiyai lokot erai ketemaki ekot totac, nait ikes nooi etacete lokot ngisilinga ka toweikis dang ngulu emam nyepedorito akitac. Elalak nait ngatuketa nu ikote nu alo uganda.

JUSTICE CENTRES UGANDA

Justice Centres Uganda

National Coordination Office

Chambers F6 and F8 High Building

Ekimar k'asaduku 26365, Kampala

Enamber k'asim 075 950 0440/1

Toll free phone 080 010 0210

Email: info@justicecentres.go.ug

Website: www.justicecentres.go.ug

Apukan ngina alo Uganda aneni k'arwonget angikisila k'apedor kec atalajokotau (JLOS), kapei ka apis ngina einakina alokisila alo Legal Aid Busket Fund (LABF) erai ikes; - Austria, Ireland, Denmark, the Netherlands ka Sweden. Ikes apotu todokut arwonget nag angina kingarakinet ngitunga ngulu emam nyepedorito anguna kec aweikino alokot.

Erai nait epolokinit akitere etic logo ikwa ngina elosio erai ekegirigiran ngolo apolon eyai High Court inges epolokinit atukot ngina cici ngina esubanakini epone ngolo elosio etic.

Eyai ekitiyaae logo lodistrikitio luta: - Lira, Amolatar, Pader, Apac, Kitgum, Oyam, Dokolo, Kabaramaido, ka Kotido, Tororo, Bukwo, Manafwa, Busia, Palisa, Butaleja, Namutumba, Bugiri, ka Iganga.

Erai arwonget na angikisila ikoni edukan neni elosikinit akitogogong ainakino ka akiitano ngina angikisila kotere eriamuneta ngitunga daadang akingarakino kec kerai bo anakiikiik angina

angikeburak ka ngina etapit akiyaar aitunganan kotere ingarakinere ngulu emam nyepedorito akingarakin ebon.

Erai nait arwonget naga (JLOS) ngina iitanit ebe, toriamut ngitunga daadang akingarakino alokisila a daadang ka ngina pak ana kiboisio kec.

NGUNA ELOSIKINITO NGATEN ANGIKISILA.

- Akitosiom ngitunga alotooma ngikisila ka akitogogong ikes kotere ingiseta ngakece pedorosio.
- Ka ainakin apedor neni angikuliakanotin ka neni iboyoto ikec amaoun ngigurigurisio ka ngice pitesio ngulu kirworionet ngigurigurisio.
- Ainakinit ngapedorosia nguna kitodiunet kotere ibeleere ngikisila, ka nguna tupakina ka nabo ngina emaasi akitiya.
- Aseun alotooma ebuku alo Uganda neni epedoror akitiya akitodikinet alokiding ngitunga.

NGUNA ITIYAO.

1. Ngatameta nguna ka aosou
2. Aweikino alotooma asiitan.
3. Akirworuun epone ngolo kiretakinnet eguriguri
4. Akimaima kori akidyek
5. Ayenut ngina angikisila.
6. Akijukar
7. Aramanar asiimu mam etaci.

Ngai emaasi turukau ngakingarakineta nut: -

Kotere iyong arukaunia ngakingarakineta nugu, emaasi iyong irai itunganan ngini a'ebuku a Uganda ngini adau apak ngina epol nooi ka miiti iyakatar akigworo alotooma etaun epei ngulu igirir lokitaabo logo.

APIS NGINA EINAKINA ALOTOOMA AMAUN KORI ITATAMERE NGIKISILA.

Neni rukaunet

Legal aid clinic

Law development centre

Off Makerer Hill Road

P. O. BOX 7117

Kampala – Uganda.

Tel. 041 – 540127/8/9

Erai arwonget na angikisila naga ekaweikiniton neni itatamere kori emaanere ngikisila ebe law development centre ageikinio ekaru 1998 akingarakinet angina Ford Foundation ka ngina United States Aid (USAID).

Nguna elosikinit arwonget naga nooi erae akitosiom ngikisila neni angulu adaut ariamun akisiom anadoketai angina apolon ngina enyaritai edikiri anarwonget anguna ka eyunivasiti kotere eanyareta epite ngolo geikinet etic kec. Isitiyai arwonget naga epite ngolo kingarakinet ngitunga ngulu isitaitai kotere ngasecisia kec nguna cici, ngidwe ngulu ciici ngulu esecito ka ngidwe ngulu iitana akiricakino ka akigangit.

Nguna itiyai arwonget ngina Legal Aids Clinic ikec nuta: -

Akitosiom: - Epote ngikasiomak akisisil, aweinakin, akisirwor ka akigiranakin ngitunga ngulu ingarakinito ikec, ikwa nguna itiyasi alokinga

Aosou ngina angikisila: - Elosikinit arwonget naga etic ngolo emam eropit, akimaima kori akidyek ka aweikino alokot.

Aweikinit ngitunga: - Erai naga nooi nguna eweikinit ngakiro angidwe.

Akimorikino alotic: - Ityai arwonget naga ka ekot ka ekaran angidwee ka nguluce.

APIS NGINA EINAKINA ALOKISILA ALOTOOMA EKITIYAYE A'RWONGET ANGABERU EBE FIDA.

Neni rukaunet.

FIDA – U

Bukoto Street, Kampala

P. O. BOX 2157, Kampala

Tel/Fax: +256 – 041 – 530848

Email: fidaug@africaonline.co.ug.

Ageikinet.

Arwonget ngina angaberu anguna einakina kori esiomito kori isisiate ngikisila ebe FIDA – U erai lojokotau ngolo nyetiakatiakat kanabo nyecamakinit eropit kotere kingarak ngaberu ka ngidwe nooi ngapuseru ka ngikokiok ariamun aiiwar akori aiikino alokisila. Ayeunio atukot na ekaru 1974 akiriamun ka ekiitane angaosisio ka etic ka ayeun atukot angaberu nguna einakina alokisila ka ngipitesio ngulu irworionere.

Ainakin ngaberu ka ngidwee aosou ngina emam eropit nguna angikisila. Eyakatar arwonget ngina angaberu ngakec tuketa Mbarara, Mbale, ka Arua ka apis kec ngina apolon eyai Kampala.

Nguna elosikinitoi

- (i) Akiyatakin apedor kotere ngikisila ka aikino alokisila kotere ngibulianotin ka ngikulyak nait nooi ngaberu ka ngidwe.
 - (ii) Akitatam ngikisila natekerin.
 - (iii) Akitopol arwonget ngina angaberu alo Uganda.
 - (iv) Akitogogong ngikisila ka akitopol arwonget ngina angaberu kotere alopaliament ka napision ngunace.
- Arwonget ngina angaberu inges ngina elosikinit ainakin ngaosisio nguna angikisila emam eropit edopet aneni angitunga nait nooi ingarakinit inges ngaberu ka ngidwe aneni eyai egurigur
 - Ngiketiyak arwonget anaga ingesisili, akitoyeinikin kisirwori ka akisirworuun ka neni nyepedor inges elosi lokot toweik ngitunganan isitatai.
 - Nguna elosikinitoi ikes nguna angapedorosio angiboro ikwa akirum ngiboro e'katwan, ngidwe ka ngigurigurisio angaberu ka ngikece kiliook alotooma ebiasara kori ecuruta ka ngakiro nguna angalup.
 - Ngapision nugu ikote ikec ngiopisio nait emam etaci ngolo ilosi iyong ainakin ikec erai apis ngin ngina ikongin.
 - Nait epedori itunganan ngini eyait ekes neni kec alemun ngisilinga kori ngaropiyayi nguna edolito eboolo kilimakinite ngikan (0.5) atutubet ngina ka adollar, inges nait ebe apei liput ka apei miat angatomonikan kaarei kilimakinite ngikan, kotere ingarakinia etic k'apis anaga elosio kingaren.
 - Ngasitae daadang isaluniniyo keyai ace puponor eyai kiding kec.
 - Ngasitae nguna emam nyepedori arwonget naga elosio nait akilopar kori akijukar ikes lokot.

Etic ngolo kitiya angirifigis ngolo eyai narwonget angikisila alo Makerere university.

Neni rukaunet

Refugee Law Project

Plot 10 Perryman Gardens

Old Kampala

P. O. Box 33903, Kampala

Tel 041 343556

Email: RLP@Infocom.co.ug

Website: www.REFUGEEELAWPROJECT.ORG

- Ayeunio arwonget ngina a Refugee Law Project elap ngolo angitomon kepei, ekaru 1999 kotere atametait ngina k'akiuririt ka akitogogong ngapedorosio angirufigi alotooma Uganda.
- Itiyai arwonget naga etic ngolo apolon nooi alotooma arwonget ngina angikisila alo Makerere University.
- Einanakini atukot naga ngaosisio angikisila ka arwonget ngina a'kimama kori a'kisirwor ngina einakini ngiemuto ngulu aikongin ka ainakin ace o'sou neni angulu ecamito alomun Uganda ka ngirifigis ngulu ecamito akingarakino anapision kec.

ARWONGET NGINA IURIARIT KORI IGANGIT EBUKU

Neni rukaunet

Public Defender Organisation

Plot 89, Bukoto Street, Kamwokya

P.O.Box 27352, Kampala

Erai arwonget naga igangit kori iuririt ebuku lojokotau ngolo ayeunio ekaru 1997. Einanakini arwonget naga ngaosisio angikisila neni angikuliak ngulu eroceneneo kotere ngasecisia kec alotooma ekot angikisila. Eyakar arwonget naga ake pis ngina apolon Kampala ka nait ngina cici eyai Jinja.

ARIYANU, NGIKISILA KA ARWONGET KA'ERUKUSA.

- Judicial Service Commission
- Eministri ka ariyanu ka ngakirothia k'akwap.
- Arwonget angipilosio auganda.
- Arwonget ngina k'atubonokino.
- Arwonget k'ecommission ngina itokii.
- Eministri ka ariyanu aloticisio ka apolou kakwap.
- Eministri ngolo erikit apukan alodistrikito (ngikotio ata LCs).
- Arwonget ngina epolokinit akithiitanakin.
- Arwonget ngina angipolisio ngulu itiyate lojarai
- Eministri ngolo erikit ngakirothia alotooma Uganda.
- Arwonget ngina einakina alotooma ngapedorosio aitunganan.

Ngace tuketa nguna esubete ngikisila.

- Law Development Centre
- Tax Appeals Society
- Uganda Law Society
- Centre for Arbitration & Dispute Resolution

Akigiret ngina:

ARWONGET ANGIKATUBONOKINAK

Plot 6/7 PARLIAMENT AVENUE

KAII ANGIKETAK, KWAPEKE

EKIMAR KASADUKU, 7679

KAMPALA- NEGE UGANDA

TEL: +256-41-344154

Website: www.jsc.go.ug